

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4
ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

นางสาวธิดา กุระรัมย์

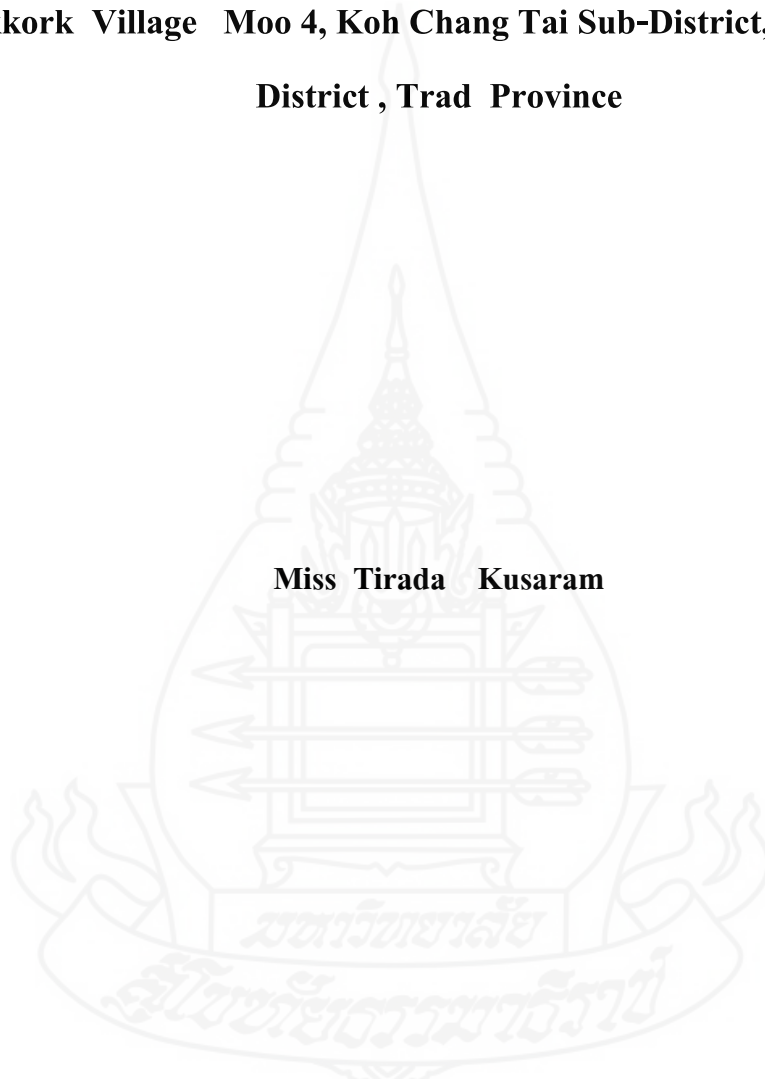

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2555

**Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of
Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang
District , Trad Province**

Miss Tirada Kusaram

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2012

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ชื่อและนามสกุล นางสาวธิดา กุสะรัมย์

แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์
2. อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร

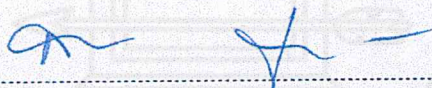
วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

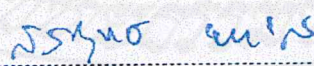
..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ผู้วิจัย นางสาวธิดา กุสะรัมย์ **รหัสนักศึกษา** 2541000390 **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุจิตติ เจนนพกาญจน์ (2) อาจารย์ ดร. สราวุธ ยะหกร **ปีการศึกษา** 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด (2) ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด (3) แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้รู้(ผู้เฒ่า,ผู้แก่)จำนวน 5 คนชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านจำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง จำนวน 1 คน ชาวประมงในชุมชนจำนวน 14 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน วิธีการดำเนินการวิจัยจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลวิจัยพบว่า (1) สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งสภาพในอดีตที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำค่อนข้างสมบูรณ์ส่วนป่าชายเลนมีการเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ การจัดการในอดีตมีการปลูกป่าชายเลนเพิ่มปัจจุบันพื้นที่ไม่มีการเติบโตอย่างเต็มที่และจำนวนปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะปลากะตักทะเลการจัดการในปัจจุบันใช้ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนดูแลรักษาป่าชายเลน การตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน ส่วนลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งในอดีต รอบนอกที่น้ำท่วมถึงเป็นป่าชายเลนดั้งเดิมโดยที่ไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย ปัจจุบันเป็นป่าชายเลนที่ผสมผสานกันระหว่างพื้นที่ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรมแบ่งตามสภาพพื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำขึ้นน้ำลง ได้เป็น 3 เขต คือ 1.เขตน้ำขึ้นน้ำลง 2.เขตน้ำขึ้นถึงบางเวลา 3.เขตที่ดอนในป่าชายเลน (2) ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งพบว่าปัญหาหอยและน้ำเสีย โดยมีปัจจัยที่เป็นสาเหตุมาจากภาครัฐได้ประกาศนโยบายการพัฒนาให้เกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดการลงทุนก่อสร้างบริการต่างๆและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ โดยการจัดตั้งธนาคารขยะให้ชาวบ้านได้รับความรู้ในการจัดการขยะ และมีการใช้จุลินทรีย์บำบัดแก้ปัญหาน้ำเสีย ส่วนปัญหาระบบนิเวศปัจจัยที่เป็นสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แนวทางการแก้ไขโดยมีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน ปัจจัยที่เป็นสาเหตุมาจากชาวบ้านได้นำไม้ไปเผาเป็นถ่านขาย แนวทางการแก้ไขมีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการปลูกป่าสำหรับปัญหาการบุกรุกพื้นที่โดยมีปัจจัยที่เป็นสาเหตุมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แนวทางการแก้ไขโดยใช้เครื่องมือจับพิศกำหนดแนวป่าที่ชัดเจน การป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชนและการตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน(3) แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนพบว่าแนวทางการอนุรักษ์จะเน้นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่งและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลนและมีการปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ส่วนแนวทางการพัฒนาจะมุ่งเน้นพัฒนาคนและการตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

คำสำคัญ การจัดการ ทรัพยากรชายฝั่ง การจัดการอย่างยั่งยืน

Thesis title: Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village, Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province
Researcher: Miss Tirada Kusaram; **ID:** 2541000390; **Degree:** Master of Arts (Thai Studies);
Thesis advisors: (1) Dr. Sudjit Janenoppakanjana, Assistant Professor;
 (2) Dr. Sarayut Yahakorn; **Academic year:** 2012

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the conditions and status of coastal resources management in Salakkork Village, Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province; (2) to study coastal resource management problems in the study area, the causes of those problems, and ways to solve them; and (3) to form recommendations for the sustainable development and conservation of coastal resources in the study area.

This was a qualitative research. The 30 key informants consisted of 5 knowledgeable elders, 5 local tour club members, 1 Fisheries Department official, 14 local fishermen, 4 community leaders, and 1 Tambol Administrative Organization official. Data were collected by documentary research, in-depth interviews, and observation. Data were analyzed by descriptive analysis.

The results showed that (1) In the past, the condition of the aquatic animal populations in the area was rather good, and the mangroves grew inconsistently. In the past, the people managed the resources by planting additional mangroves. At present, the plants are fully grown and the populations of aquatic animals are increasing, especially marine catfish. The present management of coastal resources is based on local knowledge and a local tourism club has been set up. In the past, the area that floodwaters reach was all original, undisturbed mangrove forest. Now, it is a mix of natural mangroves and plants that were planted in reforestation efforts. Based on geophysical characteristics and tidal influence, there are 3 types of land: 1. tidal areas; 2. areas that are under water sometimes; and 3. higher ground within the mangrove forest. (2) The major problems with coastal resources management were, firstly, rubbish and waste water, caused mainly by the government announcement allowing tourism development on Koh Chang, which led to construction of tourism facilities and services. The way of solving the problem is to set up a "trash bank" and to teach the local people about waste management, including the use of beneficial microorganisms to treat waste water. The major ecological problem was caused by changes in aquaculture. The approach to solving it is to introduce higher quality aquaculture management systems. As for the problem of mangrove destruction, the cause was people cutting wood to make charcoal. The solution is to campaign to persuade people to stop cutting mangrove trees and to encourage replanting. Lastly, the problem of encroachment on mangroves was caused by tourism and aquaculture development. The proposed solutions are to employ GPS to keep track of the forest area borders, to plant trees as buffer zones, and to enlist the local tourism club to manage the coastal resources. (3) Recommendations for the conservation of coastal resources emphasized raising awareness among younger generations about the importance of conservation, working together to manage the resources, and enforcing a ban on fishing during the egg-laying season. Recommendations for sustainable development emphasized development of human resources and utilization of the local tourism club to manage the resources.

Keywords: Management, Coastal resources, Sustainable management

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดและทฤษฎี	12
แนวคิด	12
-แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง	12
-แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน	13
-แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอย่างยั่งยืน	17
-แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	23
-แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	26
-แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	27
ทฤษฎี	29
ทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์	29
-ทฤษฎีทัศนคติ	29
-ทฤษฎีการเปลี่ยนทัศนคติ	30
-กฎนิเวศวิทยา	32
ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	32
-ทฤษฎีสถิติภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
-ทฤษฎีพัฒนาสังคมของ ดร.เอนสมิงเจอร์	33
ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	35
-ทฤษฎีเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน	35
-ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม	36
ทฤษฎีเกี่ยวกับการความทันสมัย	36
ทรัพยากรชายฝั่ง การอนุรักษ์ การพัฒนา การมีส่วนร่วม	38
ทรัพยากรชายฝั่ง	38
การอนุรักษ์	42
การพัฒนา	48
การมีส่วนร่วม	55
นโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง	62
ชุมชนบ้านสลักคอก	67
การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนบ้านสลักคอก	73
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	76
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	80
การวิจัยเชิงคุณภาพ	80
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	81
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	82
การเก็บรวบรวมข้อมูล	83
การวิเคราะห์ข้อมูล	84
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	85
ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง	86
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล	91
ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ	121
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	125
สรุปการวิจัย	125
อภิปรายผล	130

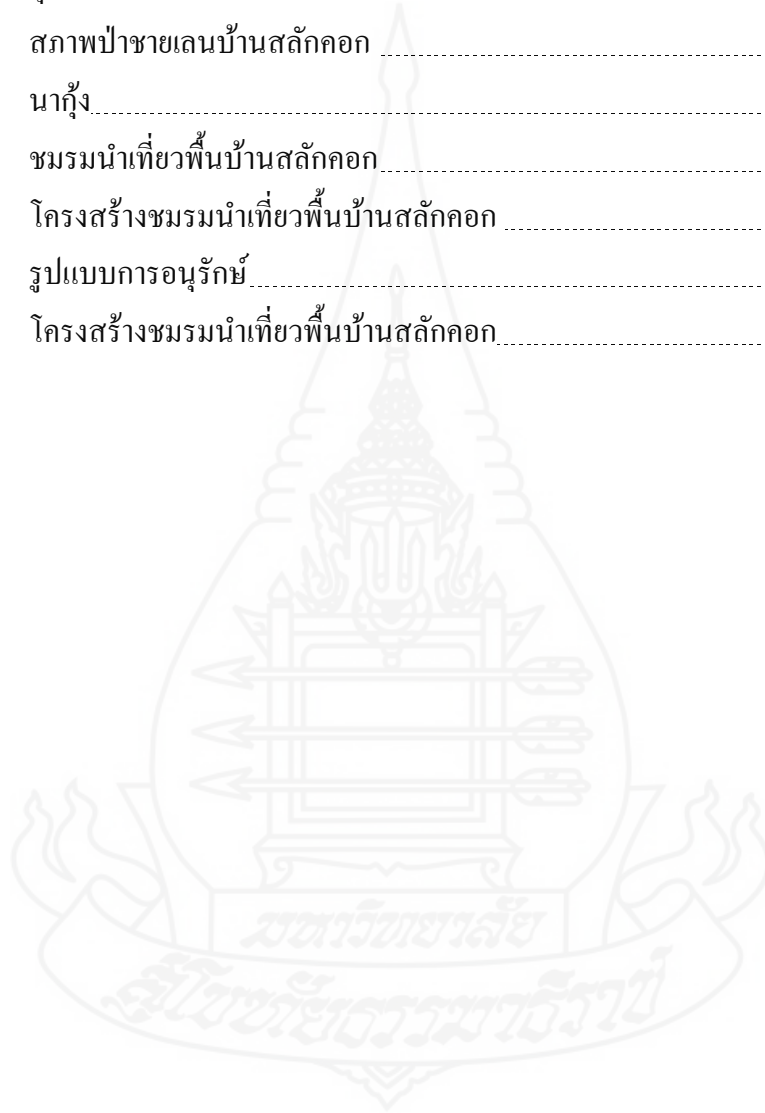
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ข้อเสนอแนะ	170
บรรณานุกรม	172
ภาคผนวก	176
ก. ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ	177
ข. แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจ	180
ค. ภาพประกอบการทำวิจัย	193
ประวัติผู้วิจัย	197

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 รูปแบบการอนุรักษ์	42
ภาพที่ 2.2 ชุมชนบ้านสลักคอก	69
ภาพที่ 2.3 สภาพป่าชายเลนบ้านสลักคอก	71
ภาพที่ 2.4 นาทุ่ง	74
ภาพที่ 2.5 ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก	75
ภาพที่ 2.6 โครงสร้างชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก	76
ภาพที่ 2.7 รูปแบบการอนุรักษ์	151
ภาพที่ 2.8 โครงสร้างชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก	165

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรชายฝั่งทะเลจัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหนึ่งที่มีคุณสมบัติของการเป็นทรัพย์สินส่วนรวม (Common Property) ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดเป็นเจ้าของหรือเป็นทรัพย์สินสมบัติของประเทศชาติที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเข้าไปใช้ได้อย่างเสรี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547: 2)

ด้วยเหตุนี้ประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยกับทรัพยากรที่เป็นทั้งผู้ใช้ประโยชน์ผู้ทำลายและบำรุงรักษาจะทำหน้าที่ดูแล รักษา คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติได้ดีกว่าภาครัฐ ซึ่งแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในมาตราที่ 46 กล่าวว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน”(อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,พิเศษ เสนาวงษ์(บรรณาธิการ)2547: 2-12) และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยังคงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่เพิ่มรายละเอียดให้ครอบคลุมมากขึ้น ในมาตราที่ 66 กล่าวว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” และในมาตราที่ 67 กล่าวว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน” ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของชาวไทยในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและกำหนดสิทธิหน้าที่

ของประชาชนในการร่วมกันบำรุง ดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

จากบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้ใช้ถ้อยคำสำคัญคือ “สมดุล”และ“ยั่งยืน” ซึ่งเป็นทิศทางที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นความต้องการของสังคมโลกในยุคปัจจุบันหลังจากที่มนุษย์ตระหนักดีแล้วว่าภัยธรรมชาติยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะเป็นฝ่ายควบคุม

ทั้งนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)ยังได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูชายฝั่งและทะเลไทยให้คืนความอุดมสมบูรณ์ โดยให้ครอบคลุมในด้านการอนุรักษ์ ป่าชายฝั่ง และการใช้ทรัพยากรชายฝั่งทรัพยากรทะเล และประมงพื้นบ้านสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาพึ่งพาตนเองได้ โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ขึ้นมาเป็นหัวใจหลักในการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นไว้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544 : 62) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยังส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม ส่งเสริมบทบาทเครือข่ายอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและบทบาทของชุมชนในการดูแลฟื้นฟูทรัพยากร ส่งเสริมการจัดการพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งอย่างผสมผสานภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการป่าชายเลนชุมชน การคุ้มครองปะการัง หญ้าทะเล พื้นที่จับสัตว์น้ำและการทำประมงชายฝั่ง(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2550: 104-108) รวมทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2555-2559) ได้ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งด้านการอนุรักษ์ การท่องเที่ยว และการพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรประมง ผลักดันยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติทางทะเล บรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่รุนแรงและการกัดเซาะชายฝั่ง โดยส่งเสริมการปลูกป่าชายเลนฟื้นฟูแนวปะการัง อนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลและสาหร่ายทะเล ส่งเสริมการจัดการพื้นที่ชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและการทำประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับนโยบายและแผนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540-2559 ซึ่งได้ระบุถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภทไว้อย่างชัดเจน(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2555: 108)

โดยที่จังหวัดตราดเป็นจังหวัดหนึ่งที่ทรัพยากรชายฝั่งที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล รวมทั้งการวางปะการังเทียม ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ

ชายฝั่งเป็นอย่างมาก เพราะเป็นต้นทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติในการประกอบอาชีพและการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นแหล่งการทำประมง และเป็นอาชีพหลักในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนประมงพื้นบ้าน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้พืชสมุนไพรจากป่าชายเลนและการได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากป่าชายเลนโดยการเป็นแนวป้องกันลมและการกักตะกอนชายฝั่ง ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าพื้นที่บางส่วนเริ่มถูกรุกรกจากการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำทำให้ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลถูกทำลายและเปลี่ยนแปลงไป

หมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด เข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในปี 2544 จากนโยบายรัฐบาลที่ต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ด้วยแนวคิดที่ว่าหากมียุทธศาสตร์และแนวทางที่ชัดเจนจะช่วยเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยจัดทำกรอบการพัฒนาเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียงจังหวัดตราดขึ้นและในวันที่ 24 กันยายน 2547 คณะรัฐมนตรี ได้ให้ความเห็นชอบและได้ประกาศเป็นพื้นที่พิเศษกำหนดแนวเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อกำกับการบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกำหนดให้หมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงเป็นพื้นที่พิเศษแห่งแรกของประเทศไทย(มติฯ ยันตะบุษย์, 2549: 29)

การพัฒนาพื้นที่เกาะช้างเริ่มต้นอย่างเห็นได้ชัดเจนในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และเป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในช่วงแรกนั้นมุ่งเน้น ไปในพื้นที่ท่องเที่ยวของตำบลเกาะช้าง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักและนิยมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ปัจจุบันการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องไปจนถึงพื้นที่ทางด้านใต้ของเกาะช้าง ปัญหาของการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาคือ การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน อันเป็นแหล่งผลิตอาหารเบื้องต้นที่สำคัญของสัตว์น้ำ ปัญหาดังกล่าวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นอีกด้วย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจังหวัดตราดจึงได้พยายามแก้ไขปัญหาล่าช้าโดยกำหนดเป็นนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตลอดจนแนวทางการพัฒนา โดยได้แบ่งยุทธศาสตร์เป็นสามประเด็นยุทธศาสตร์ คือ ประเด็นยุทธศาสตร์แรก ได้แก่ ตราดสวรรค์แห่งความมั่นคงและยั่งยืน (Paradise of Wealthy and Sustainable) โดยมียุทธศาสตร์ย่อยที่สามเป็นยุทธศาสตร์วิถีตราดวิถีแห่งความยั่งยืน ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการรักษาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตลอดจนปลูกจิตสำนึก กระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนประเด็นยุทธศาสตร์อื่นเป็นการส่งเสริมและการพัฒนาด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ

จังหวัด(http://www.trat.go.th/45db/s_trat.pdf) ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ฉบับที่ 10 และฉบับที่ 11 และแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดมีความสอดคล้องกันในเรื่องการฟื้นฟูชายฝั่งและทะเลให้คืนความอุดมสมบูรณ์ โดยให้ครอบคลุมในด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการใช้ทรัพยากรชายฝั่งทรัพยากรทะเล

จากความสำคัญของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของจังหวัดตราด ทำให้ชุมชนตามแนวชายฝั่งได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้และได้ตอบสนองต่อนโยบายและแผนการของยุทธศาสตร์ของจังหวัด โดยมีการจัดตั้งชมรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งขึ้นซึ่งบ้านสลักคอก หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่ได้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก เป็นชื่อที่เรียกกันตามลักษณะภูมิศาสตร์ เป็นอ่าววงกลมมีลักษณะคล้ายคอกสัตว์ มีทางออกทางทะเลเป็นช่องแคบเกือบจะชนกัน มีเกาะสลักและเกาะลิ้มอยู่ด้านหน้ากลางทะเลทางทิศตะวันตก บ้านสลักคอกแต่เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอแหลมงอบ และต่อมาได้แยกเป็นกิ่งอำเภอเกาะช้างในปี พ.ศ. 2535 ปัจจุบันได้ยกฐานะเป็นอำเภอเกาะช้าง ในวันที่ 8 กันยายน 2551 โดยแบ่งเป็น 2 ตำบล มี 9 หมู่บ้าน โดยหมู่บ้านสลักคอกอยู่หมู่ที่ 4 ของตำบลเกาะช้างใต้ เป็นชุมชนขนาดเล็กมีจำนวนครัวเรือน 187 ครัวเรือน ประชากร 482 คน แยกเป็นเพศชาย 240 คน เพศหญิง 242 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และการเกษตรทำสวนยางพารา สวนผลไม้ วิธีการดำรงชีวิตของประชาชนบ้านสลักคอกส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งพาทรัพยากรชายฝั่งทะเล จากการที่มีทรัพยากรชายฝั่งที่หลากหลายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายชั่วอายุคน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านดีและเสียต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเริ่มต้นระบบทุนนิยมเสรีบนเกาะช้าง ปรากฏให้เห็นในรูปแบบของการจ้างงานเพื่อการสะสมทุน โดยธุรกิจหลักดังกล่าวได้แก่ การท่องเที่ยวและการทำประมงขนาดใหญ่ คือการทำประมงแบบจ้างแรงงาน ชาวบ้านในชุมชนบางกลุ่มสะสมทุนโดยการขยายการทำประมงขนาดใหญ่ ดังนั้น ลักษณะการเอาแรงกันที่มีอยู่เดิมจึงหายไปและมีการจ้างแรงงานจากต่างด้าวเข้ามาทำประมง และรับซื้อของทะเลจากชาวบ้านรวบรวมขายให้กับโรงงานที่ส่งสินค้าประมงไปต่างประเทศ เช่น ใต้หวัน จีน ฯลฯ ซึ่งช่วงเวลานั้น (พ.ศ.2540 เป็นต้นมา) เป็นผลพวงของการอยู่ในกระแสทุนนิยมเสรีตลอดระยะเวลาเกือบ 20 ปี (พ.ศ.2520-2540) ทำให้ตำบลเกาะช้างได้เกิดปัญหาและเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ อาทิเช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สัตว์น้ำลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเน้นการทำประมงเชิงพาณิชย์ โดยใช้เรือประมงขนาดใหญ่ที่เป็นนายทุนต่างถิ่น ด้านสภาพแวดล้อมของตำบลเกาะช้างใต้เกิดภาวะเสื่อมโทรม จากปัญหาขยะที่มากับนักท่องเที่ยว ปัญหาน้ำเสียจากการเพิ่มขึ้นของร้านค้าสถานประกอบการเรือนแรมตามชายฝั่ง ที่รองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้างใช้ระบบเศรษฐกิจแข่งขันเสรี จึงไม่เอื้อให้ชุมชนที่มีทักษะดั้งเดิมเกี่ยวกับ

ประมง การทำสวน และหาของป่า สามารถเข้าแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับมืออาชีพต่างถิ่นเพื่อรับผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยวที่เข้ามาบนเกาะช้างได้ ในทางตรงกันข้าม ผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว ชุมชนที่อาศัยบนเกาะช้างดั้งเดิมทุกคนกลับไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าปัญหาแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาค่าครองชีพสูง ปัญหาสังคมและที่หลักๆ คือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาที่ยังไม่เกิดความเป็นธรรม และทำให้ชุมชนดั้งเดิมบนเกาะช้างเสียเปรียบ เมื่อทรัพยากรป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลายลงอย่างมากโดยมีสาเหตุมาจากการที่ทรัพยากรธรรมชาตินี้มีลักษณะเป็นทรัพย์สินร่วม (common property) ไม่มีผู้ใดมีกรรมสิทธิ์อย่างแท้จริง ทุกคนมีสิทธิ์และสามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้ การบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนจึงเกิดขึ้นเนื่องจากประชาชนรอบข้างมีความต้องการพื้นที่เพื่อใช้เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมายนอกจากนี้การดำรงชีวิตของประชาชนที่อาศัยบริเวณชายฝั่ง เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยและแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำให้เกิดการบุกรุกมากขึ้นเกิดผลกระทบในการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ตามมามีการบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นรวมถึงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งที่ขยายตัวอย่างมากโดยเฉพาะการทำนากุ้ง ซึ่งแม้ว่าจะให้ผลตอบแทนที่สูงและสามารถคืนทุนได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อป่าชายเลนอย่างรุนแรง ทั้งยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อพื้นที่ป่าชายเลนลดลง ความสามารถในการผลิตและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งจึงลดลงอย่างต่อเนื่อง เมื่อทรัพยากรชายฝั่งทะเลถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ก็จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้านเนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ จึงทำให้ชุมชนประมงพื้นบ้านต้องดิ้นรนเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาปากท้องของตนเอง จนเกิดการรวมตัวกันเป็นองค์กรในระดับชุมชน ที่เน้นการแก้ปัญหาปากท้อง รวมทั้งการการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมามีชาวประมงพื้นบ้านในหลายชุมชนเริ่มมีการตื่นตัวเห็นสภาพปัญหาดังกล่าวมากขึ้นเรื่อยๆจนกระทั่งเกิดความสำนึกห่วงแหนแหล่งที่มาหากินและวิถีชีวิตของตัวเอง และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรและยื่นมือช่วยร่วมกับการพัฒนาชุมชนให้อยู่รอดอย่างยั่งยืนต่อไป(กองเลขานุการสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน,2545: 17)

อย่างไรก็ดีการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกๆฝ่ายทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในระดับท้องถิ่น ตลอดจนกลุ่มคนในชุมชนประมงพื้นบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณตามแนวชายฝั่ง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ย่อยที่ว่า

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ได้รับการรักษาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตลอดจนปลูกจิตสำนึก กระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะทำการศึกษาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนเพื่อศึกษาสภาพและลักษณะของทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษาปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งได้อย่างยั่งยืนซึ่งกรณีนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาในพื้นที่ของบ้านสลักคอก หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

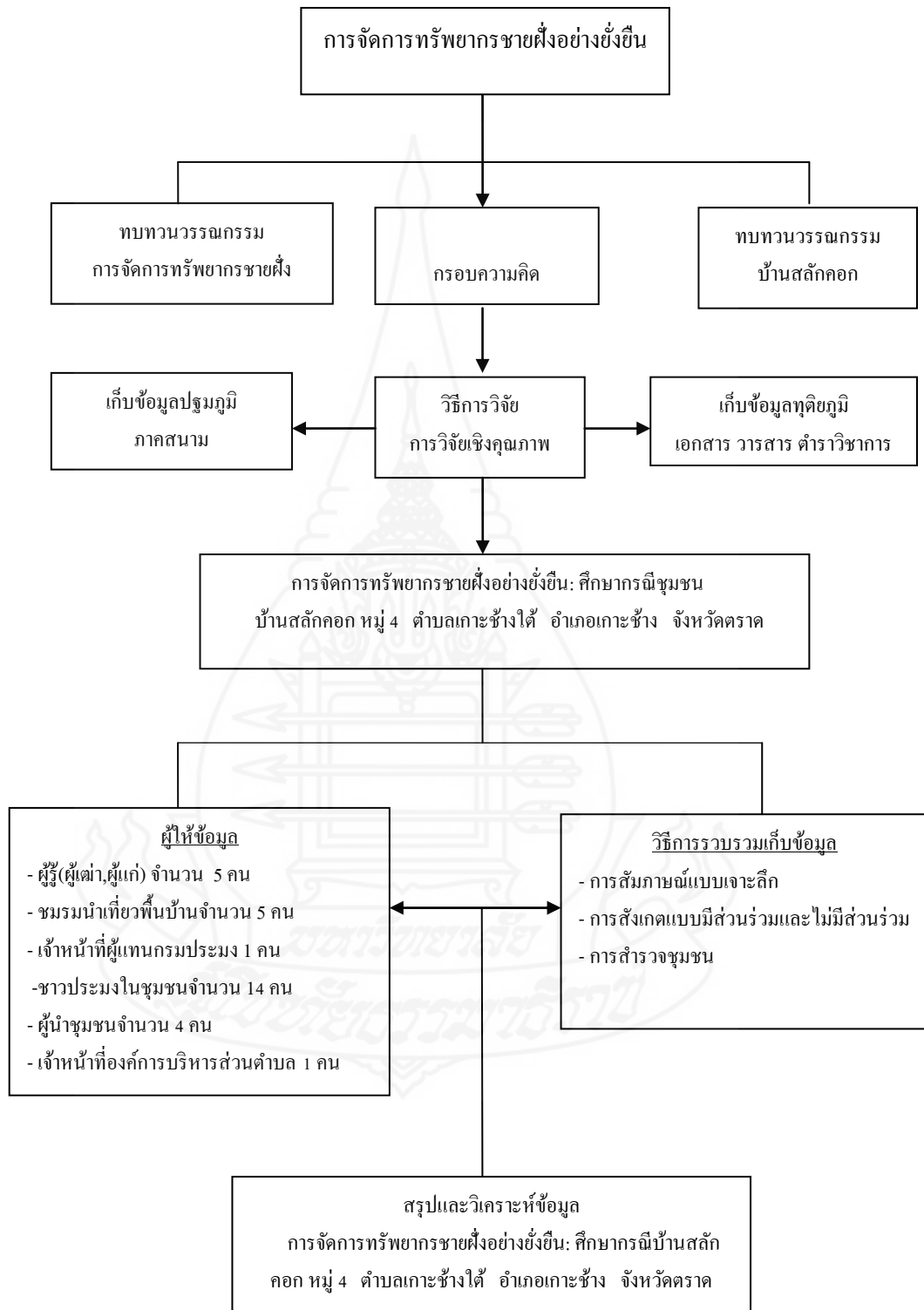
2.1 เพื่อศึกษาสภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.2 เพื่อศึกษาปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการศึกษา

1.สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

3.แนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

4.2 ขอบเขตทางด้านประชากร คือกลุ่มตัวอย่าง ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 5 คน

เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง(กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตราด) จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกจำนวน 5 คน ชาวประมงในชุมชนจำนวน 14 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาในพื้นที่ของบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

4.4 ขอบเขตด้านเวลา ใช้เวลาในการศึกษาทั้งหมด 1 ปี ตั้งแต่ สิงหาคม 2555 เดือน กรกฎาคม 2556

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ทรัพยากรชายฝั่ง หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่บริเวณชายฝั่งในทะเล โดยเน้นศึกษาเฉพาะป่าชายเลนบ้านสลักคอก

5.2 ชุมชนประมงพื้นบ้าน หมายถึง กลุ่มคนที่มีการตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตลอดริมฝั่งอ่าวสลักคอกและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งในเขตบ้านสลักคอก

5.3 การมีส่วนร่วม หมายถึง ปฏิบัติงาน หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก เพื่อเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ชุมชนต้องการเป็นผู้ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมพิจารณา ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามและร่วมได้รับผลประโยชน์

5.4 การจัดการอย่างยั่งยืน หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินงานใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชุมชนบ้านสลักคอก ในเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยที่ผู้นำชุมชนได้มีการจัดแบ่งงาน

ควบคุมดูแล รักษาทรัพยากรชายฝั่ง การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ การพัฒนา ตลอดจนแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

5.5 การอนุรักษ์ หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมที่ทำให้ทรัพยากรชายฝั่งคงอยู่ต่อไป รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมและการลดลงของทรัพยากรชายฝั่งในบ้านสลักคอก

5.6 การพัฒนา หมายถึง การดำเนินการใดๆ ที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่า เพื่อให้สิ่งที่ดำเนินการนั้นเจริญขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงดีขึ้นไปจากเดิมหรือมีเพิ่มขึ้นจากเดิมของบ้านสลักคอก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ทราบถึงสภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

6.2 ได้ทราบถึงปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

6.3 ได้ทราบแนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณีบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาความรู้ที่จะนำมาใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎี

1.1 แนวคิด

- 1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
- 1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน
- 1.1.3 แนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน
- 1.1.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- 1.1.6 แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 ทฤษฎี

- 1.2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์
 1. ทฤษฎีของทัศนคติ
 2. ทฤษฎีการเปลี่ยนทัศนคติ
 3. กฎของนิเวศวิทยา
- 1.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
 1. ทฤษฎีสถิติภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย
 2. ทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ ดร.เอนสมิงเจอร์
- 1.2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 1. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน(Exchange Theory)
 2. ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม
- 1.2.4 ทฤษฎีการสร้างความทันสมัย (Modernization Theory)

2. ทรัพยากรชายฝั่ง การอนุรักษ์ การพัฒนา การมีส่วนร่วม

2.1 ทรัพยากรชายฝั่ง

- 2.1.1 ความหมายและรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่ง
- 2.1.2 แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
- 2.1.3 สภาพปัญหาของทรัพยากรชายฝั่งและสภาพปัญหาชุมชนบ้านสลักคอก

2.2 การอนุรักษ์

- 2.2.1 ความหมายและรายละเอียดเกี่ยวกับการอนุรักษ์
- 2.2.2 หลักการอนุรักษ์
- 2.2.3 รูปแบบการอนุรักษ์
- 2.2.4 วิธีการอนุรักษ์
- 2.2.5 แนวทางการอนุรักษ์

3.3 การพัฒนา

- 3.3.1 ความหมายและรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนา
- 3.3.2 วิธีการพัฒนา
- 3.2.3 การพัฒนาและวิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อม

4.4 การมีส่วนร่วม

- 4.4.1 ความหมายและลักษณะของการมีส่วนร่วม
- 4.4.2 ประเภทการมีส่วนร่วม
- 4.4.3 รูปแบบการมีส่วนร่วม
- 4.4.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม
- 4.4.6 มาตรการระดับการมีส่วนร่วม

- 3. นโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งระดับชาติและระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น
- 4. ชุมชนบ้านสลักคอก
- 5. การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนบ้านสลักคอกในอดีตและปัจจุบัน
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎี

1.1 แนวคิด

1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ชายฝั่งทะเล คือ แถบแผ่นดินนับจากทะเลขึ้นไปบนบก จนถึงบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด (มาโนช วงศ์สุริรัตน์ 2538: 1)

ชายฝั่งทะเล หมายถึง บริเวณที่ระบบนิเวศน์บนบกมาพบกับระบบนิเวศที่เป็นน้ำทะเล ซึ่งครอบคลุมเนื้อที่ไปทั้งบนบกและในน้ำพอกว (สุรพล สุดารา 2533: 237)

สำหรับประเทศไทย กรมพัฒนาที่ดินได้กำหนดความกว้างพื้นที่ชายฝั่งทะเลเพื่อเป็นขอบเขตในการวางแผนการพัฒนาที่ดินชายทะเลไว้กับ 8 กิโลเมตร ซึ่งลักษณะภูมิประเทศของชายฝั่งทะเลแต่ละแห่งนั้นแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะธรณีวิทยาของหินเปลือกโลกที่ประกอบเป็นชายฝั่ง และอิทธิพลจากการกระทำของคลื่นลม และกระแสน้ำในบริเวณนั้น (วรรณ วลัยวานิช 2539: 40)

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล มีความหมายรวมถึงป่าชายเลน ป่าพรุ แนวหญ้าทะเล แนวปะการัง และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่มีผลสืบเนื่องมาจากทรัพยากรชายฝั่งทะเล ได้แก่ สัตว์ป่า ของป่า หาดชายเลน สิ่งเหล่านี้จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้ (Renewable Resources) และถ้าหากมีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมก็จะเกิดการทดแทนขึ้นมาใหม่ และสามารถบำรุงรักษาสภาพให้คงอยู่ เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อไปไม่สิ้นสุด (มาโนช วงศ์สุริรัตน์ 2538: 1)

ความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่ง

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านนิเวศวิทยา ประกอบด้วยแนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล พื้นที่เกาะ และชายหาด รวมไปถึงสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นระบบนิเวศชายฝั่งทะเล (อำไพ หรรณารักษ์ 2534:4) บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งสะสมธาตุอาหารจากบนบก จึงมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่วางไข่ เลี้ยงตัวอ่อน และเป็นแหล่งอาหารสำหรับสัตว์น้ำหลายชนิด มีความสำคัญในด้านการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น คลื่น พายุ ตลอดจนการกักเซาะพังทลายของชายฝั่ง (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2534: 66) นอกจากนี้สภาพแวดล้อมชายฝั่งยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สะอาดและปราศจากมลพิษ (ประมุข แก้วเนียม 2529: 4) ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลมีความสลับซับซ้อนความอุดมสมบูรณ์ของสิ่ง

หนึ่งก็เอื้อให้สิ่งหนึ่งดำรงอยู่ได้ ในทำนองเดียวกันความเชื่อมโยงของสิ่งหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งหมด

ชำมรงค์ ประกอบบุญ(2532: 53) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศชายทะเล มี 3 แบบ คือ

- 1.การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศอย่างถาวร เช่น การพัฒนาเมือง การสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เป็นต้น
- 2.การเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยตรงจากทรัพยากรชายฝั่งมาใช้ประโยชน์ เช่น นำมาทำเครื่องประดับ เครื่องใช้ในครัวเรือน อุตสาหกรรมยา เป็นต้น
- 3.การใช้ประโยชน์ระบบนิเวศในลักษณะทางอ้อม เช่น ใช้ในกิจกรรมนันทนาการ ดำน้ำ แล่นเรือ ว่ายน้ำ การศึกษา เป็นต้น

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน

1) ความหมาย

สนิท อักษรแก้ว(2542) ได้ศึกษาความหมายของป่าชายเลนจากนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของโลกที่ให้ความสนใจป่าชายเลนหลายท่าน ซึ่งได้ให้ความหมายของป่าชายเลน ดังนี้

ในปี ค.ศ.1903 A.F. W. Schimper นักภูมิศาสตร์ทางพืชที่มีชื่อเสียงของโลก ได้ให้ความหมาย ป่าชายเลน หรือ mangrove forest ไว้ว่า เป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำหรืออ่าว ซึ่งเป็นบริเวณที่มีระดับน้ำทะเลท่วมถึงในช่วงที่มีน้ำขึ้นสูงสุด และให้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า tidal forest

ในปี ค.ศ.1962 ศาสตราจารย์ L.V.Du ได้ให้ความหมายป่าชายเลนไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก หมายถึง สังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดหลายตระกูลและเป็นพวกที่มีใบเขียวตลอดปีซึ่งมีลักษณะทางสรีรวิทยาและความต้องการสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน และประการที่สอง หมายถึง กลุ่มของสังคมพืชที่ขึ้นอยู่บริเวณปากอ่าว ชายฝั่งทะเลบริเวณเขตร้อนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกางเป็นไม้สำคัญและมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่บ้าง

ส่วนสนิท อักษรแก้ว ได้ให้ความหมายของป่าชายเลนว่า กลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลดินเลน และใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบลาตินอเมริกา สำหรับประเทศไทยนิยมเรียกป่าชนิดนี้ว่า ป่าชายเลน หรือ ป่าโกงกาง

2) ระบบนิเวศป่าชายเลน

กลุ่มของสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ในเขตน้ำล่งต่ำสุดและน้ำขึ้นสูงสุดบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำหรืออ่าวป่าชายเลนเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลายชนิดทั้งพืชและ

สัตว์ ป่าชายเลนจึงให้ประโยชน์ทั้งทางด้านพลังงานและไม่ใช้สอย ตลอดจนเป็นแหล่งผลิตอาหารโปรตีนที่สำคัญเนื่องจากป่าชายเลนเป็นที่วางไข่ แหล่งอาหารและการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ เศรษฐกิจน่านาชนิด นอกจากนี้ป่าชายเลนยังช่วยคัดตะกอนสิ่งปฏิกูลและสารพิษต่าง ๆ มิให้ไหลลงไปสะสมบริเวณชายฝั่งและในทะเล การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นอย่างมาก ซึ่งลักษณะผลกระทบโดยตรงที่เกิดขึ้นต่อป่าชายเลนจำแนกได้เป็น 3 ประการใหญ่ (สนิท อักษรแก้ว, 2532) คือ ประการแรกเป็นผลกระทบทางด้านกายภาพและเคมีภาพ ได้แก่ อุณหภูมิ น้ำ ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ ปริมาณธาตุอาหาร ความเค็ม สภาพทางอุทกวิทยา (การขึ้นลงของน้ำทะเลและปริมาณน้ำจืด) การตกตะกอน ปริมาณสารพิษและการพังทลายของดิน เป็นต้น ประการที่สองผลกระทบทางด้านชีววิทยา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชนิด ปริมาณและลักษณะโครงสร้างของพืชและสัตว์น้ำ

3) ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน

ป่าชายเลนแม้จะมีเนื้อที่เพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับป่าบก แต่ป่าชายเลนนับวันจะมีความสำคัญต่อชีวิตประชากรและเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าป่าชายเลนเป็นที่รวบรวมของสังคมพืช สัตว์น้ำ และสัตว์บกนานาชนิด ป่าชายเลนจึงนับว่าเป็นระบบนิเวศที่มีคุณค่ามหาศาลความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลนดังนี้ คือ (100 ปี กรมป่าไม้, 2539)

3.1 ความสำคัญด้านป่าไม้ ผลผลิตที่ได้จากป่าชายเลนซึ่งช่วยเพิ่มเศรษฐกิจของประเทศได้มากคือ การนำไม้จากป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กันหลายรูปแบบที่นิยมกันมากอย่างกว้างขวางก็คือการเผาถ่าน โดยเฉพาะการนำไม้โกงกางมาทำเป็นถ่าน นำไปใช้เป็นเสาเข็ม ไม้ค้ำยัน สร้างบ้านเรือน เฟอร์นิเจอร์และไม้จากป่าชายเลนยังนำมาใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการกลั่นไม้หรือสกัดเอาสารเคมีที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะผลผลิตด้านแทนนิน เมทิลแอลกอฮอล์ กรดน้ำส้ม และน้ำมันดิบ

3.2 ความสำคัญทางด้านประมง ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการรักษากำลังผลิตของประมงชายฝั่ง และนอกฝั่งให้มีศักยภาพสม่ำเสมอโดยตรง โดยป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับสัตว์น้ำนานาชนิดไม่ว่าจะเป็นพวกหอย กุ้ง ปู และปลา วงจรชีวิตของสัตว์น้ำเหล่านี้จะมีความสำคัญกับป่าชายเลนอย่างมาก ทั้งในด้านเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์การเจริญเติบโต ป่าชายเลนสามารถผลิตอาหารและแร่ธาตุหลายชนิด โดยได้จากการร่วงหล่นและสลายตัวของเศษไม้ใบไม้ ซากพืชเหล่านี้จะย่อยสลายกลายเป็นอาหารปฐมภูมิในระบบนิเวศป่าชายเลน ทำให้ป่าชายเลนเป็นแหล่งยังชีพของประชากรที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลซึ่งอาศัยรายได้จากการทำประมงขนาดเล็กและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

3.3 ความสำคัญในการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการป้องกันพื้นที่ชายฝั่งทะเลจากคลื่นลมแรง โดยจะช่วยลดความรุนแรงของลมพายุลงจนไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อระบบนิเวศ ช่วยป้องกันการกัดเซาะดินที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล ไม่ให้มีการพังทลาย เป็นแหล่งดักตะกอนสารปฏิชีวนะและสารมลพิษต่าง ๆ จากบนบกไม่ให้ลงสู่ทะเล โดยรากของต้นไม้ในป่าชายเลนที่งอกออกมาเหนือพื้นดิน ทำหน้าที่ตะแกรงธรรมชาติคอยกั้นกรองสิ่งของต่าง ๆ ที่มากับกระแสน้ำ

ป่าชายเลนนอกจากมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในด้านการประมง การป่าไม้ และการดำรงชีพของประชาชนที่อาศัยตามชายฝั่งทะเลซึ่งยังชีพอยู่ได้ด้วยการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก และใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเอื้ออำนวย ปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กล้วยไม้สำหรับอุปกรณ์จับปลา เปลือกไม้ชายเลนสำหรับย้อมอวนและแหให้คงทน เครื่องมือจับปูจากไม้ป่าชายเลน น้ำผึ้งจากรังผึ้งในป่าชายเลน รวมทั้งการใช้ไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือนและสะพานทางเดินต่าง ๆ

4. สาเหตุของความสูญเสียและความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าชายเลน

อภิสิทธิ์ เอี่ยมหนอ(อ้างในศิริวรรณ ศิริบุญ, 2545) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน สิ่งปกคลุมดิน และทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ที่ช่วยเร่งให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้บ่อยและรวดเร็วมากขึ้น ป่าชายเลนมีปริมาณจำกัดเมื่อนำมาใช้จะเสื่อมลงและหมดไปอย่างรวดเร็ว การเสื่อมตามธรรมชาติจะมีการชะเซยหมุนเวียนอย่างช้าๆ ตามระบบของมันในระยะเวลาค่อนข้างคงที่

ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนที่มากเกินไปเกินกว่าระดับความสามารถที่ธรรมชาติจะสร้างทดแทนได้ก่อให้เกิดการลดลงและการเสื่อมโทรมลงของพื้นที่ป่าชายเลนอย่างรวดเร็วในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ หลายประการคือ

4.1 การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนอันเนื่องมาจากการเพิ่มของประชากร การพัฒนาและการนำความทันสมัยมาสู่ชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าเพื่อเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม ท่าเรือ แพลตา และการตัดถนน

4.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนเป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น นาุ้งและการเลี้ยงปลา โคนเฉพาะการตื่นตัวในการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนาในช่วงหลังปี พ.ศ.2522 ซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้พบมากในจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม จันทบุรี ราชบุรีธานี เป็นต้น

4.3 การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า ซึ่งพบในเกือบทุกจังหวัดที่มีป่าชายเลน การเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินและพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศป่าชายเลนโดยตรงและระบบนิเวศประเภทอื่นที่เกี่ยวข้องกับบริเวณชายฝั่ง การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เกิดการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ การสูญเสียแนวป้องกันคลื่นลมและแนวป้องกันการพังทลายของพื้นที่ชายฝั่ง รวมทั้งการเพิ่มปริมาณของมลพิษต่าง ๆ และตะกอนที่ไหลลงสู่ชายฝั่งทะเลและแม่น้ำ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศโดยรวม

5. การจัดการป่าชายเลน

การจัดการป่าชายเลนอย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีแนวทางในการดำเนินงานทั้งจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีแนวทางสรุปได้ดังนี้

แนวปฏิบัติที่เป็นไปได้ต่อการป้องกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนของประเทศไทย

สนธิ อักษรแก้ว(2545)กล่าวถึง การป้องกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนให้เกิดผลคืออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องดำเนินการในหลายเรื่องอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ประชาชนทุกระดับต้องให้มีจิตสำนึกหวงแหน และให้ความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนให้มาก ปัจจุบันพบว่ามีบุคคลหลายพวกหลายกลุ่มที่มองป่าชายเลนแค่มิไม้เล็ก ๆ ซึ่งทำประโยชน์น้อยและมีค่าทางเศรษฐกิจต่ำเท่านั้น ควรจะนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านเพิ่มผลผลิตประมงชายฝั่ง ป้องกันการพังทลายชายฝั่ง รักษาสมดุลชายฝั่ง และเป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นคุณค่าของป่าชายเลนที่ยากต่อการประเมินเป็นตัวเลขหรือคุณค่าทางเศรษฐกิจได้

2. ต้องผสมผสานแผนการจัดการและการป้องกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐทั้งส่วนกลางและจังหวัด เอกชน และรวมถึงประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจมีการประสานงานและการดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีจิตสำนึกในการป้องกันฟื้นฟูปลูกป่าและอนุรักษ์ให้มากขึ้น กิจกรรมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งและได้มีบทพิสูจน์ในหลายพื้นที่จากหลายประเทศแล้วว่า การป้องกันและฟื้นฟูป่าชายเลนจะสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพมิได้ หากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ในหลายจังหวัดการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้ผลดี ซึ่งเป็นผลมาจากความตั้งใจการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. การใช้กฎหมายบังคับเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและจะจ้องดำเนินการอย่างจริงจังให้เกิดผลเป็นรูปธรรม รวมถึงการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายระเบียบต่าง ๆ ให้เกิดความรัดกุม และควรเพิ่มบทลงโทษให้รุนแรง

5. เร่งจัดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ความรู้และให้การศึกษาต่อบุคคลทุกระดับอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งจะส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนอย่างเหมาะสมอย่างยั่งยืน และมิให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศป่าชายเลน ซึ่งเป็นสมบัติของชาติและประชาชนทุกคน

6. การจัดการป่าชายเลนที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชนต่าง ๆ ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง(2551) มีแนวทางการจัดการป่าชายเลนที่แตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่นั้นซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

- 6.1 การสร้างจิตสำนึกของชุมชนให้เกิดความหวงแหนทรัพยากร
- 6.2 การวางแผนและกำหนดคกฏระเบียบการใช้ประโยชน์ให้มีความยั่งยืน
- 6.3 การป้องกันและเฝ้าระวังป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง
- 6.4 การปลูกและฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น
- 6.5 การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศป่าชายเลน
- 6.6 การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้โดยใช้สื่อตามธรรมชาติ และเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอย่างยั่งยืน

การใช้ทรัพยากรในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวได้ และไม่ใช้เกินความสามารถในการผลิตทดแทน การปล่อยมลพิษต้องอยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายได้

กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน ปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจสำหรับผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารประเทศ ต้องตระหนักว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุน การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรเท่ากับเพิ่มทุนทางธรรมชาติ และต้องให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ การใช้อย่างประหยัดและรับภาระต้นทุนค่าใช้จ่าย การดูแลรักษาลี้ังแวดล้อม ทั้งนี้ยังต้องยึดหลักบริหารการจัดการเชิงนิเวศเปลี่ยนรูปแบบ“การจัดการตามเขตปกครอง”เป็น“การจัดการภายใต้ระบบนิเวศ”เช่น ระบบลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดการบูรณาการ และมีการจัดการต้องหลากหลายตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ประการที่แรก ทรัพยากรธรรมชาติชีวภาพ ใช้อย่างคุ้มค่าและหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่

ประการที่สอง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและมลภาวะเป็นพิษ ต้องเน้นการป้องกันมากกว่าแก้ไข

ประการสุดท้าย สิ่งแวดล้อมทางมนุษย์และสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ต้องอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

อย่างไรก็ตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจัดเป็นเรื่องที่สำคัญเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการเพราะในปัจจุบันจะเห็นว่าทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาล้วนแต่ต้องเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติด้วยทั้งสิ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

คอร์ทแลนด์ แอล โบวี และคนอื่น ๆ ให้คำจำกัดความของการจัดการว่า หมายถึง กระบวนการที่ทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายโดยผ่านกระบวนการวางแผน การจัดการองค์การ การสื่อสาร และการควบคุมคนงาน การเงิน สภาพแวดล้อม และข้อมูลสารสนเทศขององค์กรเพื่อให้มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ

เถาวัลย์ นันทาภิวัฒน์ (2520: 1) กล่าวถึง ความหมายของการจัดการว่า หมายถึงการวางแผน การจัดสายงาน การปฏิบัติขึ้นดำเนินงาน และการควบคุม เพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์กรสามารถกระทำได้สำเร็จอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

ทรงศักดิ์ พิริยะภักดี (2543: 5) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง การทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยทรัพยากรทางการจัดการที่มีอยู่ จัดสรร จัดลำดับ มอบหมายให้ผู้อื่นทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จึงมองได้ว่าการจัดการจะต้องมีขั้นตอนมีกระบวนการ มีความต่อเนื่อง มีการติดตามประเมินผล เพื่อให้รู้ว่าได้ผลหรือไม่

ธงชัย สันติวงษ์ (2531: 1) ได้นิยามว่า การจัดการ คือ ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนที่จะเข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

พะยอม วงศ์สารศรี(2537: 30) กล่าวว่า การจัดการเป็นกระบวนการที่ใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังด้านการเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่กันไปด้วยจะช่วยให้้องค์การสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 13-14) ได้กล่าวถึงศักยภาพของการจัดการว่าประกอบด้วย การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม การป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและองค์กรในการจัดการที่ให้ความสำคัญต่อการร่วมมือกัน

สมยศ นวีการ(2537: 58) ได้อธิบายกรอบแนวคิดว่า การจัดการเป็นกระบวนการของการทำงานให้สำเร็จผ่านบุคคลอื่น ๆ และทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งทางด้านกำลังคนและเทคนิคในแนวทางที่ทำให้เป้าหมายขององค์การประสบความสำเร็จ

เกษม จันท์แก้ว (2536: 255) ให้ความหมายว่า “การจัดการ” หมายถึง ขบวนการจัดรูปแบบที่มีขนาดและทิศทาง การใช้ แก้ไข ปรับปรุง ซ่อมแซม บำบัด ทำลาย และควบคุมทรัพยากรในระบบสิ่งแวดล้อมให้สามารถเอื้อประโยชน์ของมนุษย์อย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525(2539: 222) ให้ความหมายคำว่า “การจัดการ” หมายถึง สิ่งงาน ควบคุมงาน และดำเนินการ

สรุป การจัดการทรัพยากร หมายถึง การทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยอาศัยทรัพยากรทางการจัดการที่มีอยู่ จัดสรร จัดลำดับ มอบหมายให้ผู้อื่นทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จึงมองได้ว่าการจัดการต้องมีขั้นตอน มีกระบวนการ มีความต่อเนื่องมีการติดตามประเมินผล เพื่อให้ได้ผลหรือไม่ได้ผล

วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และความเป็นอยู่ของทุกคน และเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข ซึ่งวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีความสำคัญ มีผู้เสนอแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ดังนี้

วิวัฒน์ คติธรรมนิศย์(2546: 34) กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประสิทธิผลและยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญ รวมทั้งเทคนิควิธี การวินิจฉัย การตัดสินใจ ต้องอาศัยหลักความเข้าใจเป็นพื้นฐานหลายประการ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงประกอบกันเป็นระบบนิเวศเดียวกันที่เป็นเอกภาพ นับตั้งแต่พื้นที่สูงหรือภูเขา ป่า ลงมายังพื้นที่ทำการเกษตร ชุมชนชนบท ชุมชนเมืองตลอดไปจนถึงชายฝั่งทะเลและมหาสมุทร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติส่วนหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ เป็นลูกโซ่ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด การประเมินผลการศึกษาถึงผลกระทบ ซึ่งไม่อาจจำกัด

2.ชีวิตของคนและชุมชน เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญาทั้งหลาย ภูมิปัญญาเหล่านี้แอบแฝงอยู่ในรูปธรรมนิยมประเพณีปฏิบัติของชุมชนไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อเป็นอาหารหรือยารักษาโรค

3.วิถีชีวิตอันมีมาในประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการชีวิตที่มีความต่อเนื่อง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามย่อมไม่อาจปฏิเสธชีวิตในสังคมที่มีความต่อเนื่องได้โดยเฉพาะในชุมชนชนบท

เช่นเดียวกันกับแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2549: 235-236) คือ เป็นการจัดการให้เกิดมากขึ้นใช้ได้มากที่สุดเสียแรงหรือลงทุนน้อยที่สุด ให้ทุกคนได้ใช้มากที่สุด โดยมีเป้าหมายหลักคือ ให้ทุกคนได้ใช้ทรัพยากรพร้อมกัน เปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปใช้ทรัพยากร มีการจัดการเพื่อใช้ทรัพยากร มีกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากร ที่กระจายกันได้อย่างดี สามารถใช้ได้อย่างยั่งยืนเมื่อหมดเปลืองไปมีโอกาสงอกเงยกลับขึ้นไปใหม่

ดังนั้นเพื่อเป็นการลดสภาพปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสมรัดกุมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมีแนวคิดพื้นฐานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ วิชัย เทียนน้อย (2543: 20-22) สรุปได้ดังนี้

1.การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์

เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพราะจากปัญหาและสาเหตุของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่า มีพื้นฐานมาจากการที่ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่เคารพในกฎเกณฑ์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองมากที่สุด ซึ่งกฎระเบียบนี้ควรที่ผู้รับผิดชอบ จะต้องมีการสร้างปรับปรุงให้มีความเหมาะสมต่อสถานะภาพ และสถานการณ์ของทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภท รวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ ต้องปฏิบัติอย่างจริงจังและเข้มงวด

2.การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูง

ในปัจจุบันวิทยาการของโลก ในสาขาต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาก้าวไกลมากขึ้น ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงสมควรนำเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงมาใช้ เพื่อลดปัญหามลพิษ ที่เกิดขึ้นตามมา เช่น ในปัจจุบัน มีการพัฒนาเทคโนโลยี ในการที่จะนำเอาพลังงานแสงแดด มาใช้ทดแทนพลังงานจาก ฟอสซิล ได้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ต้นทุนจะสูงกว่า แต่เชื่อว่าในอนาคตถ้ายังคงมีการพัฒนาที่ก้าวหน้าขึ้นในที่สุด ก็จะสามารถนำมาใช้ทดแทนได้อย่างสมบูรณ์

3.การสร้างระเบียบวินัย

ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าได้มีกลุ่มองค์กร ตลอดจนหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน ได้เริ่มให้ความสนใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น นับเป็นโอกาสอันดีในการที่จะอาศัยกลุ่มผู้สนใจเหล่านี้เป็นผู้นำในการสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้น โดยการจัดตั้งเป็นชมรม หรือสมาคมจะเป็นตัวช่วยเสริมสร้างควมมีระเบียบวินัยในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้าง

4.การให้ความรู้ให้การศึกษา

การจัดการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ให้กับประชาชนในทุกระดับ ทุกกลุ่มทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งการให้ความรู้ควรจะเน้นเกี่ยวกับ การทำให้เกิดทักษะ ความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้เกิดขึ้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไป ตลอดจนการเผยแพร่โดยอาศัยผ่านทางสื่อสารมวลชน ในทุกแขนงสาขา ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นประชาชน ให้มีส่วนร่วม ในการที่จะเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้บังเกิดผลที่ดีขึ้น ทั้งนี้ ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก สมควรได้รับการดูแลรักษา ประเทศชาติ จะเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด และเหมาะสม การที่มนุษย์ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดการ จะก่อให้เกิดผลดีต่อการ บำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาของการจัดการ

แนวคิดและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้รับความสำเร็จและถูกผลักดันให้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมโดยชุมชนไว้ ดังนี้

เจ็มส์คัตตี ปิ่นทอง (2543: 53) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วมว่า เกิดจากเจ้าหน้าที่และระบบราชการเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน 2 ด้าน คือ

- 1.ปัญหาเกี่ยวกับตัวชาวบ้านเองความเป็นปัจเจกบุคคล การอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์หรือพึ่งบุคคลภายนอกมากเกินไป คุณฐานะตนเอง เลือกผู้นำที่สามารถอุปถัมภ์ตนเองได้
- 2.ปัญหาเกี่ยวกับตัวเจ้าหน้าที่และระบบราชการ ได้แก่การกำหนดนโยบายมาจากเบื้องบน การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง คำสั่งถึงเฉพาะกิจกรรมที่ส่วนกลางกำหนด ขาดการประสานงานและรับปฏิบัติเฉพาะนโยบายหลัก มีความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่ ผู้น้อย มักเชื่อว่าตนเองมีฐานะสูงกว่าชาวบ้านทั่วไป ทำตัวให้พอใจเฉพาะแก่ผู้บังคับบัญชา ไม่ต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการ

สุวิทย์ บุญช่วย (2544: 11-12) ได้กล่าวถึง ปัญหาความขัดแย้ง โดยกล่าวว่า ระบบการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนในทุกพื้นที่ ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้แรงกดดันและเผชิญกับ ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ และความเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญหลาย ประการ ได้แก่ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรไปเป็นสินค้ารูปแบบต่าง ๆ (Com-modification of Natural Resources) เช่น การที่สัตว์น้ำถูกกอบโกยเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ การลอบล้าง การ ขกเลิกและปฏิเสธระบบ หรือแนวคิดลัทธิตามธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ผลต่อเนื่องจาก ชุมชนในท้องถิ่นลดทอนแรงจูงใจที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม เช่น นโยบายพัฒนาประเทศ การเพิ่มประชากร กระบวนการใช้ ทรัพยากรเชิงพาณิชย์ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ซึ่งมักจะส่งผลให้ระบบและวิธีการจัดการ ทรัพยากรชุมชนต้องปรับเปลี่ยนหรือไม่ก็ต้องยกเลิกสูญหายไปเลย แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่ เกิดผลกระทบจากความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรไม่เสมอภาค เช่น การนำเครื่องมือในการทำ ประมงที่มีขนาดใหญ่กว่าเข้ามารุกล้ำ ก็ได้มีการแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีวิธีการและยุติธรรมด้วย การกำกับดูแลจัดการทรัพยากร ควบคุมการใช้ทรัพยากรด้วยชุมชน กระบวนการที่คนในชุมชนมี สิทธิและโอกาสในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของเขาเอง จึงได้เกิดแนวคิดในการรวมตัวของ ชาวบ้าน เกิดเป็นกลุ่มชุมชน องค์กรอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรอันเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการ ร่วมกัน

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2546: 139) กล่าวถึง ปัญหาการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการใช้ประโยชน์นั้นมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทรัพยากรอยู่ใน สภาพเสื่อมโทรมร่อยหรอและหมดไปในที่สุด เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนและสังคมหลายพื้นที่ พยายามคิดหาวิธีการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรประมงขึ้นมา ด้วยวิธีการจัดการระบบ การจัดการโดยชุมชนประกอบด้วยหลักเกณฑ์ เช่น คุณสมบัติ การเป็นสมาชิกกลุ่มและผู้มีสิทธิใน การใช้และครอบครองทรัพยากรรูปแบบและกระบวนการ ประชุมตกลงหาข้อยุติและหาความเห็น ร่วมกัน ใช้หลักการสืบทอดหรือโอนถ่ายสิทธิ การกำหนดผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ วิธีการบังคับ ใช้กฎกติกาที่ตกลงร่วมกัน การควบคุมและลงโทษ การละเมิดกติกาซึ่งวิธีการแก้ปัญหาขัดแย้งและ กรณีพิพาทที่เกิดขึ้น

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้มีผู้ ศึกษาและเสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

ชำนาญ พิทักษ์ (2540: 78-79) ได้เสนอแนวทางแก้ไขให้ชุมชนประยุกต์ใช้ แนวคิดและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน เช่น การส่งเสริมและผลักดันให้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและการดำเนินงานเพื่อให้เกิด

การยอมรับ เชื่อในศักยภาพและความสามารถของชาวบ้าน สนับสนุนในการให้การเรียนรู้การใช้ประโยชน์สูงสุดจากความรู้และทักษะของชาวบ้าน ระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยชุมชนไม่ได้เป็นการปฏิเสธบทบาทและอำนาจรัฐ แต่เป็นรูปแบบการร่วมมือกัน ประเด็นสำคัญคือ การใช้อำนาจร่วมกันในการวางแผนและการดำเนินการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ไม่ใช่รูปแบบการประชุมชาวบ้าน เพื่อมารับฟังแผนงานหรือนโยบายของรัฐ แต่รูปแบบการทำงานด้านทรัพยากรของชุมชน จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานกระบวนการการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน แม้ว่าสภาพปัญหาความขัดแย้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและประสบการณ์ของชุมชนจะเอื้อต่อการเผยแพร่ความคิดในการจัดการควบคุมดูแลทรัพยากรและสภาพแวดล้อมโดยชุมชน แต่ความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรชาวบ้านและขยายฐานสนับสนุนในชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งเหล่านี้จะได้มาด้วยการเสริมสร้างศักยภาพในด้านความคิด การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการจัดการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการพูดคุย วิเคราะห์หาสาเหตุและค้นหาแนวทางแก้ปัญหา ตัดสินใจเลือก ตลอดจนทบทวนหาข้อสรุปทั้งความสำเร็จ และความล้มเหลวอย่างสม่ำเสมอ

จักรมนต์ ภาสูกวนิช(2546: 51-54) ศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรในชุมชน การดำเนินการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทั่วถึงได้นั้น กรณีลำพังภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวจะไม่สามารถดูแลได้ จำเป็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมควรมีบทบาทร่วมกัน ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในเชิงบวกและทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) จะสามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นและนำไปสู่สำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการทำหน้าที่ดูแลรักษา รวมทั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ก็มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุมถึงภาคประชาชน

1.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันการมีส่วนร่วมเป็นคำกล่าวที่แพร่หลายมากในงานพัฒนา แต่ความหมายของการมีส่วนร่วมมักถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการที่เจ้าหน้าที่กำหนดไว้มากกว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายที่แท้จริง

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

Erwin William (1976: 138) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Lisk Franklyn (1985: 16) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

ในทรรศนะของ Turton Andrew (1987: 10) การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการรวมความสนใจของแต่ละคน ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางด้านความรู้สึกในกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมกำลัง จนกระทั่งเกิดการรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น

นอกจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นแล้ว ภูมิธรรม เวชยชัย (2527: 34) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่าหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน จัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมและได้พัฒนา การรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง และได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติเพื่อจะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา

ชาติชาย ณ เชียงใหม่(2531: 6-10) ได้ให้คำนิยามของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและร่วมมือในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การรู้ถึงสภาพปัญหา ความต้องการ เสนอแนวทางการแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหของชุมชนในส่วนที่สามารถกระทำได้

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2534: 76) มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในลักษณะการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการที่กลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาส และใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แก้ไขปัญหาความต้องการของตน โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

2. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ในทรรศนะของ Bagnall (1989: 23-28) การมีส่วนร่วมมีลักษณะที่แตกต่างกัน 3 ประการคือ

1) การปรากฏตัว (Presence) หมายถึงการเข้าร่วมในโครงการที่องค์กรสถาบันหรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้นๆ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมและอื่นๆ

2) การเกี่ยวข้อง (Involvement) หมายถึงการมีส่วนร่วมในโครงการอย่างแท้จริงของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตนและการนำไปใช้ โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วม ไม่นับสถาบัน องค์กร

3) การควบคุม (Control) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนด หรือควบคุมกระบวนการศึกษาเอง เช่น ควบคุมองค์ประกอบ (เนื้อหา เป้าหมาย ผลที่ต้องการ)และควบคุมกระบวนการเรียนรู้ (จะเรียนอย่างไร)

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2525: 13) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการต่างๆ ไว้ดังนี้คือการมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมสัมมนา การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็น ผู้ริเริ่มการมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมออกเงิน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 128) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1) การที่มีส่วนร่วมโดยตรงโดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชนเช่น การรวมกลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชนต่างๆ

2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

3. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

ในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้การพัฒนา ก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้มากที่สุดเพราะการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องทำให้การติดต่อสื่อสารมีประสิทธิภาพผลที่ตามมาจึงเป็นสิ่งที่น่าพอใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Russell & Rus, 1991: 17) ได้มีผู้ที่กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

บัณฑร อ่อนคำ (อ้างอิงในวันเพ็ญ วอกลาง, 2534: 35) ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณภาพ

2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ได้รับรู้ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยตรงซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสำหรับประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการพัฒนา ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531: 24-30) ได้ให้ทรรศนะดังนี้

- 1) จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
- 2) ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
- 3) การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
- 4) โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น
- 5) จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

นอกจากนั้น ยงยุทธ นุราสิทธิ์ (2533: 71) ยังได้แสดงทรรศนะเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น และเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อไรที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ย่อมส่งผลต่อความเจริญของหมู่บ้านและประเทศโดยรวม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังกล่าว สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่การรับรู้ถึงสภาพปัญหา การร่วมคิด ร่วมวางแผนเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมปฏิบัติการแก้ปัญหาของชุมชน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ส่วนประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเป็นการเสริมสร้างความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของโครงการและให้ความร่วมมือมากขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่ายหมายถึง การที่สมาชิกของเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผล

1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้น สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2536: 18-20) อธิบายว่า ในทางวิชาการการแบ่งเป้าหมาย (Goal) ออกเป็น 2 ระดับ คือ เป้าหมายสูงสุด(Ultimate goal) และเป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental goal) ส่วนเป้าหมายการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯอาจพิจารณาจากข้อความที่เป็น

ความหมายของคำว่า การพัฒนาที่ว่า “เป็นการยกฐานะ...ของคนไทย..” ซึ่งเป็นการตรัสโดยตรงที่ทางวิชาการเรียกว่า เป็นรูปธรรม (Concrete) สามารถย้อนไปหาสิ่งกึ่งนามธรรม (Abstractness) ได้ ซึ่งในที่นี้คือคนหรือมนุษย์ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายการพัฒนาของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงสืบทอดมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การพัฒนาคน โดยให้ประชาชนสามารถยืนได้เองโดยพึ่งปัจจัยภายนอกน้อยที่สุด ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ คือ การพัฒนาคน ส่วนเป้าหมายรองของพระองค์มีมากมาย เช่น การพัฒนาเกษตรกรรม การพัฒนาอาชีพเสริม การพัฒนาตลาด การพัฒนาความรู้ความคิดด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาสุขภาพอนามัย การพัฒนาการศึกษา โดยเน้นการศึกษาภาคปฏิบัติ (Functional Education) คือ สอนความรู้ชนิดที่นำไปใช้ในชีวิตและพัฒนาความรู้จักและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น

1.1.6 แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลนั้น เกษม จันทรแก้ว (2525:65-66) ได้เสนอแนวความคิดไว้ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทุกแห่งทุกมุม ทั้งข้อดีข้อเสียโดยคำนึงถึง การสูญเสียเปล่าอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วย
2. รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวัง พร้อมประโยชน์และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนทั้งทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้รวมทั้งจะต้องตระหนักเสมอว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม
3. ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ โดยให้มีอัตราการผลิตเท่ากับอัตราการใช้ หรืออัตราการเกิดเท่ากับอัตราการตายเป็นอย่างน้อย
4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ในเวลาเดียวกันด้วยเพราะทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (สุรภีณ์ โรจน์อารยนนท์ 2526: 9)
5. ประชากรเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงต้องประมาณอัตราเกิดและการเปลี่ยนแปลงประชากรตลอดเวลา โดยพิจารณาความต้องการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
6. หาท่างปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ ในการผลิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่มาใช้ทดแทน

7. ให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาสมดุลธรรมชาติซึ่งมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพดี

วิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

วิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ศุริพรต ผลสินธุ์ (2531: 196-197) ให้ได้อุทยานที่สุด โดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ เช่น การเลือกจับปลาที่มีขนาดโตมาใช้ในการบริโภค ไม่จับปลาที่มีขนาดเล็กเกินไป เพื่อให้ปลาเหล่านั้นได้มีโอกาสโตขึ้นมาแทนปลาเสนอวิธีการไว้ดังนี้

1. การถนอม เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งปริมาณและคุณภาพให้มีที่ถูกรักษาไปบริโภคแล้ว

2. การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเกือบเท่าเดิม บางครั้งอาจเรียกได้ว่าการพัฒนาก็ได้ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ควรมีการปลูกป่าไม้ขึ้นมาทดแทน จะทำให้พื้นที่บริเวณนั้นกลับคืนเป็นป่าไม้ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

3. การปรับปรุงและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำแร่โลหะประเภทต่างๆ มาถลุงแล้วนำไปสร้างเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ประโยชน์แก่มนุษย์เรามากยิ่งขึ้น

4. การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่

5. การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นการนำเอาทรัพยากรอย่างอื่นที่มีมากกว่าหรือหาง่ายกว่า มาใช้ทดแทนทรัพยากรที่หายากหรือกำลังขาดแคลน เช่น นำพลาสติกมาใช้แทนโลหะในบางส่วนของเครื่องจักรหรือยานพาหนะ

6. การสำรวจหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เพื่อเตรียมไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต เช่น การสำรวจแหล่งน้ำมันในอ่าวไทยทำให้ค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติเป็นจำนวนมากสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งช่วยลดปริมาณการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากต่างประเทศ

7. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นๆ ที่นิยมใช้กัน ของเทียมที่ผลิตขึ้นมา เช่น ยางเทียม ผ้าเทียม และผ้าไหมเทียม เป็นต้น

8. การเผยแพร่ความรู้เป็นการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ และรัฐควรมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างรัดกุม

9.การจัดตั้งสมาคมเป็นการจัดตั้งสมาคมหรือชมรมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 ทฤษฎี

1.2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์

1) ทฤษฎีทัศนคติ

เต็มดวง รัตนทัสนีย (2534: 217-219) กล่าวว่า การสอนวิชาสิ่งแวดล้อมมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมก่อนจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติคนในทางที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและเพื่อให้มนุษย์สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข โดยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ ดังนั้นการสอนวิชาสิ่งแวดล้อมให้ได้ผลดีนั้นจะต้องเข้าใจในเรื่องของทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือเจตคติไว้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ

ทัศนคติหรือเจตคติ(Attitude) คือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

องค์ประกอบของทัศนคติจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1.ส่วนที่เป็นความรู้สึกนึกคิด (Affective Components) เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นทันทีที่ได้พบเห็นสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นความรู้สึกชอบไม่ชอบ หรืออาจเรียกว่าความรู้สึกที่เป็นในทางบวกหรือทางลบ (Positive or Negative Feelings) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2.ส่วนที่เป็นวิจรรณญาณ (Cognitive Components) ทัศนคติในแนวนี้เกิดจากการที่บุคคลได้ใช้กระบวนการพินิจพิจารณา จะด้วยเหตุด้วยผลอย่างไรก็ตามภายในความคิดของเขาเองแล้วสรุปเอาว่าความคิดของเขาอย่างนั้นน่าจะเป็นที่ยอมรับจากคนอื่น ๆ

3.ส่วนที่เป็นพฤติกรรม (Behavioral Components) ทัศนคติในแนวนี้ออกมาในลักษณะของการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คนที่ไม่ทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารลงบนพื้นถนนก็ย่อมชี้ได้ว่าเพราะเขามีทัศนคติในลักษณะของความรู้สึกนึกคิด (Affective Components) หรือวิจรรณญาณ (Cognitive Components) ว่าการทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารลงบนพื้นถนนเป็นการไม่รับผิดชอบต่อสังคมที่เขาอยู่ทำให้เขาไม่ทิ้งสิ่งของลงบนถนน ทัศนคติที่สะท้อนออกมาทางพฤติกรรมอย่างนี้มักจะมีข้อบกพร่องที่ว่า คนบางคนนั้น “ทำอย่างหนึ่งแต่คิดอีกอย่างหนึ่ง” ได้เสมอ

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดเจตคติ (The Function of Attitudes) การที่คนเรามีเจตคติหรือทัศนคติอย่างนั้นจะต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดอย่างนั้นขึ้นมา

ได้ เต็มดวง รัตนัทศนีย์ (2534: 218-219) กล่าวว่า ทักษะคติ หรือ เจตคติมีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยให้เกิดทักษะคติหรือเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยในการปรับตัว (Adaptive Functions) คนที่เคยได้กลิ่นยาฆ่าแมลงแล้วมีอาการเวียนศีรษะ เมื่อเขาคอนอื่นใช้ยาฆ่าแมลงหรือเมื่อเริ่มได้กลิ่นยาฆ่าแมลง ก็จะมีทักษะคติที่ไม่ชอบการใช้ยาฆ่าแมลงอย่างนั้นเลย หรือคนที่มาทำงานในกลุ่มผู้ที่มีความคิดในการอนุรักษ์สัตว์ป่า ครั้งแรกอาจยังไม่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า แต่เมื่อทำให้เขาสามารถอยู่ในกลุ่มคนดังกล่าวได้ ทักษะคติของเขาก็มีโอกาสที่จะเห็นคล้อยตามกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าไปในที่สุด

2. ปัจจัยในการใช้วิจารณ์ญาณ (Cognitive Functions) ปัจจัยในการเกิดทักษะคติในข้อนี้คือการส่งถ่าย (Transfer) ทักษะคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งอื่นๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มหรือลักษณะอย่างเดียวกับสิ่งอื่น ๆ เช่น คนที่เลี้ยงแมวไว้ที่บ้าน เมื่อไปพบแมวอื่น ๆ ไม่ว่าที่ใดก็จะมีความรักใคร่เอ็นดูเช่นเดียวกับแมวของเขา

3. ปัจจัยที่เป็นความต้องการ (Need Gratification Functions) ทักษะคติที่เกิดขึ้นในลักษณะคล้าย ๆ กันเป็นความต้องการที่เป็นธรรมชาติทั่ว ๆ ไป เช่น ผู้ชายมักจะมีทักษะคติที่ดีต่อผู้หญิง ทักษะคติที่ดีต่ออาหารที่อร่อยและน่ารับประทาน เป็นต้น

4. ปัจจัยในการป้องกันตัว (Eco-Defence Function) คือ ทักษะคติที่เกิดจากอันตรายหรือประสบการณ์ในทางไม่ดี เมื่อไปพบหรืออยู่ในสถานการณ์เดิมอย่างนั้นอีก ทักษะคติอย่างเดิมก็ยังคงมีต่อสิ่งใหม่นั้นอีก เช่น คนที่เคยถูกแมลงต่อย เมื่อไปพบแมลงชนิดดังกล่าวในที่ไหน ๆ อีกก็จะเกิดความกลัวว่าจะถูกต่อยอีก นั่นคือเขามีทักษะคติที่ไม่ดีต่อแมลงนั้น

2) ทฤษฎีการเปลี่ยนทักษะคติ

เต็มดวง รัตนัทศนีย์ (2543: 219-220) ระบุว่าทักษะคติของคนเรานั้นถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่แรกเกิด ตั้งแต่เมื่อประสาทเริ่มทำงานได้สมบูรณ์ ก็เริ่มมีการสร้างสมทักษะคติติดต่อกันเรื่อยมาในช่วงชีวิตของคนหนึ่ง ๆ นั้น ทักษะคติจะถูกเปลี่ยนอยู่เสมอ ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวว่า การศึกษา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างทักษะคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น นั่นคือ ทักษะคติเป็นสิ่งที่สามารถที่จะสร้างขึ้นได้ในลักษณะที่เราต้องการ แต่อย่างไรก็ตาม ในการเปลี่ยนทักษะคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นยังคงต้องการข้อมูลอีกมาก เช่น การจะสร้างทักษะคติให้คนรักต้นไม้ นั้น จะต้องสอนเกี่ยวกับเรื่องต้นไม้มากขึ้นเพียงใด สอนเมื่อใดและนานเท่าใด เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ทักษะคติที่จะรักต้นไม้อย่างแท้จริงจนถึงขั้นนำไปปฏิบัติได้นั้นเกิดขึ้น

ทฤษฎีการเปลี่ยนทักษะคติมีอยู่หลายทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Operant Theories) ทฤษฎีของการเปลี่ยนทักษะคตินี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ทักษะคติผลให้เกิดพฤติกรรมตามมา หรือสามารถทำให้เปลี่ยนได้โดยการ

จูงใจ (Reinforcement) หรือการอาศัยเงื่อนไขบางประการเป็นปัจจัยหลักในทฤษฎีนี้ โดยถือว่าทัศนคติของเราสามารถที่จะสังเกตได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา วิธีการเปลี่ยนทัศนคติโดยทฤษฎีนี้ เช่น การรอให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นออกมาว่าต้นไม้มีประโยชน์ในการให้ความร่มรื่น ผู้สอนได้อธิบายถึงคุณค่าของป่าไม้ในด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งเป็นการเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อต้นไม้ในขณะที่ผู้เรียนเริ่มมีสภาพ (Condition) ที่จะรองรับข้อมูลได้แล้ว

นอกจากนี้ การเปลี่ยนทัศนคติโดย Reinforcement Theory ในอีกแง่หนึ่งคือ การให้ทำรายงานหรือบรรยายในหัวข้อที่มีทัศนคติตรงข้ามกับทัศนคติของเขา เช่น ผู้ที่มีความเห็นสนับสนุนการสร้างโรงงานพลังงานปรมาณู แสดงความคิดเห็นหรือรายงานในลักษณะที่ต่อต้านการสร้างโรงงานดังกล่าว เป็นต้น

2.ทฤษฎีของความขัดแย้ง (Cognitive Dissonance Theory) กล่าวว่า เมื่อบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ขัดแย้งกับความเชื่อในเรื่องเดียวกันนี้กับบุคคลอื่น ๆ ที่มีความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นเกิดความรู้สึกทรมานขึ้นมาในใจ ด้วยความไม่แน่ใจว่าทัศนคติของเขาที่มีอยู่นั้นจะถูกต้องหรือควรจะยังคงอยู่หรือไม่ อันอาจเป็นผลให้ทัศนคติของเขาต้องเปลี่ยนไปได้ เช่น ผู้ที่สูบบุหรี่จะกล่าวว่าการสูบบุหรี่ของเขาไม่ทำให้เขาได้รับอันตรายเกี่ยวกับสุขภาพใด ๆ และในขณะที่เดียวกันถ้าผู้สูบบุหรี่ไปพบแพทย์ที่เชี่ยวชาญและแพทย์กล่าวว่า การสูบบุหรี่เป็นอันตรายต่อปอด ย่อมทำให้เกิดความคิดที่จะทรมานขึ้นมาในใจของผู้สูบบุหรี่ได้

อีกแง่หนึ่งของทฤษฎีนี้คือ เมื่อบุคคลคิดว่า การเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่เมื่อเข้ามาอยู่จริงๆ กลับหางานทำไม่ได้หรือได้รับความขัดสนด้วยประการต่างๆ ก็อาจทำให้ทัศนคติเดิมของเขาที่มีต่อการอยู่ในกรุงเทพมหานครเปลี่ยนไม่ได้

3.ทฤษฎีการยอมรับตนเอง (Self Perception Theory) ทฤษฎีนี้มีหลักอยู่ว่า บุคคลย่อมมีความเชื่อเกี่ยวกับตนเอง เช่น เกี่ยวกับการที่ผู้อื่นมองตน นั่นคือ บุคคลมักจะอิงความคิดของตนหรือการกระทำของตนว่าสิ่งใดถูกหรือผิดอยู่กับความคิดของคนอื่นๆ อยู่มาก เช่น ในการบรรยายของวิทยากรผู้หนึ่ง มีผู้กล่าวว่า การบรรยายของเขาในวันนี้เป็นการบรรยายที่ดีที่สุดในเท่าที่เขาเคยมีประสบการณ์มา คำชมเชยอย่างนี้ย่อมทำให้วิทยากรผู้นั้นเกิดความภาคภูมิใจและมีความเพียรในการทำงานนั้นต่อไป ดังนี้เป็นตัวอย่างของ “ทฤษฎีการยอมรับตนเอง” ที่ทำให้เห็นว่า วิทยากรผู้นั้นเกิดการเปลี่ยนทัศนคติขึ้นแล้วนั่นเอง

4.ทฤษฎีการสื่อความหมาย (Communication Theory) การสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพย่อมทำให้ผู้ฟังเห็นคล้อยตามและกลายเป็นความเชื่อหรือทัศนคติใหม่เกิดขึ้นมาได้

เช่น นักการเมืองที่มีความสามารถในการพูด สามารถที่จะหยิบยกเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาพูดให้ผู้ฟังคล้อยตามได้ แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนทัศนคติโดยทฤษฎีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้พูดวิธีการพูดที่สามารถแยกแยะหรือรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างชัดเจนและขึ้นอยู่กับตัวผู้ฟังเองว่ามีความตั้งใจที่จะฟัง เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ เพียงใด

5.ทฤษฎีการซึมซับของข้อมูล (Information Integration Theory) ทฤษฎีนี้เป็นการนำเอาความรู้หรือข้อมูลที่ได้รับใหม่เข้าไปผสมกลมกลืนกับความรู้เดิม ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้น เช่น ผู้ที่มีความคิดต่อต้านการใช้ยาฆ่าแมลงต่อเมื่อเกษตรกรที่ใช้ยาฆ่าแมลงบอกกับเขาว่าเป็นความจำเป็นที่ต้องใช้ ถ้าไม่มียาพวกนี้ใช้แล้วพืชผักของเขาก็จะเสียหายหมด ในกรณีเช่นนี้ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ยาฆ่าแมลงอาจเปลี่ยนทัศนคติของตนหรือไม่เปลี่ยนก็ได้ การเปลี่ยนทัศนคติ ตามทฤษฎีนี้ย่อมขึ้นอยู่กับหลาย ๆ ปัจจัย เช่น ความรู้ใหม่ที่เขาได้รับนั้นมีมากพอหรือไม่หรือการที่จะเปลี่ยนทัศนคติต้องใช้เวลาหลังจากการได้รับข้อมูลอยู่บ้าง เป็นต้น

3) กฎของนิเวศวิทยา

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2534: 214) อธิบายว่า Barry Communer

นักสิ่งแวดล้อมชาวอเมริกาได้เขียนกฎของนิเวศวิทยาไว้ในหนังสือ “The Closing Circle” ในปี ค.ศ. 1969 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของวิชาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันไว้ ดังนี้

1.ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ย่อมเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ ทั้งสิ้น นั่นคือ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุธาตุเล็ก ๆ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หรือใหญ่โตเพียงใด ย่อมจะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ เช่น ดินไม้จะต้องอาศัยแร่ธาตุ น้ำ คาร์บอนไดออกไซด์ และพลังงานจากแสงแดด จึงจะทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตหรือดำรงชีวิตอยู่ได้ น้ำที่ใช้เป็นตัวละลายแร่ธาตุเมื่อเข้าไปอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของพืชบางส่วนก็จะถูกคายออกทางใบ ที่เหลืออยู่ในพืชก็จะอยู่ในส่วนที่เป็นกิ่ง ลำต้น ใบ ดอกและผลของต้นไม้ นั่น ๆ

2.ทุกสิ่งทุกอย่างมิได้หายไปไหน ของทุกสิ่งทุกอย่างที่มีหรือเห็นอยู่บนโลกนี้มีได้สูญหายไปไหน เพียงแต่แปรสภาพจากสิ่งหนึ่งไปอีกสิ่งหนึ่งเท่านั้น เช่น เมื่อนำเอากระดาษมาจุดไฟเผาไหม้ มิได้หมายความว่า กระดาษสูญหายไป แต่เป็นเพียงกระดาษกลายเป็นไปเป็นก๊าซและเถ้าถ่านไปเท่านั้น

1.2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา

1)ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential-diffusion theory)

ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย มีลักษณะผสมผสานความรู้ทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมหรือองค์การทางสังคม และความรู้ทาง

มานุษยวิทยาที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายนวัตกรรม อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาในสังคมเข้าด้วยกัน ทฤษฎีนี้มีความเป็นจริงและใช้ได้กับสังคมไทยและได้รับการทดสอบจากการศึกษาของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542, หน้า 32) เรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของสังคมชนบท ที่เสนอต่อสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ผลปรากฏว่าทฤษฎีได้รับการยืนยัน

ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่เป็นศักยภาพ (potential) ของชุมชน ประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคมภาวะผู้นำในหมู่บ้าน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐหมายความว่า หากชุมชนใดมีปัจจัยดังกล่าวครบ ก็มีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านั้นน้อยกว่า และส่วนของการแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion theory) ส่วนประกอบที่สำคัญคือ การฝึกอบรม (training) จะช่วยเร่งปัจจัยต่าง ๆ กล่าวคือ ในทฤษฎีสักยภาพและการแพร่กระจายนี้เชื่อว่า ความเจริญจะเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่นการแพร่กระจายเกิดขึ้นก็โดยมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชน หรือชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐ มีวัฒนธรรมความรู้ความชำนาญต่างกัน การติดต่อระหว่างกันนี้จึงเป็นการแพร่ความรู้ ความคิด และสิ่งใหม่ ๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรม (innovation) นักคิดในทฤษฎีนี้ คือ Rogers, Gibbs, Merton, and Vago (อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542, หน้า 43-53)

ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย มีส่วนประกอบ 2 ส่วนคือ

1. ศักยภาพการพัฒนา ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม และภาวะผู้นำ

2. การแพร่กระจาย คือ การติดต่อกับโลกภายนอก การพัฒนาเกิดจากการติดต่อระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น

ทฤษฎีสักยภาพและการแพร่กระจายมีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม (training) เพราะฉะนั้น ตามแนวคิดทฤษฎีนี้สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการถ้ามีมากเพียงใด การพัฒนายังมีสูงขึ้นเท่านั้น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก และการฝึกอบรม

2) ทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ ดร.เอนสมิงเจอร์

ทฤษฎีนี้เป็นอีกชุดหนึ่งของทฤษฎีตะวันตก โยมิ ดร.เอนสมิงเจอร์เป็นผู้รวบรวมมาจากการทำงานด้านนี้ในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศอินเดีย ส่งผลให้ทฤษฎีนี้มีความเป็นตะวันออกอยู่พอสมควร โดยมีการนำเสนอรายละเอียดของทฤษฎีนี้สองประเด็น คือ เนื้อหาสาระและความสรุป ดังนี้

1.เป้าหมายของการพัฒนาชาติ คือ การพัฒนาคนและการพัฒนาสถาบัน โดยถือว่าพัฒนาคนเป็นอันดับหนึ่ง ตามด้วยการพัฒนาสถาบัน การพัฒนาคน คือการทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้

2.ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาของตนเอง แสวงหาเทคโนโลยีระบบประมาจากรัฐบาลและสร้างโครงสร้างสถาบันพื้นฐาน มีคนเชื่อถือและสนองความต้องการจำเป็นของเขาได้

3.สาเหตุของการพัฒนาอาจมาจากภายนอกหรือภายในก็ได้ จะทำการพัฒนาได้ คนที่จะถูกพัฒนาต้องยินยอมเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย

4.การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ทศนคติ หรือวิธีทำสิ่งของจะต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้เติบโตได้ กำหนดทิศทางได้ และจะต้องยืดหยุ่นได้

5.การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและค่านิยมเป็นทั้งผลและเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง

6.การพัฒนาสังคม ทำให้วิธีการคิดและวิธีทำสิ่งต่าง ๆตามประเพณีปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป

7. ในกระบวนการพัฒนาสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงสังคมประเพณีให้เป็นสังคมสมัยใหม่

8.เนื่องจากการพัฒนาสังคมต้องใช้เวลาในการเริ่ม โครงการและดำเนินโครงการหลักสำคัญอย่างหนึ่งจากประสบการณ์ 30 ปี ในการพัฒนาของ ดร.เอนสมิงเจอร์ คือ จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจก่อนและต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประชาชนจะต้องเข้าใจว่า เงินที่นำมาใช้ในการพัฒนาจะต้องมาจากชุมชนที่จะถูกพัฒนานั้นเอง เงินของรัฐเท่าใดก็สู้เงินของประชาชนไม่ได้

9.หากใช้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานให้เป็นทั้งเหตุและผลของการพัฒนา จะต้องใช้การปฏิรูปที่ดินและปฏิรูปสถาบัน สนับสนุนการพัฒนาแบบผสมผสาน

10.แบบแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวและค่านิยมทางสังคมจะต้องใช้เวลาเปลี่ยนแปลงนานกว่าวัตถุ ดังนั้นจึงต้องเลือกเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมมาใช้ เพื่อให้ครอบครัวและค่านิยมมีเวลาปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้

11.การพัฒนาสังคมเป็นเรื่องต่อแหลมต่อความไม่สงบทางการเมือง เพราะการพัฒนาทุกเรื่องเป็นการเมือง ดังนั้น การพัฒนาสังคมจึงต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองอย่างแข็งขัน

12.ความรู้สังคมศาสตร์จะช่วยทำให้สามัญชน นักวางแผน นักบริหารและนักการเมืองเข้าใจทฤษฎีพัฒนาสังคมได้ดี
 ความสรุป

ทฤษฎีนี้ให้ประโยชน์ 3 ประการ คือ

1.บอกเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาว่าเป็น การพัฒนาคน รองลงมาเป็นสถาบันหรือที่เข้าใจกันว่า “สิ่งแวดล้อมคน”

2.บอกกระบวนการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน มีการจัดลำดับก่อนหลัง เช่น ต้องพัฒนาเศรษฐกิจก่อนแล้วจึงตามด้วยการพัฒนาอย่างอื่น

3.ให้สาเหตุของการพัฒนาสังคมใหม่ ๆ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาแบบผสมผสาน การปฏิรูปที่ดิน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

1.2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

ชานาญ วงศ์วิจิตร (2545: 21) เห็นว่าพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมประกอบด้วยหน่วย (Elements) ที่สำคัญ 3 ประการคือ

กิจกรรม (Activities) คือ การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ในสถานการณ์ที่กำหนดเพื่อมุ่งประสงค์รางวัล

การกระทำระหว่างกัน (Interaction) เป็นกระบวนการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในหนึ่งหน่วยกิจกรรมเพื่อต้องการรางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษจากบุคคลอื่น

ความรู้สึก (Sentiments) เป็นสภาพจิตภายในตัวบุคคลในกิจกรรมและการกระทำระหว่างกันเช่น ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในแง่พฤติกรรมการแลกเปลี่ยนยังมีตัวแปรอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอีก ได้แก่ คุณค่า(Value) เป็นระดับคุณค่าของรางวัลบรรทัดฐาน (Norms) ปริมาณ (Quantity) เป็นจำนวนหน่วยในการทำกิจกรรม ราคา(Cost) เป็นลักษณะการกระทำที่ทำให้ไปแล้วได้รับการลงโทษหรือได้รางวัลหรือเปลี่ยนจากรางวัลหนึ่งมาสู่อีกรางวัลหนึ่ง ทุน(Investments) ได้แก่ สิ่งที่บุคคลมีมาแต่เดิม เช่น ทักษะ สติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา เพศ อายุ เชื้อชาติ เป็นต้น กำไร(Profit) การประเมิน(Distributive Justice) ได้แก่การที่บุคคลประเมินกำไรขาดทุน แล้วจึงแสดงพฤติกรรม

2) ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Theory of Social Psychology)

ชานาญ วงศ์วินิจสร (2545: 19) กล่าวว่า มาสโลว์ (Maslow) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการและได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพอใจ ความต้องการเหล่านั้นถูกจำกัดลำดับขึ้นของความต้องการจากน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ

มาสโลว์ ได้อธิบายว่า ความต้องการพื้นฐานที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มีอยู่ 5 ประการ โดยแยกออกเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) ถือว่าเป็นความต้องการขั้นต้น

2.2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need)

2.3 ความต้องการความรัก (Love or Belong Need)

2.4 ความต้องการการยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem Need)

2.5 ความต้องการประสบความสำเร็จ (Self-Actualization Need) ต้องการแสดงความสามารถของตนเองให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

จากทฤษฎีนี้สรุปได้ว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่เกิดจากความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วม

3) ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

แนวความคิดสำคัญของทฤษฎีการสร้างความเป็นทันสมัย กล่าวว่า สังคมที่ล่าหลังทุกสังคมสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นทันสมัยได้ โดยจำเป็นต้องมีปัจจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยพยายามมุ่งเสริมให้สังคมที่ล่าหลังมีลักษณะทันสมัยมากขึ้น

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย

1. จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย

จุดมุ่งหมายหลัก คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมืองและการสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดมาสนับสนุน ตามแนวคิดของ Adam Smith เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจาย ทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน

2. กระบวนการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย

- รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแผนพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นการวางแผนจากส่วนกลาง เพื่อจัดทำโครงสร้างพื้นฐาน
- การจัดตั้งสถาบันต่างๆ ทั้งสถาบันทางการเมือง สถาบันทางด้านสังคม และสถาบันทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนเร่งรัดการพัฒนา
- การขยายของตัวเมืองและบริการสาธารณะในเขตชุมชนเมือง ทั้งเมืองหลวง และเมืองหลัก
- การให้บริการแก่สังคมชนบทในรูปแบบต่างๆ

3. จุดเน้นของทฤษฎีภาวะทันสมัย สรุปได้ดังนี้ คือ

3.1 เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา เช่น เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเป็นต้น

3.2 เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-Down Planning) ทั้งนี้เพื่อให้มีการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจ หรือผู้บริหารอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ

3.3 เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย อาทิ เน้นโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม โดยคาดหวังว่า ถ้าพัฒนาสังคมเมืองให้เจริญก้าวหน้าแล้ว ผลของการพัฒนาจะแพร่กระจาย (Trickle-down) ไปสู่สังคมชนบทอย่างทั่วถึง

3.4 เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงต้องใช้เครื่องจักรกลที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิต ผลที่ตามมาก็คือ การเป็นหนี้สินประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะประเทศที่ด้อยพัฒนามักไม่สามารถวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาใช้ได้เอง นอกจากนั้นยังทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในสังคมตามมาอีกด้วย

3.5 เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ คือ ประเทศที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมถ้าเป็นประเทศที่ร่ำรวยก็จะไม่เกิดผลกระทบมากนัก แต่สำหรับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยากจน เมื่อเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงต้องก่อหนี้สาธารณะหรือกู้ยืมเงินทุนจากต่างประเทศ

3.6 ขอมรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งในรูปแบบให้เปล่า การลงทุน การมีเงื่อนไขผูกพัน การช่วยเหลือทางวิชาการ ซึ่งบางครั้งทำให้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายต้องพึ่งพา หรือกลายเป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจกับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยไม่เจตนา

3.7 การวัดผลการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย จะยึดรายได้ประชาชาติ และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

2. ทรัพยากรชายฝั่ง

2.1 เขตชายฝั่งทะเล (Coastal Zone)

เป็นบริเวณรอยต่อระหว่างทะเลกับแผ่นดิน ที่มีลักษณะทางธรณีวิทยาเป็นรูปแบบเฉพาะอย่างเด่นชัด ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการกระทำของมนุษย์ เขตชายฝั่งทะเลจะครอบคลุมถึงบริเวณพื้นดินและพื้นน้ำทะเล และการที่บริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีการผสมผสานระหว่างส่วนที่เป็นพื้นดินและน้ำทะเลนี้เอง ทำให้พบสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายทั้งสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนบกและทะเลตลอดช่วงชีวิต หรือสิ่งมีชีวิตที่สามารถอาศัยอยู่ได้ทั้ง 2 บริเวณ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้ไหล่ทวีป (Continental Shelf) เป็นแนวเขตด้านนอกของพื้นที่ชายฝั่งทะเล (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2543: 107 และสุวลักษณ์ สาธุมนัสพันธ์, 2543: 37)

2.1.1 ทรัพยากรชายฝั่งทะเล

มีความหมายรวมถึงป่าชายเลน ป่าพรุ แนวหญ้าทะเล แนวปะการังและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีผลสืบเนื่องมาจากทรัพยากรชายฝั่งทะเล อันได้แก่ สัตว์ป่า ของป่า หาดชายเลน สิ่งเหล่านี้จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้ (Renewable Resources) และถ้าหากมีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมก็จะเกิดการทดแทนขึ้นมาใหม่ และสามารถทำการบำรุงรักษาสภาพให้คงอยู่ เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อไปไม่สิ้นสุด (มานิช วงษ์สุริรัตน์, 2538: 1)

ความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่ง

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านนิเวศวิทยา ประกอบด้วยแนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล พื้นที่เกาะ และชายหาดรวมไปถึงสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นระบบนิเวศชายฝั่งทะเล (อำไพ หรรณารักษ์ 2534: 4) บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งสะสมธาตุอาหารจากบนบก จึงมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่วางไข่ เลี้ยงตัวอ่อน และเป็นแหล่งอาหารสำหรับสัตว์น้ำหลายชนิด มีความสำคัญในด้านการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น คลื่น พายุ ตลอดจนการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่ง (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2534: 66) นอกจากนี้สภาพแวดล้อมชายฝั่งยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สะอาดและปราศจากมลพิษ (ประมุข แก้วเนียม 2529: 4) ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลมีความสลับซับซ้อนความอุดมสมบูรณ์ของสิ่ง

หนึ่งก็เอื้อให้สิ่งหนึ่งดำรงอยู่ได้ ในทำนองเดียวกันความเชื่อมโยงของสิ่งหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งหมด

ชามรงค์ ประกอบบุญ(2532: 53) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศชายทะเล มี 3 แบบ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศอย่างถาวร เช่น การพัฒนาเมือง การสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เป็นต้น
2. การเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยตรงจากทรัพยากรชายฝั่งมาใช้ประโยชน์ เช่น นำมาทำเครื่องประดับ เครื่องใช้ในครัวเรือน อุตสาหกรรมยา เป็นต้น
3. การใช้ประโยชน์ระบบนิเวศในลักษณะทางอ้อม เช่น ใช้ในกิจกรรมนันทนาการ ดำน้ำ แล่นเรือ วายน้ำ การศึกษา เป็นต้น

2.1.2 แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งตามแนวคิดหลักของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540-2559 ทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นนโยบายระยะยาว 20 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาเน้นการรักษาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีเป้าหมายด้านทรัพยากรชายฝั่ง 2 ประการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์, 2548: 455) คือ

1. สงวนให้พื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่
2. อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทุกประเภทเพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล

ทั้งนี้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทหลักในการศึกษาวิจัยพัฒนา อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยมีพันธกิจที่สำคัญคือ สงวน อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลด้วยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานองค์กรที่เข้มแข็งโดยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในแต่ละประเภทมีแนวทางการจัดการที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและการเมืองในอดีต ซึ่งปัจจุบันนี้ความหมายของการมีส่วนร่วมไม่ได้มีความหมายเพียงแค่เฉพาะการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งหรือร่วมกันได้รับประโยชน์เท่านั้นแต่ยังมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้เรียนรู้การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

2.1.3 สภาพปัญหาของทรัพยากรชายฝั่งและสภาพปัญหาชุมชนบ้านสลักคอก

ในปัจจุบันได้พบประเด็นปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งทะเล ดังนี้ คือ พื้นที่ป่าชายเลนได้ถูกบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านป่าไม้ อุตสาหกรรมและเหมืองแร่ จนทำให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศ นอกจากนี้แนวปะการังตามเกาะแก่งชายฝั่งต่าง ๆ ได้ถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงไปอย่างมาก ซึ่งสาเหตุใหญ่ นอกเหนือจากศัตรูธรรมชาติแล้ว ยังมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจการประมง เช่น การระเบิดปลา การเปื้อปลา การใช้วนลาก การทอดสมอเรือ รวมทั้งตะกอนจากเหมืองแร่บนบก และเรือขุด จากสภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งส่วนใหญ่ล้วนมีสาเหตุมาจากกิจกรรมมนุษย์ (สันทัด สมชีวิตา 2535: 3)

ป่าชายเลน หมายถึง กลุ่มสังคมพืชซึ่งขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลในเขตน้ำทะเลลดต่ำสุดและน้ำทะเลขึ้นสูงสุด พบได้ในบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ อ่าว ทะเลสาบ และเกาะที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็มในมหาสมุทรและน้ำจืดจากแผ่นดิน รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้นน้ำลงทำให้พืชที่ขึ้นในป่าชายเลนมีลักษณะทางสรีรวิทยาและการปรับตัวทางโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมนี้ได้ พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ไม้สกุลโกงกางเป็นสำคัญ และมีไม้สกุลอื่นปะปน

ประโยชน์ของป่าชายเลน

ระบบนิเวศป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่อยู่ในแนวเชื่อมต่อระหว่างแผ่นดินกับพื้นน้ำทะเลในเขตร้อนและกึ่งร้อนของโลก ซึ่งมีป่าชายเลนขึ้นอยู่ เป็นระบบที่นำเอาทรัพยากรน้ำ ดิน และแร่ธาตุต่าง ๆ จากบกและทะเลมาปรุงแต่งให้เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและคุณค่าสูง ขณะเดียวกันตัวเองตัวเองจะทำหน้าที่เป็นป้อมปราการที่คอยปกป้องและรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเป็นแหล่งกำเนิดห่วงโซ่อาหาร (food chain) ของมวลมนุษยชาติอย่างยั่งยืน ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีคุณค่ามหาศาล และมีความสำคัญต่อมนุษย์หลายรูปแบบ คุณประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การใช้ประโยชน์จากไม้ชายเลนเพื่อเผาถ่าน เนื่องจากต้นไม้ป่าชายเลนปลูกง่ายและโตเร็ว จึงมีการลอบตัดเร็วกว่าป่าบกหลายเท่า ไม้ในป่าชายเลนนอกจากใช้เผาถ่านแล้ว ยังสามารถใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นๆ คือใช้

เป็นไม้พิน ไม้เสาเข็ม ไม้ค้ำยัน ไม้ก่อสร้าง ทำแปปลา อุปกรณ์ประมง และเฟอร์นิเจอร์ ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งทำมาหากินของคนที่อาศัยบริเวณชายฝั่งทะเล โดยอำนวยการดำรงชีพหลายประการ เช่น ไม้สำหรับใช้กับอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ เปลือกไม้บางชนิดใช้ย้อมแหอวนเพิ่มความทนทาน น้ำผึ้งจากรังผึ้งในป่าชายเลน ผลของต้นจากกินเป็นของหวาน ใบจากใช้มวนยาสูบและมุงหลังคาตัวนอนและสัตว์น้ำเป็นอาหารที่สำคัญ พืชหลายชนิดใช้เป็นยารักษาโรค เช่น เหงือกปลาหมอ ตาตุ่ม นอกจากนี้ชาวบ้านยังประกอบอาชีพการประมงชายฝั่งโดยการจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนอีกด้วย

ป่าชายเลนยังทำหน้าที่เสมือนเขื่อนป้องกันคลื่นลมจากทะเลที่สามารถซ่อมแซมตัวเองได้ เมื่อได้รับความเสียหายจากพายุ ป่าชายเลนช่วยลดความรุนแรงจากพายุไม่ให้บ้านเรือนชายฝั่งต้องเสียหาย คนที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลจึงมักปลูกไม้ชายเลนไว้เป็นแนวหน้าทิวเพื่อช่วยบรรเทาความรุนแรงจากคลื่นลม ในขณะเดียวกันป่าชายเลนยังทำหน้าที่ดักกรองสิ่งปฏิกูลและสารก่อมลพิษต่างๆ ที่ไหลปนมากับน้ำไม่ให้ลงสู่ทะเล ตะกอนต่างๆ จะถูกจับไว้รวมถึงคราบน้ำทันจากเครื่องยนต์เรือที่รั่วไหลก็จะถูกดูดซับไว้เช่นกัน

ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย วางไข่ หาอาหาร และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อนหลายชนิด โคนเฉาะสัตว์น้ำเศรษฐกิจ เช่น กุ้ง ปูทะเล หอยนางรม ปลากระบอก ปลากระรัง นอกจากนี้ยังเป็นต้นกำเนิดของห่วงโซ่อาหารของท้องทะเล เป็นแหล่งผลิตอาหาร โดยการย่อยสลายซากพืชเป็นอินทรีย์สารที่มากถึง 1 ตันของน้ำหนักแห้งต่อขนาดพื้นที่ 1 ไร่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศอื่นอย่างใกล้ชิดทั้งปะการังและหญ้าทะเล

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่ค่อนข้างจะมีลักษณะเป็นเอกภาพ เนื่องจากป่าประเภทนี้ขึ้นอยู่เฉพาะในเขตร้อน และอยู่ตามชายฝั่งทะเลระหว่างบริเวณที่น้ำทะเลขึ้นสูงสุดและลงต่ำสุด องค์ประกอบและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศป่าชายเลนประกอบด้วยส่วนที่เป็นโครงสร้างของระบบนิเวศและส่วนที่เป็นหน้าที่หรือกิจกรรมของระบบนิเวศ

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลน

1. การใช้ประโยชน์ที่มากเกินไป การบุกรุกป่าชายเลนเพื่อหาผลผลิตจากป่า โดยตรงจนเกินขีดความสามารถของป่า ตลอดจนการอนุญาตให้เข้าตัดฟันป่าไม้ชายเลนมากเกินไป ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อป่าชายเลนโดยตรงในแง่ของการใช้ผลผลิตและการบริการต่างๆ ดังกล่าวแล้ว

2. การแปรสภาพป่าชายเลน กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำบ่อปลา และการพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย มักจะได้รับการพิจารณาว่ามีคุณค่าและได้รับการสนับสนุนให้เข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้น

3.กิจกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่มากเกินไป รวมทั้งกิจกรรมที่
ต้องอาศัยการแปรสภาพป่าชายเลน อาจก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. เพื่อเป็นการหยุดยั้งการแผ่ขยายการทำลายป่าชายเลน จึงควรที่จะห้าม
กิจกรรมใดๆ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนได้

2. การตอบสนองความต้องการใด ๆ ของมนุษย์ จะต้องเป็นไปโดยไม่ทำให้
ส่งผลเสียหายต่อพืชและสัตว์ในเขตอนุรักษ์

3. ป่าชายเลนควรจะได้รับจัดการในรูปแบบของการจัดการทรัพยากรที่
เกิดทดแทนได้ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนการให้บริการทางด้าน
สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน

4. ควรจะถือว่าป่าชายเลนเป็นส่วนหนึ่งของเขตชายฝั่งทะเล โดยไม่มีการ
แบ่งแยกพิจารณาเกี่ยวกับการใช้ที่ดินเพื่อการเก็บกักน้ำ และลักษณะความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่าง
ป่าชายเลนกับผืนน้ำชายฝั่งที่อยู่ติดกัน

2.2 การอนุรักษ์

2.2.1 ความหมายและรายละเอียดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

เกษม จันทรแก้ว(2530: 8) ให้คำจำกัดความ“การอนุรักษ์
(Conservation) หมายถึง “การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้อย่างสมเหตุต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อจะเอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงสุดในการสนองความเป็นอยู่
ของมนุษย์ตลอดไป ”

โดยที่การอนุรักษ์ เป็นคำที่มีความหมายเน้นหนักในการเก็บ รักษา
สงวน ซ่อมแซมปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้เพื่อการมีชีวิตอยู่
ของมวลมนุษยชนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงการที่ต้องมีใช้ตลอดไป ไม่ใช่เป็นการใช้ในช่วงระยะเวลา
สั้น รวมทั้งการใช้นั้นกระบวนการใช้ต้องไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรนั้นและทรัพยากรที่อยู่
รอบๆด้วย โดยการใช้ต้องเป็นการใช้เพื่อผลยั่งยืน

นอกจากนี้ เกשמ จันทรแก้ว (2530 : 101-101) ได้สรุปความหมายของ
“การอนุรักษ์ ว่า เป็นการใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต” ตรงคำว่า
ภาษาอังกฤษว่า “Using For immediate needs and saving for future use” ซึ่งอธิบายได้ว่า การ
อนุรักษ์ หมายถึงการใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล(To use rationally)และมีการสร้างสรรค์(Build up)
อนึ่ง การอนุรักษ์เป็นคำที่ใช้เปรียบเสมือนทฤษฎี ที่แนะนำการใช้ทรัพยากร ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในแนวทางดังกล่าวทั้งสิ้น ส่วนการปฏิบัติจะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่กำลังคน

เงิน เวลา และโอกาสของงานนั้นๆ ในการจะให้บรรลุเป้าหมายในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีใช้ตลอดไป ตาม

2.2.2 หลักการอนุรักษ์วิทยา ได้มีข้อเสนอแนะไว้ 3 ประเด็น คือ

1. ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

2. ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ ก็ต้องใช้อย่างประหยัด อย่าฟุ่มเฟือย

3. หาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น (ซ่อมแซมปรับปรุง) กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามที่มีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเปล่าหรือจะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ควรอย่างยิ่งที่จะได้หาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

ในการที่จะบรรลุเป้าหมายตามหลักการของ การอนุรักษ์ ทั้ง 3 ประเด็น ควรที่จะดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดการใช้ที่ไม่จำเป็นหรือมีแนวโน้มที่เกิดความสูญเปล่านี้ เพราะการตัดปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นแล้ว เท่ากับเป็นการประหยัดทรัพยากรที่มีให้มีใช้ตลอดไป

2. ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อย ให้อยู่ในสถานะที่มากพอเสียก่อนจึงจะให้ใช้ทรัพยากรนั้นๆ ได้ หรือถ้าทรัพยากรนั้นกำลังจะสูญพันธุ์หรือหมดไปจากโลกนี้จำเป็นที่จะต้องสงวนไว้อย่าให้สูญสลายไป

3. ผู้ใช้ทรัพยากรทั้งหลายควรตระหนักอยู่เสมอว่า ทรัพยากรแต่ละอย่างจะมีความสัมพันธ์ต่อกันยากที่จะแยกจากกันได้ ถ้ามีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อทรัพยากรอย่างหนึ่ง จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งเป็นปัญหาลูกโซ่เสมอ ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นทางตรงและทางอ้อมก็ได้ ดังนั้นการใช้ทรัพยากรอย่างใดอย่างหนึ่งต้องพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดต่อทรัพยากรอื่นอย่างรอบคอบ เช่น การทำลายป่าทำให้เกิดอุทกภัย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์สัตว์ป่าสูญพันธุ์ เป็นต้น

4. การเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่งควรจะต้องทำ โคนเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจุบันมีประชากรเกิดขึ้นอย่างมาก เพราะการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ทำให้เกิดดุลทางธรรมชาติในด้านอื่น มีอาหารเพียงพอต่อความต้องการของประชากร ปัญหาทางสังคมด้านอื่นๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น

5. ต้องพยายามอำนวยความสะดวกให้สถานะต่าง ๆ ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้มีพืชและสัตว์เจริญเติบโตได้ตลอดไป โดยที่สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการป้องกันภัยธรรมชาติทั้งทางด้านความแห้งแล้งและอุทกภัยรวมทั้งมลพิษสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ

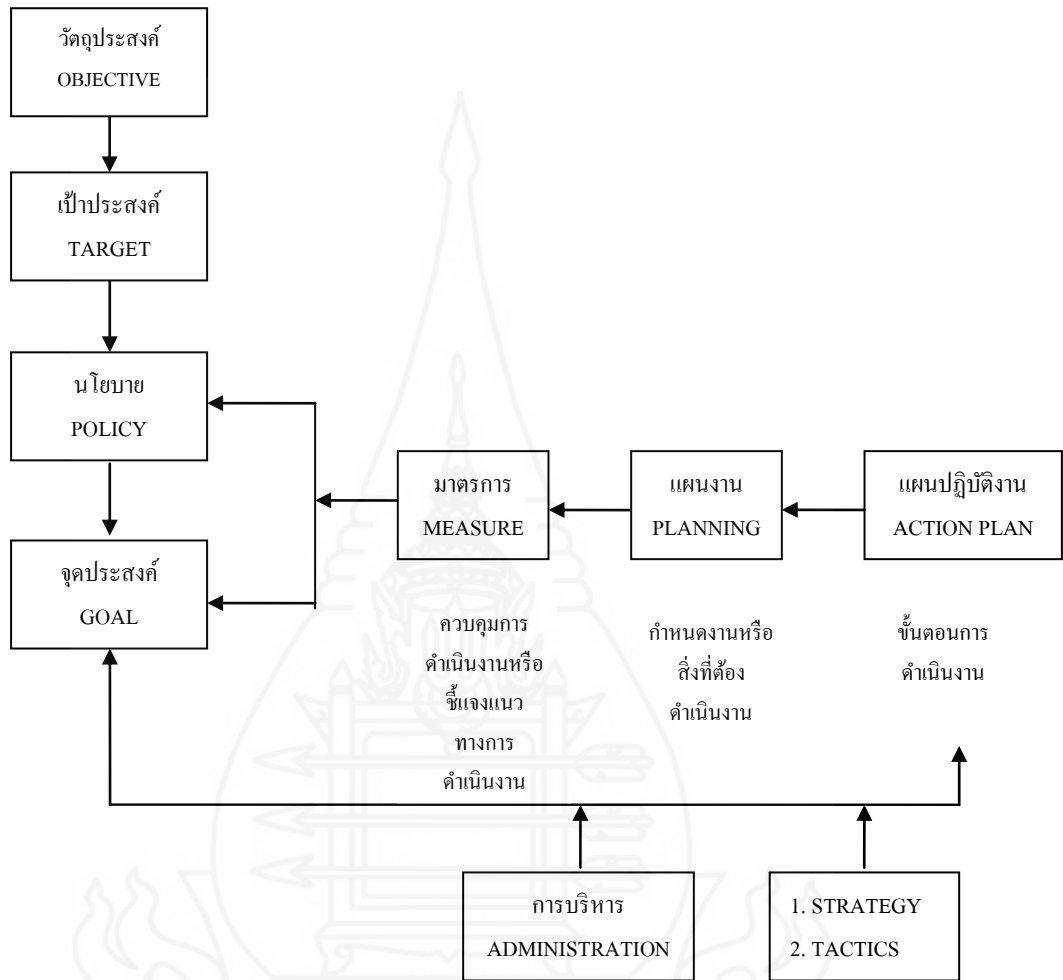
ซึ่งทั้ง 5 ประการข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ได้ผลตามเจตนารมณ์และต้องไม่ลืมว่า วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์คือ ต้องทำให้โลกนี้ดี (rich) และให้ผลผลิต(Productive) เหมือนกับเมื่อพบครั้งแรก อย่าพยายามให้โลกนี้มีสภาพทรุดโทรมหรือยากจนขาดแคลนทรัพยากร

2.2.3 รูปแบบการอนุรักษ์

การที่การอนุรักษ์มีความหมายรวมไปถึงการใช้ทรัพยากรทั้งหลายในโลกนี้ อย่างมีเหตุผลและเป็นไปตามหลักอนุรักษ์วิทยา ทั้งนี้เพื่อจะทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในลักษณะที่ดีมนุษย์ที่อยู่อาศัยจะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพที่ดีตลอดไป เพราะสิ่งแวดล้อมนั้นมีผลต่อสุขภาพและพละนามัยของมนุษย์ซึ่งเกษม จันทร์แก้ว (2530: 104) ได้อธิบายว่า หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นความคิดรวบยอดคล้ายๆ กับการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพิจารณา “การจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ก็คือ การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะทำอะไรก็ได้ แต่ต้องไม่ให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ” หรืออีกนัยหนึ่ง การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการกำหนดกิจกรรมที่จะทำซึ่งจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้ และกิจกรรมเหล่านั้นต้องไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อดำเนินการไปแล้วสิ่งแวดล้อมทั้งระบบนั้นๆ สามารถจะเอื้ออำนวยให้มวลมนุษย์ พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอื่นอย่างถาวรต่อไป โดยไม่ขัดสนหรือเป็นปัญหาแต่อย่างใดดังที่ เกษม จันทร์แก้ว(2530: 297) ได้ให้ความหมายของ “การจัดการสิ่งแวดล้อม” ไว้ว่าหมายถึง ขบวนการดำเนินการอย่างมีระบบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสนองความต้องการของมนุษย์ โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อการมีใช้ในอนาคตตลอดไป ซึ่งขบวนการดำเนินการอย่างมีระบบคือ แผนการจัดการสิ่งแวดล้อม(Environmental Management Planning) หมายถึง ขบวนการกำหนดรูปแบบ ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รูปแบบการอนุรักษ์ จึงมีที่มาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นและรูปแบบการอนุรักษ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังที่เกษม จันทร์แก้ว (2530: 315) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เป็นรูปแบบการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม (รูปแบบการอนุรักษ์จึงเป็นหนึ่งในรูปแบบการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม) ต้องมีขนาด ทิศทาง และเวลา โดยรูปแบบนั้นต้องแสดงถึง ขนาดหรือปริมาณงานแต่ละอย่าง รวมไปถึงทรัพยากรที่จะใช้ เช่น คน เงิน พื้นที่ และเครื่องมือ ซึ่งต้องทำให้เป็นรูปธรรม ส่วนทิศทาง นั่นคือ การกำหนดแนวทางดำเนินการว่าจะทำไปในทาง

ใด ซึ่งอาจจะเป็นไปในทำนองวิธีการดำเนินการก็ได้ และประการสุดท้ายคือเวลาซึ่งหมายถึงว่า เวลาที่ใช้ทั้งโครงการหรือทั้งแผนงานหรือแต่ละงานนานเพียงใด ตั้งแต่เวลาใด เหล่านี้ เป็นต้น

ภาพที่ 2.1 แสดงรูปแบบการอนุรักษ์

ที่มา : เกษม จันท์แก้ว (2530)

รูปแบบการอนุรักษ์ ที่ยึดหลักการทางระบบนิเวศ ซึ่งระบบทั้งหลายจะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญสองส่วนคือ โครงสร้างและหน้าที่ และหลักการนี้จะสามารถอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของแผนการจัดการหรือขบวนการกำหนดรูปแบบการอนุรักษ์และการทำงานตามรูปแบบโดยสังเขป ดังนี้

1.วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์เป็นองค์ประกอบแรกที่เกิดขึ้นในการกำหนดแผนงานเปรียบเสมือนแผนงานที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2. เป้าประสงค์ หมายถึง เป้าหมายที่บอกขนาดและทิศทางหรือแสดงรูปธรรมไว้อย่างเด่นชัด เช่น ต้องการให้มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในเวลา 5 ปี เป็นต้น ทั้งนี้โดยเป้าประสงค์ก็เหมือนกับวัตถุประสงค์ที่อาจไม่มีในแผนการจัดการแต่จะไปรวมกับ “นโยบาย” ก็ได้

3. นโยบาย เป็นส่วนที่สำคัญของแผนการจัดการซึ่งอาจจะรวมวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ไว้ด้วยก็ได้หรือเป็นส่วนที่ต่อจากเป้าประสงค์ก็ได้ โดยนโยบายหมายถึง หลักการหรือแผนงานหรือแนวทางดำเนินงานทางสิ่งแวดล้อมให้ถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นโยบายเปรียบเสมือนกรอบของงานในการทำงานหรือดำเนินงานว่ามีจุดหมายปลายทางที่ใด มีข้อสังเกตว่านโยบายอาจมีหลายๆนโยบายหรือหลายๆข้อก็ได้หรือมีนโยบายหลักและนโยบายรอง ก็ได้โดยนโยบายนั้นมีหน้าที่สำคัญที่ต้องระบุด้วยคำให้แสดงลักษณะที่เป็นกรอบของงานอย่างชัดเจน ซึ่งนโยบายอาจมีหลายๆ มาตรการก็ได้

4. มาตรการ หมายถึง แนวทางในการควบคุมการดำเนินงาน ตามนโยบายที่กำหนดไว้ การมีมาตรการจะช่วยทำให้นโยบายได้บรรลุจุดประสงค์ตามที่ต้องการในทางสิ่งแวดล้อม มาตรการเป็นองค์ประกอบของนโยบาย โดยมาตรการหนึ่ง ๆ จะต้องมีการวางแผนหนึ่งมากกว่าหนึ่งแผนงานได้ มิฉะนั้นแล้วมาตรการต่าง ๆ ก็คงทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เช่นเดียวกับนโยบาย

5. แผนงาน หมายถึง การกำหนดงานหรือสิ่งที่จะต้องทำ แผนงานเป็นการกำหนดงานที่จะทำว่ามีอะไรบ้างในแต่ละมาตรการ อาจมีหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งแผนงานก็ได้ ซึ่งแผนงานหนึ่ง ๆ นั้นจำเป็นต้องมีหลายโครงการหรือหลายแผนปฏิบัติงานก็ได้

6. แผนปฏิบัติการ หมายถึง การกำหนดกิจกรรมของงานและขั้นตอนการดำเนินการ โดยระบุผู้รับผิดชอบ งบประมาณ เวลา และสถานที่ แผนปฏิบัติการต้องระบุกิจกรรมในแต่ละงาน ตลอดจนขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ พร้อมทั้งต้องมีผู้รับผิดชอบ งบประมาณ เวลา และสามารถกำหนดสถานที่ได้ด้วย แผนปฏิบัติการเป็นหัวใจของแผนปฏิบัติการทั้งหมดซึ่งจะทำให้เห็นนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตั้งจุดประสงค์ไว้ประสบความสำเร็จ โดยแผนปฏิบัติการเป็นส่วนสุดท้ายของแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งในแผนการจัดการนี้ก็คือ ขบวนการกำหนดรูปแบบการจัดการหรือการอนุรักษ์นั่นเอง นอกจากนี้แผนปฏิบัติการต้องมีการออกแบบ การปฏิบัติเป็นไปได้ด้วยความคล่องตัวของกิจกรรม โดยกำหนดขั้นตอนการทำงานซึ่งเมื่อถึงขั้นดำเนินการ ก็สามารถก็สามารถทำได้เลยเช่นกัน สุดท้ายอาจต้องเข้าไปสู่จุดที่ต้องการ

เสนอแนะให้ทำ Post-Audit ของการวิเคราะห์ระบบและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อจะ
ได้ข้อมูลใหม่ในการปรับปรุงแผนการจัดการใหม่ก็ได้

2.2.4 วิธีการอนุรักษ์

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2534: 100-101) ได้กล่าวถึง วิธีการอนุรักษ์ไว้ว่าจะใช้
วิธีเดียวหรือหลายวิธีก็ได้ ดังนี้

1. การป้องกันรักษา โดยการรักษาในสภาพต่างๆ ของธรรมชาติให้คง
เดิมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพให้ยั่งยืนตลอดไป เช่น ทิวทัศน์ธรรมชาติ ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้และ
ดิน เป็นต้น

2. การบูรณะฟื้นฟู เป็นการซ่อมแซมบำรุงปฏิสังขรณ์ให้ฟื้นตัวขึ้นใหม่ เช่น
ป่าไม้ถูกโค่นทำลายต้องฟื้นฟูปลูกป่าไม้ขึ้นใหม่ สัตว์มีจำนวนลดลงต้องเพาะพันธุ์เพิ่มขึ้น

3. การปรับปรุงให้ดีขึ้น คือ พยายามใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์มาก
ที่สุด และปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติ เช่น การปรับปรุงคุณภาพทรัพยากรดินเพื่อให้ใช้
ประโยชน์จากการทำนาปีละครั้งเป็นปีละสองครั้ง

4. การใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้
แล้วสิ้นเปลืองหมดไปไม่อาจฟื้นฟูกลับมาได้อีก เช่น ทรัพยากรแร่ธาตุต้องมีวิธีการพัฒนาแร่ขึ้นมา
ใช้อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดการสูญเสียให้น้อยที่สุด และต้องคำนึงถึงช่วงเวลาในการใช้ที่
เหมาะสมลำดับก่อนหลังในการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภท

5. การนำมาใช้ใหม่ ทรัพยากรบางอย่างเมื่อใช้แล้วอาจจะนำกลับมาใช้ใหม่
ได้อีก เช่น เศษเหล็กนำมาหลอมใหม่ เศษกระดาษ พลาสติก เป็นต้น

6. การนำเอาสิ่งอื่นมาใช้แทน คือ การคิดค้นหาสิ่งอื่นมาใช้แทนทรัพยากรที่
หายากหรือกำลังจะหมดไป เช่น ใช้พลาสติกแทนภาชนะบรรจุน้ำ ซึ่งต้องใช้เหล็กชุบดีบุก ใช้
ปูนซีเมนต์แทนไม้ในการก่อสร้างบ้าน ใช้พลาสติกหรือวัสดุสังเคราะห์แทนไม้ในการทำเครื่อง
เรือน

7. การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาใช้แทน โดยอาศัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ
วิทยาการสมัยใหม่ ค้นหาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ขึ้นมาใช้แทนทรัพยากรประเภทที่หายากหรือกำลังจะ
หมดไปเช่น น้ำมัน เป็นต้น

8. การสำรวจตรวจค้น ทรัพยากรบางอย่างอาจถูกปล่อยทิ้งไม่ได้นำมาใช้ให้
เกิดประโยชน์ ควรตรวจค้นหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น พลังงานแสงแดด หรือ
กระแสน้ำในแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น

2.2.5 แนวทางการอนุรักษ์

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2534: 98-100) กล่าวว่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีแนวทางและหลักการ ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด นานที่สุดและโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึง ห้ามใช้หรือเก็บรักษาไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกกาลเทศะ

2. ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกอย่างกว้าง ๆ ออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า หุ่นยนต์ และกำลังงานมนุษย์กับทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น น้ำมันและแร่ต่าง ๆ เป็นต้น

3. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

4. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

5. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จ นอกเสียจากผู้ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกันด้วย

6. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่นคงสุขสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ

2.3 การพัฒนา

2.3.1 หลักการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 81-83) อธิบายว่า หลักการพัฒนา คือ แนวปฏิบัติที่จะต้องยึดถือในการดำเนินการพัฒนาสังคมให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จากการพิจารณาจากเอกสารและผลงานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ พอดีจะสรุปหลักการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยึดถือเป็นแนวทางในการทำงานของพระองค์ ดังนี้

1. การช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ทรงปลูกฝังหลักการนี้ให้อยู่ในความรู้สึกรักของคนที่พระองค์พัฒนา ไม่ว่าจะในหมู่คนปกติหรือคนไม่ปกติ ตัวอย่างเช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการพัฒนาการศึกษาในระดับอื่นก็ตาม

2. การเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่ โดยที่ชาวบ้านหรือเด็กเคยมีชีวิตอยู่อย่างไร มีความรู้หรือฐานะอย่างไรให้เริ่มจากตรงนั้นแล้วจึงค่อย ๆ ปรับปรุงการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นให้สูงขึ้น พระองค์ทรงไม่นิยมให้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่นำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ในเมืองเข้ามาใช้ในชนบทอย่างทันทีทันใด ดังตัวอย่างที่ครูชนบทขออุปกรณ์การสอนพระองค์และพระองค์ไม่ทรงพระราชทานให้ตามที่ขอ

3. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว ชาวบ้านย่อมรู้จักดี จึงนำมาใช้ได้ทันทีไม่ต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจใหม่ ไม่ต้องรอกจากภายนอกซึ่งไม่รู้ว่าจะใช้เวลานานเท่าใด ตัวอย่างที่เลื่องในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ให้สาวชาวบ้านที่นำไปอบรมเรื่องเด็กมาทำงานเสริมด้วย แม่บ้านมาเข้าเวรช่วยกันดูแลลูกแทน ช่างสร้างศูนย์ก็ใช้คนที่อยู่ที่ ผัก พันธุ์สัตว์ใช้ของในท้องถิ่น

4. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น มีตัวอย่างดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โครงการพัฒนาทุกโครงการต้องพยายามนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเขาจะได้เรียนรู้และมีความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น นั่นคือ การพัฒนา

5. วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น กล่าวคือ ทรงยึดความเป็นไทยไว้อย่างมั่นคง นำความเจริญจากภายนอกเข้ามาผสมผสานหรือเพิ่มเติม ทำให้ความเป็นไทยเดิมดีขึ้น งานอนุรักษ์มรดกไทย เช่น คนตรีไทย ศิลปะไทย สถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น

6. ความมีประสิทธิภาพ การดำเนินการพัฒนาต้องมีโครงการทำงานต้องมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมาก แต่ใช้เวลาน้อย คนน้อย และเงินน้อย ตัวอย่างอ้างได้จากทุกงานของพระองค์ โดยเฉพาะ โครงการเพิ่มคุณภาพการศึกษา โครงการปฏิสังขรณ์วังและวัด

7. การประสานงาน งานพัฒนาแต่ละโครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะมีลักษณะของการร่วมมือประสานงานกันระหว่างหลายหน่วยงาน ทั้งที่เป็นราชการและเอกชน เช่น การช่วยเหลือโรงเรียนคนตาบอดที่จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือ คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค กองทัพบก กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนมัธยมสามัญ เป็นต้น โครงการอนามัยเด็กที่จังหวัดนครราชสีมา เป็นการร่วมมือกันระหว่างสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและกระทรวงศึกษาธิการ ที่เรียกว่า 4 กระทรวงหลัก

8. การทำงานเชิงรุก ตัวอย่างคือเสด็จเยี่ยมราษฎรของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงแนะนำการทำมาหากิน การฝึกอาชีพ หรือการรักษาสุขภาพอนามัย และการป้องกันการทำลายธรรมชาติแวดล้อม ด้านงานของสภาอากาศไทยให้มีการศึกษาหาข้อมูลไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดสาธารณภัย การฝึกอบรมคนทั่วไปและเจ้าหน้าที่ให้รู้จักรักษาและป้องกันตัวจากภัยต่าง ๆ การเสริมสร้างเครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งการขยายหน่วยงาน เพิ่มศูนย์ปฏิบัติงานให้มากขึ้น เช่น สภาอากาศไทยสาขาภาคใต้สาขาภาคใต้ที่กำลังดำเนินการก่อสร้างที่จังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งจะมีขนาดของการบริการใกล้เคียงกับสภาอากาศไทยกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

9. การมีคุณธรรมและศิลปะ เป็นลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนาไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ความสามารถแต่อย่างเดียว แต่จะต้องควบคู่กับคุณธรรมและความดีที่ได้ประพฤติพระองค์เป็นตัวอย่าง สนับสนุนส่งเสริมด้านศาสนา กตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ ซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียรดังที่ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศาสนสุภาษิต เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันงานพัฒนาของพระองค์ไม่ได้มุ่งเฉพาะด้านเศรษฐกิจ วัตถุนิยม แต่ให้มีความสวยงาม ความไพเราะไปด้วย เช่น แม้อย่ามือก็ให้หัด การอ่านถูกต้องก็ให้หัด ไปเรื่อยไปจนถึงวรรณคดี ศิลปะด้านต่าง ๆ รวมถึงเพลง การร้องรำและดนตรีไทย

10. การเชื่อมประสานเวลา เป็นหลักการทำงานพัฒนาอีกประการหนึ่งที่ทรงยึดคือ ทรงเอาพระทัยใส่ทั้งงาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ทรงศึกษาและอนุรักษ์โบราณสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยซึ่งเป็นเรื่องของอดีต พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาการศึกษา ให้โอกาสชีวิตแก่ผู้ด้อยโอกาส ในปัจจุบันที่ทรงทำกับเด็กเขาและชนบท เด็กนักเรียนในโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนหรือให้เด็กพิการหรือกำพร้า เด็กพิการ ได้มีโอกาสศึกษาและฝึกอาชีพ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ทรงสนพระทัยในเรื่องอนาคต นำความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ เริ่มจากพระองค์ทรงใช้คอมพิวเตอร์ในงานส่วนพระองค์เช่น งานนิพนธ์ทางวิชาการและสารคดีให้แก่สภาอากาศไทย หน่วยงานที่พระองค์ทรงรับผิดชอบโดยตรง ให้ใช้เครื่องมือทันสมัยต่าง ๆ ในการป้องกัน เตรียมตัวรับและปฏิบัติการเมื่อเกิดสาธารณภัย ตลอดจนการนำเอาภาพถ่ายจากดาวเทียมมาใช้ในการตรวจสอบดินเพื่อการเกษตรหรือเพื่อการศึกษาทาง โบราณคดี เป็นต้น งานพัฒนาพระองค์จึงครอบคลุมสามกาลเวลา

โดยสรุป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยึดหลัก 10 ประการ คือ หลักช่วยตนเอง พึ่งตนเอง หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักวัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น หลักประสิทธิภาพ หลักการประสานงาน หลักการทำงานเชิงรุก หลักคุณธรรมและศิลปะ และหลักเชื่อมประสานด้านเวลา โดยที่หลักการเหล่านี้จะเป็นกรอบให้การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานพัฒนาที่เรียกว่า “วิธีการพัฒนา” อันจะก่อผลสุดยอดคือ “คนพัฒนา”

2.3.2 วิธีการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536: 24-27) อธิบายว่า วิธีการพัฒนาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงนิยมใช้ในการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาของพระองค์มีโดยสังเขป ดังนี้

1.วิธีการให้การศึกษา ทรงเน้นและทรงใช้วิธีการนี้ในการพัฒนาเป็นอย่างมากโดยเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีการที่สำคัญที่สุด เพราะพระองค์ทรงใฝ่พระทัยด้านนี้เป็นพระนิสสัยอยู่แล้ว อนึ่งย่อมทราบว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงใช้คำว่าศึกษาในความหมายกว้าง นับตั้งแต่การอ่านออกเขียนได้ไปจนถึงมหาวิทยาลัย อันเป็นการศึกษาแบบทางการ รวมไปถึงการศึกษาไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนเรื่องอาชีพต่าง ๆ การเรียนรู้เรื่องการปลูกผัก ฝ่าฟัน ขุดดิน ดายหญ้า หรือค้าขาย นับเป็นการศึกษาในความหมายทั้งสิ้น พระราชนิพนธ์และพระราชดำรัสที่ทรงเน้นเรื่องการศึกษา เช่น

“...การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ควรทำ วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุด คือ การให้การศึกษา.....”

“...นอกจากนั้น จะต้องให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี ช่วยรักษาพยาบาล อุปการะผู้เจ็บป่วย การเจ็บป่วยที่ทำให้เกิดปัญหามาก บางคนต้องรักษาตัวจนหมดเนื้อหมดตัวก็มี ต้องช่วยให้ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษา มีความรู้อย่างน้อยให้อ่านออกเขียนได้ สามารถอ่านเอกสารของทางราชการได้....”

“...การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ตลอดจนความประพฤติและคุณงามความดีของบุคคล ให้บุคคลดำรงตนอยู่ในสังคมในโลกได้อย่างมั่นคงและมีความสงบร่มเย็นได้ แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วเพียงใดก็ตาม...”

การเน้นวิธีการพัฒนาด้วยการศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ แสดงออกในรูปปริมาณ โครงการและกิจกรรมการพัฒนาในรูปการศึกษาและการเน้นย้ำให้นักพัฒนาของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นครู ผู้ดูแลเด็ก ตำรวจ หรือ นักส่งเสริมเกษตร เจ้าหน้าที่

สาธารณสุข ให้การศึกษาอบรม ให้ผู้รับการพัฒนาได้เข้าใจเรื่องที่เรียนโดยฝึกฝนจนมีความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ พอคอบและสามารถนำความรู้ที่ไปใช้ในชีวิตของตนได้

2. วิธีการทำงานกับกลุ่มคน

กลุ่มคนในเชิงวิชาการสังคมศาสตร์ไม่ได้หมายความว่าเพียงการรวมตัวกันของคนจำนวนหนึ่งหนึ่งในเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้นแต่ความหมายไปถึง การที่กลุ่มคนนั้นจะมีเป้าหมายร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างและจะต้องมีระเบียบสังคม ควบคุมการคิดการกระทำของสมาชิกกลุ่มด้วยและกลุ่มคนมีหลายประเภทเริ่มจาก กลุ่มเพื่อน ชุมชน ชนชั้น กลุ่มคนขนาดใหญ่และซับซ้อนและสังคมมนุษย์

การทำงานกับกลุ่มมีประโยชน์แก่การพัฒนาหลายอย่าง เช่น สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่กันได้เป็นจำนวนมาก การเรียนเป็นกลุ่มทำให้ได้ช่วยกันทำความเข้าใจช่วยกันจำและทำให้เกิดกำลังใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเดิม และมีพลังในการทำงานพัฒนา

การทำงานกับกลุ่มคนให้ได้ผลมีวิธีการและขั้นตอนหลายอย่าง ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเข้าพระทัยดี ดังพระราชดำรัสของอัญเชิญมาลง

“...ผู้ที่ทำงานพัฒนาให้บรรลุสำเร็จได้ จะต้องทราบตระหนกว่าปัญหาซึ่งเกิดขึ้นในที่ต่างกันและในสถานการณ์ต่าง ๆ กันนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันตามเหตุที่แวดล้อมและการที่จะนำวิชาการหรือวิธีการใด ๆ ไปใช้ให้ได้ผล ก็จำเป็นที่จะต้องปรับให้เหมาะสมกับสถานะแวดล้อมและสถานการณ์ ดังนั้น การทำความเข้าใจ การทำความเข้าใจในสถานการณ์และในตัวปัญหาที่เป็นอยู่ให้ถ่องแท้จึงเป็นกิจสำคัญเบื้องต้นแห่งการบริหารงานพัฒนา เพราะความรู้ความเข้าใจอันแน่นช้นนั้นจะทำให้ทราบว่าอะไร คือ สาเหตุแห่งปัญหา อะไรคือผลที่จะติดตามมาและควรจะปฏิบัติกับปัญหาอย่างไร หากปราศจากความเข้าใจอย่างถ่องแท้ดังกล่าว การบริหารงานทั้งปวงอาจไม่บรรลุผลตามที่ต้องการอย่างครบถ้วนได้ ในการพิจารณาทำความเข้าใจกับสถานการณ์และปัญหาทุกอย่างนั้นจำเป็นจะต้องกระทำด้วยความคิดจิตใจที่เที่ยงตรงเป็นกลางปราศอคติ ต้องอาศัยหลักวิชาการและเหตุผลที่ถูกต้องหนักแน่นเป็นเครื่องวินิจฉัย ต้องยึดถือประโยชน์ที่แท้จริงตามวัตถุประสงค์ของงานเป็นเป้าหมาย ไม่พิจารณาตัดสินปัญหาตามความพอใจของตนหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นสำคัญแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องรับฟังความคิดเห็นจากแง่มุมอื่น ๆ ด้วยแล้วนำมาพิจารณาประกอบกัน จนเกิดเป็นความรู้อันกระจ่างแจ่มใสก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการต่อไป ก็จะทำให้การปฏิบัติบริหารงานบรรลุผลสมบูรณ์บริบูรณ์ได้ในที่สุด ...”

ประโยชน์ของกลุ่มสำหรับการศึกษาคณตรีที่ทรงเน้นไว้ว่า “...การเล่น คณตรีเป็นกลุ่มๆ จะช่วยในการสร้างวินัยให้ทำงานร่วมกันได้ คือ รู้จังหวะ รู้ทำนอง รู้จักส่วนที่ตัว ควรจะเล่น...”

นอกจากนั้น การที่ทรงใช้ประโยชน์จากกระทรวงทบวงกรม หน่วยงาน ต่างๆตลอดจนคณะกรรมการขนาดและระดับต่าง ๆ ในกิจกรรมการพัฒนาของพระองค์ก็แสดงถึง การเห็นความสำคัญของการทำงานกับกลุ่มคนที่กล่าวมานี้

หากจะถือว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นศิษย์ของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวและทรงยึดหลักและวิธีการพัฒนาของครูอย่างเคร่งครัดแล้ว สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ส.น.ก.ปร.) ได้สรุป ขั้นตอนขบวนการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในที่นี้ได้นำเฉพาะหัวข้อมาลง ไว้ ดังนี้

- 1.การศึกษาข้อมูล ก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ใด ๆ
- 2.การหาข้อมูลในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน จาก
 - 2.1 ประชาชน
 - 2.2 ตำรวจพื้นที่
 - 2.3 เจ้าหน้าที่
- 3.การศึกษาข้อมูลและการจัดทำโครงการ เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการหลังจากรับพระราชดำริแล้ว
- 4.การดำเนินงานตาม โครงการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ โดย สำนักงานเลขาธิการ กปร.ประสานงาน
- 5.การติดตาม ดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยปฏิบัติโดยตรงและ สำนักงานเลขาธิการ กปร. ที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จกลับไปพื้นที่นั้น ๆ ด้วยทุกครั้งเมื่อมีโอกาส

นอกจากนี้ อาจมีวิธีการพัฒนาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯทรงใช้ อีก แต่เท่าที่ชัดเจนในเบื้องต้นนี้มีสองวิธีการดังกล่าวมานี้ คือ วิธีการให้การศึกษาและวิธีการทำงาน กับกลุ่มคน ซึ่งหลักการและวิธีการเหล่านี้จะสัมพันธ์กับพระลักษณะการทรงเป็นปราชญ์แห่งการ พัฒนาของพระองค์

2.3.3 การพัฒนาและวิฤตติการณ์ทางสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดขึ้นในประเทศไทยนับแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นความเจริญเติบโตและการพัฒนาอุตสาหกรรมหลักจะส่งผล

ให้อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดหน้าไปอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่ความไม่สมดุลของยุทธศาสตร์การพัฒนาทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในชนบทและความรุนแรงของปัญหามลพิษในเขตเมือง ซึ่งเรียกรวมกันว่า “วิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อม” เป็นผลกระทบอีกอย่างหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนา

กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2543: 134-137) นำเสนอทางออกให้กับการแก้ไข การป้องกันและการบำรุงรักษาระบบสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 2 ระดับคือ

1. การแก้ปัญหาในระดับความคิด

ความเข้าใจและจิตสำนึก ปัญหาในระดับนี้อยู่ในมิติด้านนามธรรม แต่เป็นรากฐานของปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่ปัญหาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นปัญหาที่มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์ใช้ธรรมชาติตามความคิด ความเข้าใจและจิตสำนึกของตนเอง และหากสภาพแวดล้อมปัจจุบันคือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษต่าง ๆ ที่รุมล้อมอยู่รอบตัวมนุษย์ในขณะนี้ สิ่งนี้ย่อมบ่งบอกถึงความไม่เข้าใจความคิดที่ผิดพลาดและจิตสำนึกที่ไม่ถูกต้องของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

ความเข้าใจผิดบางประการของมนุษย์ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติมีไว้เพื่อการใช้อย่างไม่จำกัด การไม่รู้จักจำแนกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีทั้งแบบที่ทดแทนได้และทดแทนไม่ได้ ความไม่สนใจในเรื่องความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกซึ่งจำเป็นต่อระบบชีวิตของโลก

ความเข้าใจผิดประการของมนุษย์ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติมีไว้เพื่อการใช้อย่างไม่จำกัด การไม่รู้จักจำแนกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีทั้งแบบที่ทดแทนได้และทดแทนไม่ได้ ความไม่สนใจในเรื่องความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกซึ่งจำเป็นต่อระบบชีวิตของโลก แนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์ที่ไม่เคยพิจารณาทรัพยากรธรรมชาติของโลกและสิ่งแวดล้อมบางอย่าง เช่น น้ำ อากาศ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ทางออกสำหรับการให้พ้นวิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปตามหลักตรรกะที่ว่า “ปัญหาสิ่งแวดล้อมเริ่มแรกที่เกิดที่ความคิดและจิตใจมนุษย์ ดังนั้น จึงต้องเริ่มแก้ไขที่ตัวมนุษย์เช่นกัน”

2. การแก้ปัญหาในระดับปฏิบัติการ

การเปลี่ยนแปลงในภาคปฏิบัติการเริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล การเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ ตลอดจนข้อเสนอให้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม พัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงการกระทำหรือการปฏิบัติการใน 3 ระดับ ดังนี้

1. กลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อม กลุ่มนี้จะมุ่งความสนใจไปที่พฤติกรรมการใช้ชีวิตวิธีการบริโภค อุปนิสัยของปัจเจกบุคคล โดยถือว่านั้นเป็นสาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การทิ้งขยะหรือของเสียลงตามถนนหรือในน้ำ ลักษณะการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เช่น การใช้น้ำ การใช้พลาสติก ด้วยเหตุนี้ข้อเสนอของกลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการศึกษาและสร้างความเข้าใจเพื่อปรับพฤติกรรมปัจเจกบุคคลเสียใหม่ ให้มีวินัยด้านสิ่งแวดล้อมให้บริโภคน้อยลง หรือใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถ Recycling ได้

2. กลุ่มปฏิรูป กลุ่มนี้เริ่มวิเคราะห์ปัญหาของสิ่งแวดล้อมว่า เกิดจากนโยบายการผลิตของสังคมหรือนโยบายการพัฒนาประเทศที่ยังขาดมาตรการในการจัดการกับสิ่งแวดล้อม เช่น ขาดการวางแผนเรื่องแหล่งที่อยู่อาศัย เขตก่อสร้างโรงงาน ขาดมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับขยะหรือ มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษยังไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นข้อสรุปของกลุ่มนี้จึงเสนอให้ใช้มาตรการทางกฎหมายและสร้างระบบแรงจูงใจทางเศรษฐกิจการเมืองเพื่อมลภาวะ และปรับปรุงยุทธศาสตร์และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

3. กลุ่มเปลี่ยนระบบ กลุ่มนี้มีความเห็นว่า ทรานโคที่การพัฒนาประเทศยังดำเนินไปในแนวทางของระบบทุนนิยมหรืออุตสาหกรรมนิยม แนวทางนี้ย่อมก่อให้เกิดการผลิตที่เกินขีดจำกัดทางนิเวศอยู่ตลอดเวลา ทางออกของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างได้ผลยั่งยืน คือ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างกว้างขวาง

2.4 การมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายและลักษณะของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ชินรัตน์ สมสือ (2539: 22-23) ให้คำนิยามว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา มีโอกาสและใช้โอกาสมมีส่วนร่วมในการแสดงความรู้สึกรับรองความต้องการและประสานสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเพื่อวางแผนดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามสถานที่และวิธีที่ผู้ได้รับประโยชน์คิดไว้ โดยได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาน้อยที่สุด

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527: 2) ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มชน สมาคม มูลนิธิและองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528:6) ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการให้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตนในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2528: 288) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าหมายถึง พฤติกรรมอันก่อปรด้วยความร่วมมือและสมยอมตามพฤติกรรมที่คาดหวังของกลุ่มทางการและไม่ใช้ทางการ หรือในความหมาย ก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง

ยุวัฒน์ วุฒเมธี (2526: 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2527: 66) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเป้าหมายเป็นผู้ริเริ่มที่จะดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน โดยที่ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันในการที่จะร่วมแสดงและร่วมให้ความคิดเห็นและร่วมที่จะดำเนินการเพื่อที่จะกำหนดวิถีชีวิตของเขาด้วยตัวเองทั้งนี้ การสนับสนุนของรัฐอาจจะเกิดขึ้นตามความจำเป็นแต่ไม่ใช่ในรูปแบบของการควบคุม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไป หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจ และหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการมากที่สุดนั้น

จะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

วิฑูรย์ วิรัชนิภาวรรณ (2530: 61) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและ กลุ่มคนต่างๆ ให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม โดย จะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจมิใช่เข้าร่วมเพราะการหวังผลตอบแทน ประการสำคัญคือ กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องสอดคล้องกับชีวิต ความจำเป็น ความต้องการและ วัฒนธรรมของชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย

เสนห์ จามริก (2527: 35) ให้คำจำกัดความของการเข้ามามีส่วนร่วมของ องค์กรท้องถิ่นว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังเป็นการปูพื้นฐาน มั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นว่า เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่มี ผลประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชุมชน

จากนิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความหมายแตกต่างกันตามมุมมอง ความเข้าใจและภูมิหลังของแต่ละบุคคล ซึ่งพอจะสรุปได้เป็น สองแนว โดยแนวหนึ่งเป็นการมองการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการการที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง เป็นการมองที่บทบาทโดยให้ความสำคัญกับภาครัฐ ส่วนอีกแนวหนึ่ง เป็นการมองที่การปฏิบัติการของประชาชน โดยเน้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุก ฝ่าย โดยผ่านกระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้วยความสมัครใจโดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้น ลออัน วุฒิกรรมรักษา (2526: 16) ได้ แบ่งลักษณะของการเข้าร่วม คือ เป็นการร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วม ออกแรง ร่วมออกเงิน วัสดุอุปกรณ์ ร่วมเป็นกรรมการ

2.4.2 ประเภทของการมีส่วนร่วม

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545: 21-22) จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วม ออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่าน องค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่าน องค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

3.การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non- Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

ไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2527: 12) ได้จัดประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาในระดับต่างๆ ดังนี้

1. องค์กรประชาชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ กลุ่มประชาชนที่มีความสนใจในการพัฒนาชุมชนและสังคม มีการรวมตัวกันเองเป็นกลุ่มขนาดเล็กในระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล อำเภอในตัวเมือง เพื่อร่วมกันทำประโยชน์ต่อส่วนร่วม เช่น อาสาสมัครรูปแบบต่างๆ กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่นอีกมากมายตามลักษณะอาชีพหรือกิจกรรมที่ทำร่วมกัน

2. องค์กรประชาชนที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ องค์กรเหล่านี้มีการจดทะเบียนในรูปสมาคม มูลนิธิตามกฎหมาย สหกรณ์ชาวไร่ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเกษตรกรรมตามกฎหมาย คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการสภาพัฒนาและป้องกันตนเอง คณะกรรมการหมู่บ้านองค์กรภาคประชาชน เหล่านี้จะทำกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนหรือตามที่กฎหมายกำหนดบทบาทและหน้าที่ไว้ ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนของประชาชนหรือสมาชิกในการตัดสินใจดำเนินการพัฒนาร่วม กับหน่วยงานราชการหรือจัดทำเองตามบทบาทและหน้าที่

3. ตัวแทนบุคคลหรือตัวแทนองค์กรเอกชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในรูปแบบต่างๆ เช่น คณะกรรมการนโยบาย คณะกรรมการเฉพาะกิจ เป็นต้น ภารกิจและหน้าที่ของผู้ที่เข้ามาเป็นตัวแทนในรูปแบบของคณะกรรมการ อาจรับไปดำเนินการในองค์กรที่ตนสังกัดหรือเข้าร่วมในฐานะส่วนบุคคลทั้งในด้านความคิด ทรัพยากรและการจัดการ

2.4.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981) รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งมีรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็น

รูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับระยะยาวและจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

สถาบันพระปกเกล้า(2549: 2-53)กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมได้แก่

- 1.การมีส่วนร่วมโดยตัวบุคคล ถือเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง
- 2.การมีส่วนร่วมโดยองค์การจัดตั้งของประชาชน อาจถือว่าการมีส่วนร่วมโดยตรงได้อีกวิธีการหนึ่ง

3.การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทนที่มีลักษณะทั่วไป ถือเป็นการมีส่วนร่วมโดยอ้อมซึ่งการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงเท่านั้น

นพดล สุวรรณภักดี (2550: 1) แบ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีรัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้เป็นการมองจากเบื้องบนหรือการมองจากรัฐ (Top Down Approach) โดยประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตามเท่านั้น

2.การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูง ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนที่จะดำเนินการหรือเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยมีรัฐเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้นและถือว่าการมองจากเบื้องล่าง (Bottom-Up Approach)

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545: 24) เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริง จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1.การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและการตัดสินใจ

2.การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหาร

3.การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

4.การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวในสังคมหรือวัตถุก็ได้

กรณีศึกษา ชมดี (2524: 13) สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ คือ

- 1.การมีส่วนร่วมประชุม
- 2.การมีส่วนร่วมออกเงิน
- 3.การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
- 4.การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
- 5.การมีส่วนร่วมสัมภพณ์
- 6.การมีส่วนร่วมชักชวน
- 7.การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
- 8.การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
- 9.การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
- 10.การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

2.4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ผู้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้เสนอแนะไว้ ดังนี้
 สุชาติ อรุณวุฒิวงศ์ (2541: 22-23) เสนอว่า ปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1.ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการคือ

1.1 การมองเห็นว่าตนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องกระตุ้นให้เกิดสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดสิ่งจูงใจ

2.ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับผลดังที่คาดคิดไว้ เนื่องจากการเข้ามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะ

การทำงาน กฎระเบียบแบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามาส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะ

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

2.2 ควรกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้ร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมาหนึ่ง แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วมแต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมายวิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรมเพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

จารุวรรณ ชาวศรีทอง (2543: 31) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความเป็นความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม การวางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาการตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงและมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่มากพอที่จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545: 27-28) ได้กล่าวถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ลักษณะส่วนบุคคลต่าง ๆ คือ

1. อายุ

2. เพศ

3. สถานภาพทางสังคม

4. อาชีพ

5. การศึกษา

6. ถิ่นที่อยู่อาศัย

7. ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น

8. ปัจจัยอื่นๆ เช่น การอาศัยในเมืองหรือชนเมือง ค่านิยมและทัศนนิยม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2531: 20) ได้เสนอปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้เกิดความเกรงใจที่จะทำ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

2.4.5 มาตรการระดับการมีส่วนร่วม

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545: 27) ได้เสนอมาตรการระดับการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1. การกระทำโดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้เกิดการวิเคราะหฺหรือข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือกริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมก็คือ กริยาที่มีต่อการแสดงต่อผลของการกระทำนั้นโดยตรงของแต่ละบุคคล
2. ความหนาแน่นของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ
3. คุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งดูจากผลและผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับ ความสามารถและความคิดเห็น มีการทำการประเมินผล

3. นโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งระดับชาติและระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2555-2559

1. หลักการและเหตุผล

พื้นที่ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและมีความสวยงาม เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง และยังเหมาะสำหรับกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมามีการใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การทำการประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาชุมชน ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่บริเวณชายฝั่ง มีการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และแนวกันชนตาม

ธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มากขึ้นจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ทำให้ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ได้แก่ ป่าชายเลน ชายหาด แหล่งหญ้าทะเล แนวปะการัง และสัตว์ทะเลเลื้อมโทรมลง รวมทั้งการเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ ปัญหาคาร์บอนไดออกไซด์สูงส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรสิ่งมีชีวิตทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งได้ส่งผลเสียและคุกคามต่อสภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนตามชายฝั่งทะเล

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม และประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงมีความสำคัญและจำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงาน หรือยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของประเทศ เพื่อใช้เป็นแผนหลักในการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ความเชื่อมโยงกับนโยบายและแผนระดับชาติ

เพื่อให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับกรอบและทิศทางของการพัฒนาประเทศ ในกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2555-2559 ได้นำนโยบายและแผนระดับชาติ ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นโยบายรัฐบาลและแผนบริหารราชการแผ่นดิน นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 นโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนโยบายและแผน มาตรการต่างๆ ของภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มาวิเคราะห์ประกอบกับปัจจัยสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และมาตรการในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งจะนำไปสู่การบูรณาการในกระบวนการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. กรอบแนวคิดและหลักการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กำหนดเป็นกรอบทิศทางในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในระยะปานกลางคือ 5 ปี (พ.ศ. 2555-2559) ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยมุ่งเน้นที่การแก้ไขและบรรเทาสภาพปัญหาในพื้นที่ที่วิกฤติ ไปพร้อมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้คืนสู่สมดุลของระบบนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการนำองค์ความรู้มาประกอบการตัดสินใจและดำเนินการ

4. วิสัยทัศน์

“ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้รับการจัดการเพื่อความสมบูรณ์และยั่งยืน”

5. ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 กลุ่มครอง อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย พัฒนาระบบฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และองค์ความรู้ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

6. เป้าประสงค์

เป้าประสงค์ที่ 1 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

เป้าประสงค์ที่ 1 ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแบบบูรณาการ

เป้าประสงค์ที่ 3 มีองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

7. กลยุทธ์ตามประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 กลุ่มครอง อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 1.1 ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ไม่ให้เสื่อมโทรมลงมากกว่าสถานภาพในปัจจุบัน

กลยุทธ์ที่ 1.2 ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

กลยุทธ์ที่ 1.3 สร้างทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งใหม่เพื่อทดแทนที่สูญเสีย

ไป

กลยุทธ์ที่ 1.4 ประกาศเขตพื้นที่อนุรักษ์ระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 1.5 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่าง

คุ้มค่า

กลยุทธ์ที่ 1.6 กำหนดมาตรการ กฎ ระเบียบ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งอย่างยั่งยืน รวมทั้งกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 2.1 ส่งเสริมการจัดตั้งภาคีเครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 2.2 สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

กลยุทธ์ที่ 2.3 สนับสนุนพัฒนาระบบโครงสร้างการทำงานเชิงบูรณาการของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

กลยุทธ์ที่ 2.4 สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนชายฝั่ง โดยมีคณะกรรมการทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชนท้องถิ่น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย พัฒนาระบบฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และองค์ความรู้ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 3.1 ส่งเสริมการศึกษาวิจัยเชิงลึกและต่อยอดการวิจัยพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 3.2 สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน และเข้าถึงได้ง่าย

กลยุทธ์ที่ 3.3 สนับสนุนการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่ 3.4 ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้และองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างทั่วถึง

8. การแปลงแผนสู่การปฏิบัติ กลไก และการติดตามประเมินผล

การผลักดันให้ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำเป็นต้องมีกลไกและกระบวนการในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

8.1 รณรงค์สร้างความรู้และความเข้าใจในยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้กับหน่วยงานและองค์กรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ รวมทั้งสาธารณชนทั่วไป เพื่อร่วมเป็นเจ้าภาพและมีส่วนร่วมดำเนินการในกระบวนการต่างๆ

8.2 เสริมสร้างศักยภาพให้แก่หน่วยงานและองค์การภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8.3 สร้างระบบการกำกับ ติดตาม และประเมินผล การดำเนินงานตามกลยุทธ์ และมาตรการ โดยกำหนดตัวชี้วัด เป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลาดำเนินการ หน่วยงานรับผิดชอบ และรูปแบบการรายงานความก้าวหน้า ที่ชัดเจน

แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราด (ระดับจังหวัด)

แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดและแนวทางการพัฒนา โดยจังหวัดตราดได้ กำหนดวิสัยทัศน์ ดังนี้ “ ตราดเมืองสวรรค์แห่งตะวันออก ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ระดับนานาชาติ และความร่วมมือทางสังคมและเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างยั่งยืน ” ทั้งนี้โดยเป้าประสงค์หลักของจังหวัดเพื่อมุ่งสร้างสรรค้ตราดให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ สิ่งแวดล้อมดี ชุมชนเข้มแข็ง ครอบครัวอบอุ่นเคียงคู่กับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน พัฒนากลไกการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรกรรม อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดปี เสริมสร้างมิตรภาพทางการค้าและการลงทุน ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน

สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ สร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยตราด ร่วมมือร่วมใจด้วยวิธีแห่งประชาธิปไตยปลูกจิตสำนึกกระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดแบ่งเป็นสี่ประเด็น ยุทธศาสตร์ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์แรก ได้แก่ การพัฒนาเมืองตราดให้น่าอยู่ มั่นคง เข้มแข็ง ภายใต้การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยและธรรมมาภิบาล(ตราดสวรรค์แห่งความมั่นคง และยั่งยืน : Paradise of Wealthy and Sustainable) โดยมียุทธศาสตร์ย่อยที่สามเป็นยุทธศาสตร์วิถีตราดวิถีแห่งความยั่งยืนประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการรักษาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตลอดจนปลูกจิตสำนึกกระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนร่วมรักษ์ ร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนวน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่เหลือเป็นการส่งเสริมและการพัฒนาด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัด

(http://www.trat.go.th/45db/s_trat.pdf)

จะเห็นได้ว่าทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10-11 และแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดมีความสอดคล้องกันในเรื่องส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากร

ทางทะเลและชายฝั่ง โดยพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งด้านการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวและการพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรประมง ผลักดันยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติทางทะเล บรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่รุนแรงและการกัดเซาะชายฝั่ง โดยส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน ฟื้นฟูแนวปะการัง อนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลและสาหร่ายทะเล ส่งเสริมการจัดการพื้นที่ชายฝั่ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและการทำการประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับนโยบายและแผนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งได้ระบุถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภทไว้อย่างชัดเจน ที่สำคัญจังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายทะเลที่มีทรัพยากรชายฝั่งที่ได้รับความสนใจในลำดับต้น

4. ประวัติชุมชน (Community Profile)

ประวัติศาสตร์เกาะช้าง

อำเภอเกาะช้างมีประวัติความเป็นมายาวนาน นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากมีเรือสำเภามาเดินทางมาจากเมืองจีน เพื่อทำการค้าขายกับเมืองญวน เมืองเขมร เมืองเกาะกง และเข้ามาถึงเมืองตราด หากเรือสำเภาเดินทางมาถึงในช่วงฤดูมรสุม จะต้องหยุดหลบคลื่นลมตามหมู่เกาะช้าง บริเวณบ้านด่าน บ้านคลองสน อ่าวสลักเพชร อ่าวบางเบ้า จึงเชื่อกันว่าชาวจีนที่มาค้าขายกับเรือสำเภาเป็นชนกลุ่มแรกที่อาศัยอยู่และตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่เกาะช้าง นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองตราดคือ สมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงรวบรวมไพร่พล โดยใช้เมืองตราดเป็นเมืองหน้าด่านกันชนทำหน้าที่ส่งเสบียงอาหาร ก่อนเคลื่อนทัพออกจากจันทบุรีไปขับไล่พม่าเพื่อกอบกู้เอกราช หลังจากที่ไทยเสียกรุงเสียดูชยาให้กับพม่าในช่วงปี พ.ศ. 2310 (กิ่งอำเภอเกาะช้าง. 2538:2)

ลักษณะของชุมชน

อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด จัดตั้งเป็นอำเภอตามพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2550 ยกฐานะเป็นอำเภอเกาะช้าง โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2550 เป็นต้นมา มีที่ตั้งที่ว่าการอำเภอเกาะช้าง อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด 23170 อำเภอเกาะช้าง ประกอบด้วย 2 ตำบลคือ ตำบลเกาะช้าง มี 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคลองนนทรี หมู่ 2 บ้านด่านใหม่ หมู่ 3 บ้านคลองสน หมู่ 4 บ้านคลองพร้าว และตำบลเกาะช้างใต้ มี 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านบางเบ้า หมู่ 2 บ้านสลักเพชร หมู่ 3 บ้านเจ๊กแบ้ หมู่ 4 บ้านสลักคอกและหมู่ 5 บ้านสลักเพชรเหนือ

ขนาดพื้นที่

ตำบลเกาะช้างใต้ห่างจากตัวอำเภอเกาะช้างมาทางทิศใต้ระยะทาง 13 กิโลเมตร

มีเนื้อที่ทั้งหมดรวมรวม 93.24 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 58,267 ไร่ 195 ตารางวา

จำนวนประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น 2,741 คน แยกเป็นชาย 1,410 คน เป็นหญิง 1,331 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,462 ครัวเรือน มีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 29 คน/ตามรางกิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพโดยทั่วไป เป็นพื้นที่เป็นหมู่เกาะและมีเทือกเขาสูง มีพื้นที่ราบอยู่ประมาณ 15% ของพื้นที่ทั้งหมด ลักษณะพื้นที่เป็นดินเหนียวปนดินร่วน เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน อุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 26-30 องศาเซลเซียส อากาศไม่หนาวนัก ฤดูร้อนร้อนพอสมควร จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีความชุ่มชื้นสูง มีฝนตกประมาณ 7-8 เดือน มีผลทำให้อุณหภูมิทั่วไปของจังหวัดไม่แตกต่างกันมากแม้ในช่วงที่เป็นฤดูหนาวหรือฤดูร้อน

เกาะช้างได้อยู่ในเขตร้อนชื้น ทำให้ฝนตกชุกตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ฝนจะตกชุกมากปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 5,500-6,500 มิลลิเมตร ลักษณะอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน (ก.พ.-พ.ค.) ฤดูฝน(เม.ย.-ก.ย.) ฤดูหนาว(ต.ค.-ม.ค.)

การประกอบอาชีพ

การเกษตรกรรม

อำเภอเกาะช้าง มีพื้นที่ทำเกษตรทั้งสิ้น 8,403 ไร่ โดยมีจำนวนครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร 530 ครัวเรือน จากการสำรวจโดยสำนักงานเกษตรอำเภอเกาะช้าง ในปี พ.ศ.2546 พบว่าพืชเศรษฐกิจที่ปลูกกันมาก ได้แก่ ยางพารา มีเกษตรกร จำนวน 280 รายที่ปลูกยางพารา โดยมีพื้นที่ปลูกที่ให้ผลผลิต 5,959 ไร่ รองลงมา ได้แก่ มะพร้าว ทุเรียน ส้มโอ เงาะ และมังคุด ตามลำดับ

การประมง

ชาวประมงเกาะช้างส่วนใหญ่ ทำการประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก ได้แก่ อวนลอยปลา อวนลอยปู อวนลอยกุ้ง เบ็ดตกหมึก เบ็ดตกปลา ลอบหมึก ลอบลูกปลาเก๋า ส่วนใหญ่เรือประมงของชาวเกาะช้างมีขนาดยาว ประมาณ 5-10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ มีกำลังต่ำกว่า 20 แรงม้า แรงงานที่ทำงานบนเรือประมง ส่วนใหญ่ใช้แรงงาน 1-3 คนต่อลำโดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานภายในครอบครัว การใช้เวลาในการทำประมงโดยเฉลี่ยชาวประมงทำงานประมาณ 7-8 เดือนต่อปี เดือนที่มีการทำประมงมาก คือ เดือนสิงหาคม ในรอบ 1 เดือน จะออกทำการประมงเดือนละ ประมาณ 20 วัน การทำประมงใช้เวลาประมาณ 9-12 ชั่วโมงต่อวัน และเป็นประมงแบบไปเข้าเย็นกลับ คือ

ในช่วงเช้าออกไปเวลา 04.00-07.00 น. เวลากลับอยู่ระหว่าง 16.00-18.00 น. ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของน้ำ ผลผลิต ที่ได้จากการทำประมงมากที่สุดคือปลาหมึก รองลงมาคือ กุ้ง ปลา ปู และเคย โดยใช้ฉนวนเป็นเครื่องมือในการทำประมงมากที่สุด รองลงมาคือ การใช้ลอบปลาหมึกและปู ผลผลิตจากการทำประมง จะนำไปจำหน่ายสด และมีการแปรรูปผลผลิต โดยทำปลาหมึกตากแห้ง ปลาเค็มและทำกะปิ รวมทั้ง สามารถปรับเปลี่ยนจากเรือประมงให้เป็นเรือเพื่อรับนักท่องเที่ยวเมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยว มีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการทำที่พักแรมโฮมสเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ภาพรวมชาวประมงเกาะช้างจึงมีความโน้มเอียงที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในการใช้ชีวิต โดยไปทำงานในส่วนของกาการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม

ภาพที่ 2.2 ชุมชนบ้านสลักคอก

ประวัติชุมชนบ้านสลักคอก

บ้านสลักคอก เป็นชื่อที่เรียกกันตามลักษณะภูมิศาสตร์ เป็นอ่าววงกลมมีลักษณะคล้ายคอกสัตว์ มีทางออกทะเลเป็นช่องแคบเกือบชนกัน มีเกาะสลักและเกาะลิ้มอยู่ด้านหน้ากลางทะเลทางทิศตะวันตกบ้านสลักคอกแต่เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอแหลมงอบ และต่อมาได้แยกเป็นกิ่งอำเภอเกาะช้างในปี พ.ศ.2535 ปัจจุบันได้ยกฐานะเป็นอำเภอเกาะช้างในอำเภอเกาะช้าง ในวันที่ 8 กันยายน 2551 โดยแบ่งเป็น 2 ตำบล มี 9 หมู่บ้าน โดยหมู่บ้านสลักคอกอยู่หมู่ที่ 4 ของตำบลเกาะช้างใต้

หมู่บ้านสลักคอกสมัยก่อนนั้น มีชุมชนคนดั้งเดิมอาศัยอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน มีอาชีพทำสวน เช่น สวนมะพร้าว ยางพารา ประมง การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีไฟฟ้า ไม่มี

น้ำประปา ถนน ใช้การติดต่อค้าขายโดยทางเรือ เช่น เรือแจว เรือใบ การปกครองมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายโอ ตั้งสุศรี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) เป็นแพทย์แผนโบราณ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในเกาะช้าง ต่อมาเมื่ออพยพหนีสงครามจากเกาะกง ประเทศกัมพูชาเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านตามริมฝั่งคลองโดยประกอบอาชีพประมงตามชายฝั่ง ปัจจุบันผู้อพยพเหล่านี้ได้กลายเป็นคนไทยเป็นบางส่วน เพราะได้อาศัยอยู่เป็นเวลานานกว่า 30-40 ปีแล้ว และมีสิทธิ์ในการเลือกตั้งเป็นคณะกรรมการต่างๆ ในหมู่บ้านได้อีกด้วย

หมู่บ้านสลักคอกมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบชายเขาติดทะเล พื้นดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกและการทำประมง มีวัด 1 แห่ง โรงเรียน 1 แห่ง อยู่ในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม/ ประมงขนาดเล็ก หมู่บ้านสลักคอกยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

หมู่บ้านสลักคอกในปัจจุบัน ได้เกิดการขยายตัวขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายตัวของครัวเรือนและส่วนหนึ่งเกิดจากการพัฒนาด้านความเจริญจากภายนอก ซึ่งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงมีส่วนราชการและการปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยเหลือดูแลในด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ มีการประชุมประชาคมอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะเด่นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

หมู่บ้านสลักคอก มีวัดที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ วัดสลักคอก เป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้เสด็จประพาสเมืองตราด ถึง 12 ครั้ง และได้เสด็จเยือนเกาะช้างถึง 12 ครั้ง (เมื่อพ.ศ) 2427 (ร.ศ.103) ได้เสด็จทางชลมารค โดยเรือพระที่นั่ง เวสาลี ในพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 3 ของสยามมินทร์ ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า รุ่งขึ้นวันที่ 2๙ 3 ค่ำ ขึ้นเที่ยว เมืองตราดแล้วนอนอยู่อีกคืนหนึ่ง เวลาเช้ามีดวันที่ 3๙ 3 ค่ำ ออกเรือมาทอดที่เกาะช้าง กลางวันขึ้นอาบน้ำพักอยู่บนที่น้ำตก จนเวลาเย็นกลับลงเรือนอนที่เกาะช้างหนึ่งคืน รุ่งขึ้นวันที่ 4๙ 3 ค่ำ เวลาเช้าลงเรือกระเจิงเรือไฟ ลากไปที่สลักคอก ขึ้นไปตาม ที่บ้านพักที่วัดในตำบลนั้น เจ้านายข้าราชการข้างหน้า ข้างในเรียกรายเงินถวายพระ ราษฎรพากันขอให้เหยียบที่สร้าง พระอุโบสถ ด้วยวัดนั้นหาไม้พระอุโบสถไม่ จึงได้รับปากจะสร้างพระอุโบสถให้ ตั้งชื่อวัดว่า วัดวิชคามคทวิป ต่อมาจนถึงปี 2422 พระอธิการอิม เจ้าอาวาสวัด วิชคามคทวิป (วัดสลักคอก) และราษฎรในหมู่บ้านได้จัดสร้างพระอุโบสถขึ้น จนสำเร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2442 ซึ่งนับเป็นเวลาได้ 15 ปี นับจากวันที่รัชกาลที่ 5 ทรงเหยียบที่สร้างพระอุโบสถ ปัจจุบันคณะกรรมการวัดได้ส่งเรื่องให้กรมการศาสนาพิจารณาเป็นพระอารามหลวง แต่ยังคงติดขึ้นตอนทาง

ศาสนา ปัจจุบันวัดมีเนื้อที่ บริเวณวัด 25 ไร่ ที่สวนยางพารา 75 ไร่ เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันชื่อ พระครูชวติปบริหาร ฐานจิตโต มีความสามารถทางการรักษาโรค (แพทย์แผนโบราณ) โดยสามารถรักษากระดูกและข้อได้ มีคนเข้าไปรับการรักษาจำนวนมาก

ชื่อชุมชน	ชุมชนบ้านสลักคอก
ตำบล	เกาะช้างใต้
อำเภอ	เกาะช้าง
ผู้ใหญ่บ้าน	นางอารีรักษ์ ทศมากรณ์
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นางพัชรินทร์ เสียงเคราะห์ นายมานะ บัวบิน

ประชากรของหมู่บ้าน

จำนวนครัวเรือน	187	ครัวเรือน
ประชากรชาย	240	คน
ประชากรหญิง	242	คน
รวม	482	คน

อาชีพ

ประมงชายฝั่ง เกษตรกรรม

ข้อมูลการคมนาคม / สาธารณูปโภค

การเดินทางเข้าหมู่บ้าน หมู่บ้านสลักคอกเป็นหมู่บ้านทางตอนใต้ของเกาะช้าง เดินทางสะดวกโดยนั่งเรือเฟอร์รี่จากฝั่งแหลมงอบ ใช้เวลาประมาณ 45 นาที เมื่อถึงท่าแล้ว ให้ขับรถเลีย่วซ้ายตลอด ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร จะถึงหมู่บ้านสลักคอก

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดต่อ หมู่ที่ 1 บ้านคลองพร้าว
ทิศใต้	ติดต่อ หมู่ที่ 5 บ้านสลักเพชรเหนือ
ทิศตะวันออก	ติดต่อ ทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อ หมู่ที่ 4 บ้านคลองพร้าว

ภาพที่ 2.3 ป่าชายเลนบ้านสลักคอก

ลักษณะเด่นทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านสลักคอกมีความโดดเด่นในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ

1. มีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ อยู่ประมาณ 22 ไร่ ปัจจุบันได้เกิดเป็นโครงการปลูกป่าพืชสวนสมุนไพร/ เพื่อเป็นแหล่งส่งเสริมการท่องเที่ยว / เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าให้กับนักศึกษาและบุคคลทั่วไป

2. พื้นที่ป่าโกงกาง ป่าชายเลน หมู่บ้านสลักคอก มีเนื้อที่ประมาณ 650 ไร่ ความหนาแน่นของสภาพป่า อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอนุบาลพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา

ลักษณะเด่นด้านการท่องเที่ยว

1. ชมรมเรือคายัค หมู่บ้านสลักคอกเป็นลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

2. สะพานชมป่าชายเลนบ้านสลักคอกเป็นสะพานชมป่าไม้ชายเลนที่สวยงามสามารถชมป่าหลากหลายชนิดและเป็นแหล่งเรียนรู้ข้อมูลพันธุ์ไม้ในแต่ละชนิดที่พบเห็นบริเวณนั้นได้

3. หมู่บ้านชาวประมงบ้านสลักคอก เป็นวิถีชีวิตชุมชนชาวประมงดั้งเดิมประกอบอาชีพ จับ ปู ปลา กุ้ง ตามชายฝั่ง

กิจกรรมเด่นด้านการส่งเสริมอาชีพ

กิจกรรมการทำผ้าบาติก ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ผลิตภัณฑ์จากใบยาง เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มแม่บ้านสลักคอก

กิจกรรมศิลปะการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น การรำกลองยาว และการแสดงชุดรำไทย เป็นการแสดงของกลุ่มเยาวชน ในชุมชน เป็นการแสดงเพื่อสอดคล้องกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านสลักคอก และยังเป็นรายได้เสริมให้กับ ชุมชนในการ จัดแสดงให้กับ กลุ่ม

ทัวร์ ท่องเที่ยวเรือคายัค ชมป่าชายเลน การจัดการแสดงตามโรงแรมและรีสอร์ท และการแสดงต้อนรับคณะหน่วยงานต่างๆ

สาธารณูปโภค

1. มีไฟฟ้ายังไม่ครบทุกหลังคาเรือน
2. มีโทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่ง
3. ถนนลาดยางยังไม่ครบทุกสาย

แหล่งน้ำ

ใช้น้ำในระบบฝายน้ำล้น ระบบประปาหมู่บ้าน

ข้อมูลกลุ่ม / องค์กรชุมชน / ชมรม

1. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข
2. ชมรมผู้สูงอายุ
3. กองทุนเงินล้าน
4. กลุ่มออมทรัพย์
5. กลุ่มเรือคายัค ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน

วัดวิชคามคชทวีป, โรงเรียนวัดวิชคามคชทวีป , เกาะสลัก , เกาะลิ้ม , สะพานชมป่าชายเลน , ป่าสมุนไพร

สิ่งที่ต้องทำเพื่อให้ได้ตามความคาดหวัง

1. ชุมชนเข้มแข็ง
2. ชุมชนพึ่งตนเอง
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และอนุรักษ์อย่างยั่งยืน
4. รมรงค์ รักษาสิ่งแวดล้อม
5. มีระบบสาธารณูปโภคครบ

5. การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนบ้านสลักคอกในอดีตและปัจจุบัน

บ้านสลักคอกนั้น มีความสำคัญมากในทางนิเวศวิทยาบนเกาะช้าง เพราะเป็นที่ตั้งของป่าชายเลนผืนใหญ่สุดบนเกาะช้าง มีขนาดประมาณ 650 ไร่ ที่นอกจากจะเป็นถิ่นอาศัยของ

สัตว์น้ำ อย่าง กุ้ง หอย ปู ปลา แล้ว ป่าชายเลนยังช่วยป้องกันการพังทลายชายฝั่ง ช่วยลดความเร็วลมที่จะเข้ามาปะทะฝั่ง นอกจากนี้ป่าชายเลนสลักคอกยังเป็นแหล่งทำประมงพื้นบ้านสำคัญบนเกาะช้าง เป็นแหล่งพืชสมุนไพร รวมไปถึงเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกบนเกาะช้างอีกด้วย หากป่าผืนนี้เสื่อมโทรมหรือมีอันเป็นไป แน่แน่นอนว่าทรัพยากรทางทะเลและชาวบ้านในละแวกนั้นย่อมได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่ง ณ วันนี้ ผืนป่าบ้านสลักคอกก็ส่วนหนึ่งได้ถูกนายทุนบุกกรุกทำนากุ้ง ที่ชาวบ้านแถวนั้นต่างบ่นว่าน้ำเสียจากนากุ้งได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะทางทะเลและป่าชายเลนอยู่ไม่น้อยเลย

ภาพที่ 2.4 นากุ้ง

ด้วยเหตุนี้“ชมรมน้ำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก” จึงถือกำเนิดขึ้นใน ปี พ.ศ. 2548 โดยมีวัตถุประสงค์หลักๆ อาทิ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเกาะช้าง (ตามนโยบายรัฐบาล) เพื่อกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกและชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนสลักคอกให้คงอยู่เป็นต้น

อย่างไรก็ดีการถือกำเนิดของชมรมน้ำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกนั้น ใ้ช้ว่าจะหมดจรดงดงาม เพราะนี่เป็นการเปิดการท่องเที่ยวชุมชนโดยชาวบ้านที่เริ่มจากศูนย์ ซึ่งนับเป็น การ “สลักคอก” ของชาว “สลักคอก” ที่ชาวบ้าน (ในชมรม) พยายามเดินออกจากคอก (กรอบ) การท่องเที่ยวแบบเดิมๆ ที่ปล่อยให้ทุนสามานย์ต่างถิ่นเข้ามาครอบงำทำลาย ทรัพยากร โดยที่ชาวบ้านทำได้เพียงยืนดู บ้างก็ขายที่ขายทางให้กับนายทุน หรือไม่ก็ไปสมัครเป็นลูกจ้างใช้แรงงาน ให้บริการ ในกิจการของนายทุนเหล่านั้น

“หลังตั้งชมรม พวกเราได้จัดตั้งกองทุนในระบบสหกรณ์ มีการขายหุ้นให้กับสมาชิกหุ้นละ 100 บาท ปรากฏว่าชาวบ้านไม่ให้ความสนใจ ปีแรกจึงมีชาวบ้านสมัครเข้าเป็น

สมาชิกแค่ประมาณ 20 คน เพราะพวกเขายังงงๆอยู่ว่า พวกเรามาทำอะไรกัน ทำประมงอยู่ดีๆก็มาซื้อเรือคยัคให้หนักท้องเที่ยวมาพายเรือเล่นในป่าโกงกางต่างๆที่ไม่เห็นจะมีอะไรให้ดู ส่วนภาครัฐบางหน่วยงานก็มองพวกเราเชิงลบว่าจะรวมตัวกันตั้งกลุ่มแข็งข้ออะไรหรือเปล่า หรือบางคนก็ว่า มันจะไปกัน ได้สักกี่น้ำ”

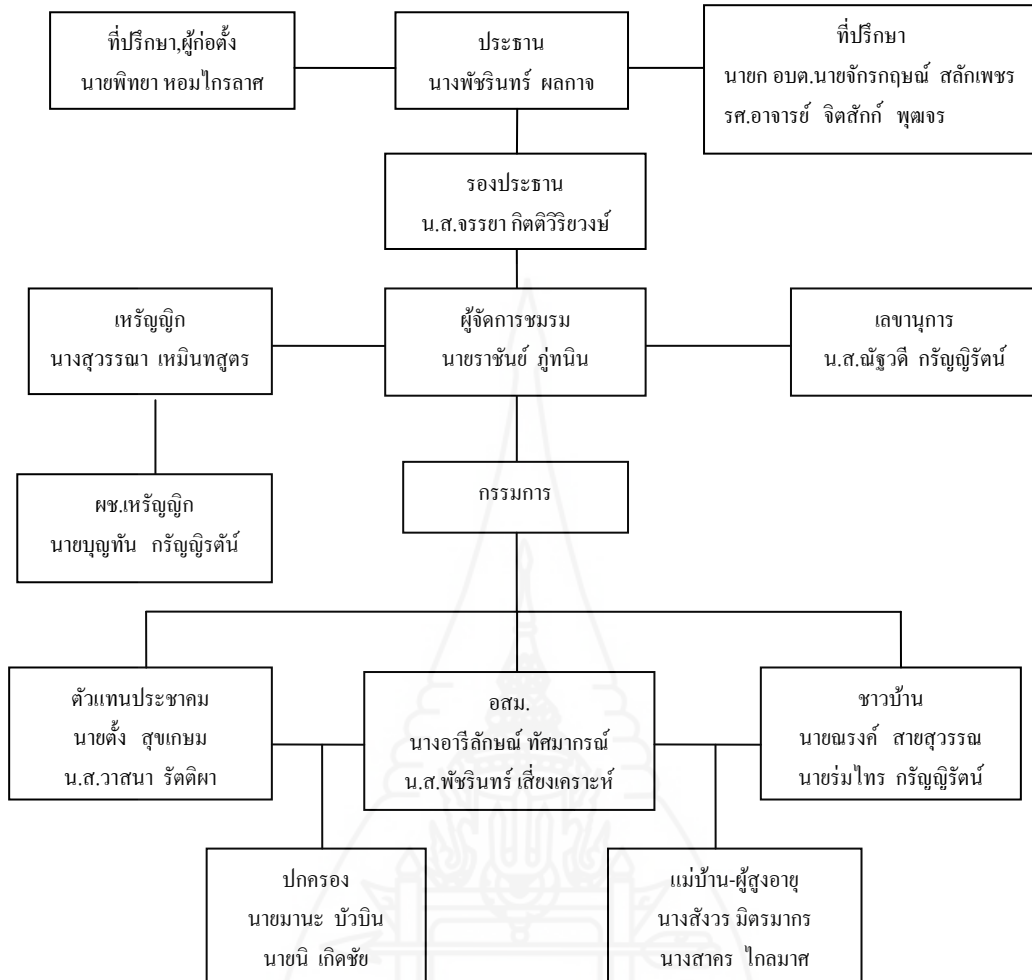
“เมื่อชมรมเริ่มตั้งหลักได้ ชาวบ้านก็เริ่มหันมาสนใจและให้ความร่วมมือมากขึ้น จนเกิดการรณรงค์ให้ทำความสะอาดตามลำคลอง ตามป่าชายเลน ในพื้นที่หมู่บ้าน และรณรงค์ให้ช่วยกันดูแลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความหวงแหน เพราะขนาดฝรั่งต่างชาติเขายังเดินทางมาไกลเพื่อมานั่งเรือชมป่าชายเลน แต่กับคนในพื้นที่ที่เห็นอยู่เป็นประจำหากไม่ช่วยกันดูแลรักษามัน ก็คงจะกระไรอยู่ และนั่นก็ทำให้ชาวบ้านหันมาใส่ใจในชุมชนและมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น คือไม่ปล่อยให้ผ่านว่าไม่ใช่ธุระของข้าเหมือนแต่ก่อน ซึ่งดูได้จากปริมาณขยะแถวนี้ที่ปัจจุบันลดน้อยลงไปมาก”

การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนชุมชนบ้านสลักคอก จะดำเนินการภายใต้การทำงาน of ชมรมชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก มีการกำหนด กฏระเบียบการเข้าไปใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน กำหนดมาตรการตรวจสอบ ป้องกันรวมทั้งแก้ปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าชายเลน ตลอดจนเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากร เช่น การซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม การจัดการเรื่องขยะ เป็นต้น

รูปแบบการจัดการป่าชายเลนในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน และมีโครงสร้างในการบริหารงานและความรับผิดชอบดังนี้

ภาพที่ 2.5 ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก

ภาพที่ 2.6 โครงสร้างชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปฎิภา มั่นศิลป์ (2554) เอกสารวิชาการ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง “การศึกษาการจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออกเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืน” การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาดำเนินการจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออก ปัญหา อุปสรรคและกำหนดแนวทางในการดำเนินการจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออกเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออก มีการดำเนินงานทุกกิจกรรม ตามแผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 ปัญหา อุปสรรค ในการจัดการป่า

ชายเลนภาคตะวันออก ได้แก่ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับวิธีการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน และปัญหาที่เกิดขึ้นกับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน มีมากกว่าปัญหาที่เกี่ยวกับวิธีการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน สำหรับแนวทาง หลักเกณฑ์วิธีการ ในการจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออกเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืนนั้น ควรดำเนินการมากที่สุดในประเด็นหลักๆที่สำคัญ 8 ประเด็นได้แก่ 1.การจัดการพื้นที่ป่าชายเลน 2.การป้องกันและอนุรักษ์ป่าชายเลน 3.การปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน 4. การศึกษาและการประยุกต์ใช้ 5.การประชาสัมพันธ์เผยแพร่และส่งเสริม 6.การติดตามตรวจสอบและประเมินผล 7.การจัดองค์กรในการบริหารจัดการป่าชายเลน 8.การจัดทำแผนงานและงบประมาณ

พิสิษฐ์ พงศาปรมัตต์ (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์และการพัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งทะเล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านปลา หมู่ 8 บ้านหินดาต ตำบลคลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รูปแบบการอนุรักษ์และการพัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งทะเล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการอนุรักษ์ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ รูปแบบที่หนึ่งการมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ทรัพยากรทางทะเลเพื่อการบริโภค โดยคำนึงถึงขนาดของสัตว์น้ำ รูปแบบที่สองการสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ในกิจกรรมการอนุรักษ์ และรูปแบบที่สามการกำหนดหลักเกณฑ์การทำการประมงของชาวบ้าน แลรูปแบบการพัฒนากระบบนิเวศชายฝั่งทะเล โดยการมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมโครงการที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งทะเลและการสร้างและพัฒนาร่วมมือ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคน

ดวงพร จันท์แก้ว (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และจัดทำฐานทรัพยากรชายฝั่งที่พบในอำเภอเมืองนราธิวาส และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งและทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่าบริเวณคลองโคกเคียนมีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุด และพบแหล่งหญ้าทะเล 2 แห่ง คือ บริเวณคลองโคกเคียนและปากแม่น้ำบางนรา ส่วนการวางปะการังเทียมในทะเลมีการจัดวางตั้งแต่ปี 2532-2547 รวมทั้งสิ้น 20 แห่ง ทั้งคนในชุมชนประมงพื้นบ้านและใกล้เคียงเข้าไปจับสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน สำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์แหล่งหญ้าทะเลพบว่าชุมชนยังไม่ทราบประโยชน์และไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหญ้าทะเล ส่วนบริเวณที่วางปะการังเทียมพบว่าชาวบ้านใช้เครื่องมือประเภทเบ็ดตกปลาได้เข้าไปจับสัตว์น้ำ สำหรับทัศนคติของชาวประมงพื้นบ้านต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งพบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยต่อการอนุรักษ์

หากแต่ขาดความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งยังน้อย ดังนั้น แนวทางในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในเขตอำเภอเมืองนราธิวาส เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ ประโยชน์ที่ยั่งยืนนั้นประกอบด้วย การส่งเสริมให้ความรู้และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ ทรัพยากรชายฝั่ง การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง การส่งเสริมอาชีพเสริม การผลักดันด้านกฎหมายและ นโยบายจัดการทรัพยากรชายฝั่งส่งเสริมการรวมกลุ่มกันภายในชุมชน

อภิษฎา คุณาพรธรรม (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของเครือข่ายองค์กรชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ดใน จังหวัดตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการรวมตัวของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่า ชายเลนบ้านเปรี๊ดใน จังหวัดตราด วิเคราะห์กระบวนการจัดการป่าชายเลนอย่างยั่งยืนของกลุ่ม อนุรักษ์ และเพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาประชาสังคมในชุมชน การแก้ปัญหาป่าชายเลนถูก ทำลายของชุมชนบ้านเปรี๊ดใน ได้เน้นและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดย พัฒนาระบวนการกลุ่มขึ้นมาเป็นองค์กรชุมชนที่เรียกว่า “กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้าน เปรี๊ดใน” เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของป่าชาย เลน และการนำหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยมีแนวทางการ ปฏิบัติดังนี้ การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายระบบนิเวศ การ ควบคุมทางสังคม ด้วยการกำหนดข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนและสัตว์น้ำเพื่อให้ ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน และการจัดระเบียบสังคมและการจัดทำแผนการ จัดการป่าชายเลน เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชาย เลน

ธนู แบนเนียร(2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วน ร่วมของชุมชนบ้านย่าหมี ตำบลเกาะยาวใหญ่ อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา มีวัตถุประสงค์ในการ วิจัย เพื่อศึกษาบริบทชุมชน สภาพพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของสมาชิกชุมชน บ้านย่าหมี ตำบลเกาะยาวใหญ่ อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา เพื่อศึกษาสถานภาพทรัพยากรระบบ นิเวศชายฝั่ง และการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านย่าหมี และศึกษา ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้อง สภาพปัญหา ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่าง ยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมเป็นการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติอันมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์จากบุคคลภายนอกที่เข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสัมปทานไม้ป่าชายเลน โครงการพัฒนาชายฝั่งเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของภาคเอกชน ด้วยแรงกระตุ้นจากภายนอกทำให้ชุมชนชาวประมงต้องลุกขึ้นมาจัดการทรัพยากรของชุมชนเอง โดยใช้สิทธิชุมชนตามหลักรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือว่าเป็นการจัดการแบบตั้งรับ สำหรับข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนควรจะเป็นไปในลักษณะเชิงรุก เพื่อเตรียมชุมชนให้เท่าทันกับกระแสการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์

อภิศักดิ์ เพ็ญจันทิก (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งชุมชนเกาะมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพทางสังคม เศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ชุมชนเกาะมะพร้าว และระดับของความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ในพื้นที่ชุมชนเกาะมะพร้าว ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง 18-44 ปี อายุเฉลี่ย 41.35 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 5.09 คน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนเฉลี่ย 32.28 ปี ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม โดยมรกดติดต่อกับผู้นำทางศาสนาเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องการประกอบอาชีพมากที่สุด ความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์มากที่สุด ประชาชนมีพื้นที่เป็นของตนเองเฉลี่ย 2.88 ไร่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง รองลงมาคืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ย 6,517.11 บาทต่อเดือน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน ส่วนที่มีหนี้สินที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี กรณีมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในที่ประชุมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน การมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ส่วนปัจจัยที่ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว เวลาที่อาศัยในชุมชน การติดต่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชน ตำแหน่งทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสาร อาชีพ พื้นที่ถือครอง รายได้ สภาพการเป็นหนี้สิน และความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สภาพและลักษณะของทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อศึกษาปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและ แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และการ พัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำราเอกสาร วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย และกำหนดรูปแบบการวิจัย โดยมี รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลและการ ค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่

1.1.1 เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา บทความ วารสารหรือเอกสารอื่น ๆ ที่ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน

1.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีเนื้อหา เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดแนวคิดในการศึกษาและใช้ประกอบการเขียน วิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ดำเนินการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรม ประมงจำนวน 1 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 4 คน ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกจำนวน 5 คน ชาวประมงในชุมชนจำนวน 14 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 1 คนรวมทั้งสิ้น จำนวน 30 คนการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบ ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

1.3 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้รวบรวมข้อมูลจะเข้าไปทำการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบสังเกตที่กำหนดขึ้นเพื่อแสวงหาความรู้หรือข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้สังเกตเข้าช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้มีความแม่นยำและถูกต้องมากยิ่งขึ้น

1.4 การสำรวจชุมชน เป็นการสำรวจเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชน เป้าหมายของการวิจัยนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนค่านิยม ความเชื่อและความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนเพื่อนำมาประกอบในการอธิบายและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีรายละเอียดในการสำรวจชุมชน ดังนี้

1.4.1 ลักษณะของประวัติข้อมูลชุมชน ได้แก่ ชื่อชุมชน คือ บ้านสลักคอก หมู่ 4 ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ ชื่อผู้ใหญ่บ้าน ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

1.4.2 ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน ได้แก่ สภาพที่ตั้งของตำบล ลักษณะภูมิประเทศ ขนาด จำนวนประชากร ลักษณะสำคัญ

1.4.3 แบบแผนการเศรษฐกิจ ได้แก่ ลักษณะที่ดิน แบบแผนการเกษตรฤดูกาล ลักษณะที่ดิน อากาศ ฤดูกาล พืชผล ปัญหาของการเกษตรและกิจกรรม

1.4.4 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ แบบแผนอาชีพ แหล่งที่มาของรายได้จากที่ใดบ้าง

1.4.5 สถานการณ์สิ่งแวดล้อม น้ำดื่ม น้ำใช้ แหล่งน้ำ การกำจัดขยะมีหรือไม่ (ถ้ามีได้ดำเนินการอย่างไร)

1.4.6 ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าชายเลน เป็นต้น

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย

1. ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่)	จำนวน 5 คน
2. เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง	จำนวน 1 คน
3. ผู้นำชุมชน	จำนวน 4 คน
4. ชมรมนาเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก	จำนวน 5 คน

5. ชาวประมงในชุมชน	จำนวน 14 คน
6. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน 1 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 30 คน

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 3.1.1 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
- 3.1.2 แบบสังเกต
- 3.1.3 แบบสำรวจชุมชน

3.2 การดำเนินการสร้างเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

- 3.2.1 โดยการศึกษาหาความรู้จากหนังสือ วารสาร เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2.2 กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดเอาไว้
- 3.2.3 สัมภาษณ์ ปรัชษาหรือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลและการมีส่วนในชุมชนที่ผู้ถูกสัมภาษณ์มีถิ่นอาศัยอยู่ เพื่อนำมาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
- 3.2.4 การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยมีประเด็นโครงสร้างของคำถามที่สามารถครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวกับภูมิหลังของประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านสลักคอก หมู่ 4 พัฒนาการของชุมชน พัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง พัฒนาการของการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง พัฒนาการของการพัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในระดับชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนประวัติความเป็นมาของชุมชนที่เกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทั้งที่ผ่านมาในอดีต ปัจจุบัน ตลอดจนการคาดการณ์การจัดการทรัพยากรของคนในชุมชนในอนาคตด้วย
- 3.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และสำนวนของภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์

3.2.6 นำร่างแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เป็นไปตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ

3.2.7 ดำเนินการเรียบเรียงและจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แก่ บ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เพื่อเก็บข้อมูลต่อไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยนี้ ได้แก่ การปฏิบัติการภาคสนามและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งนี้โดยดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลดังนี้

3.4 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามทั้งหมด คือ ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในเครื่องบันทึกเสียงหรือโดยการจดบันทึกตามความเหมาะสม

3.5 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

4.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลโดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นผู้ออกหนังสือถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

4.1.1 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตราด เพื่อขอข้อมูลและการสัมภาษณ์

4.1.2 ผู้นำชุมชนบ้านสลักคอก เพื่อขอข้อมูลชุมชนและสัมภาษณ์

4.1.3 ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ในชุมชนบ้านสลักคอก เพื่อขอข้อมูลและสัมภาษณ์

4.1.4 ชาวประมงในชุมชนบ้านสลักคอก เพื่อสัมภาษณ์

4.1.5 ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก เพื่อขอข้อมูลและสัมภาษณ์

4.1.6 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อขอข้อมูลชุมชนและสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต แบบสำรวจชุมชนที่ตรวจสอบและได้ทำการแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

4.3 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก การสังเกต และการสำรวจชุมชน

4.4 นำข้อมูลทั้งหมด ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.5 การจัดทำข้อมูล

4.5.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งหมดที่รวบรวมไว้ไปจัดระบบขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.2 ถอดความที่ได้จากการสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.3 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกในระหว่างสัมภาษณ์ (ถ้ามี) มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพรวมทั้งจำแนกภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5.5 นำข้อมูลที่ตรวจสอบและจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.6 การตรวจสอบข้อมูล

โดยคำนึงถึงคุณภาพของข้อมูลและเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล รวมทั้งสรุปผลของการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Method) โดยวิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกันออกไป ตามแนวทางของ สุภางค์ จันทวานิช (2540 หน้า 32) คือ การไม่ปักใจว่าแหล่งข้อมูลแหล่งใดแหล่งหนึ่งที่ได้มาตั้งแต่แรกเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้แล้ว ผู้วิจัยต้องแสวงหาความเป็นไปได้ว่ายังมีแหล่งอื่นใดอีกบ้าง จากนั้นนำผลการศึกษามานำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการเขียนรายงานการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Method) ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยขั้นตอนแรกโดยการจัดระบบข้อมูล แล้วนำมาแยกประเภทของข้อมูลตามประเด็นของกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยที่กำหนดไว้และทำความเข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้โดยวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ศึกษามาอย่างละเอียดตามการวิเคราะห์ดังนี้คือ การนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูลเป็นต้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษา การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 30 ราย การสำรวจชุมชน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

- 1.1 กลุ่มผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่)
- 1.2 กลุ่มผู้นำชุมชน
- 1.3 กลุ่มชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน
- 1.4 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน
- 1.5 กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
- 2.2 ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
- 2.3 แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ

- 3.1 สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
- 3.2 ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
- 3.3 แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ได้แก่ ผู้อาวุโสและผู้มีความรู้ความสามารถ อันเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทชุมชน และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน จำนวน 5 ราย ดังนี้

1.1.1 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 15 มกราคม 2556

นางสังวร มิตรสมากร อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 3 คน อาชีพเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพ จนถึงปัจจุบัน 40 ปี ระดับการศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นางสาคร ไกลมาศ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 2 คน อาชีพเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 40 ปี ระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นางสลิด พัสนาพิณ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 2 คน อาชีพเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 40 ปี ระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายตั้ง สุขเกษม อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 35 ปี ระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นางลำอังก์ พิมพิศิริ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 2 คน อาชีพเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาในการประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 45 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

สรุป กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 4 คน อายุเฉลี่ย 61 ปี การศึกษา ป.3-ป.4 อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 35-40 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.2 **กลุ่มผู้นำชุมชน** ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำระดับท้องถิ่นของหมู่บ้านทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเป็นตัวแทนชาวบ้านในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนในพื้นที่ หมู่ 4 บ้านสลักคอก อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งตลอดจนการอนุรักษ์ การพัฒนา โดยมีกลุ่มตัวอย่างชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน 4 ราย ดังนี้

1.2.1 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 15 มกราคม 2556

พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต อายุ 63 ปี เจ้าอาวาสวัดวิชฌคามคชทวีป (วัดสลักคอก) ระยะเวลา 10 ปี หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ระดับการศึกษานักปริญญาประโยค 4 เป็นคนบ้านน้ำเชี่ยว แหลมงอบ จังหวัดตราด

นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สถานภาพโสด สมาชิกในครอบครัว 3 คน อาชีพหลักค้าขาย อาชีพรอง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 20 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นางอารีรักษ์ ทศมากรณ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) อาชีพรองรับราชการ(ผู้ใหญ่บ้าน) ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 30 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.2.2 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556

นางสาวพัชรินทร์ เสียงเคราะห์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 7/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักรับจ้างทั่วไป อาชีพรองรับราชการ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 10 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

สรูป กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 3 คน อายุเฉลี่ย 42 ปี การศึกษา ป.4-ม.6 อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) และประมงพื้นบ้านรวมถึงค้าขาย ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 35-40 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.3 **กลุ่มชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน** ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งมาเพื่อเป็นตัวแทนชาวบ้านในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนในพื้นที่ หมู่ 4 บ้านสลักคอก อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหา และการจัดการทรัพยากรชายฝั่งตลอดจนการอนุรักษ์ การพัฒนา โดยมีกลุ่มตัวอย่างชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน 5 ราย ดังนี้

1.3.1 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 14 มกราคม 2556

นายราชันย์ ภู่อิน อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สถานภาพโสด สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) อาชีพรอง ผู้จัดการชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 8 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นางสุวรรณา เหมินทสูตร อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 25 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายสมเกียรติ จันทสูตร อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 20/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 5 คน อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 29 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.3.2 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 15 มกราคม 2556

นางพัชรินทร์ ผลกาจ อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 28/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) อาชีพรอง ประธานชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 25 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.3.3 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556

นายมานะ บัวบิน อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงพื้นบ้าน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 25 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

สรุป กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 2 คน อายุเฉลี่ย 44 ปี การศึกษา ป.6-ม.6 อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 8-29 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.4 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผู้ทำประมงชายฝั่งพื้นบ้านอยู่ในพื้นที่ หมู่ 4 บ้านสลักคอก อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด โดยมีกลุ่มตัวอย่างชาวประมงพื้นบ้าน 14 ราย ดังนี้

1.4.1 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 14 มกราคม 2556

นายเต็ม ทรัพย์เจริญ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 6 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรอง พายเรือมาดชมรมนำเที่ยว ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 40 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นคนไทยเกาะกง

นายร่มไทร ทรัพย์รัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 6 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่ง พื้นบ้าน อาชีพรองพายเรือมาดชมรมน้ำเที่ยว ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 30 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นคนไทยเกาะกง

1.4.2 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 15 มกราคม 2556

นายอุดร ผลกาจ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองค้าขาย ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 28 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่ โดยกำเนิด

นายนภา หินขาว อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด สถานภาพโสด สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 5 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายอุทิศ กระจ่าจันท์ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 15 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายปรัชญา อินทรกานนท์ อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ 13/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 12 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายบังเอิญ มิตรมากร อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองพายเรือมาดชมรมน้ำเที่ยว ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 40 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.4.3 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556

นายอุทิศ กระจ่าจันท์ อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ เลขที่ 28/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 3 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 22 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 6 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายนิ เกิดชัย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 24/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 9 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 40 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

1.4.4 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556

นางจ่วน ทรัพย์เจริญ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 9 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองร้านอาหาร ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 40 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นคนไทยเกาะกง

นายกันหา สุดใจ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 7/4 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 30 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายบุญทัน ทรัพย์เจริญ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 5 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 28 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 6 เป็นคนไทยเกาะกง

นายสังเวียน หินขาว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 4 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 35 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

นายพงษ์ชัย กระจ่างจันทร์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 6 คน อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 38 ปี ระดับการศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

สรุป กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 14 คน อายุเฉลี่ย 44 ปี การศึกษา ป.3-ม.3 อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, พายเรือมาดชมรมนำเที่ยว ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 5-40 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิดและคนไทยเกาะกง

1.5 กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ นักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องการอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนบ้านสลักคอก

1.5.1 สัมภาษณ์ ณ วันที่ 11 มกราคม 2556

นายสนั่น มงคลมะไฟ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 43/13 หมู่ 4 ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี สมรสแล้ว สมาชิกในครอบครัว 3 คน อาชีพหลักรับราชการ (นักวิชาการ) ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 7 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี

สรุป กลุ่มตัวอย่างเป็น เพศชาย 1 คน อายุเฉลี่ย 33 ปี การศึกษา ปริญญาตรี อาชีพหลักรับราชการ ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 7 ปี

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล จากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา วิชาการที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับ

2.1 สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.2 ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.3 แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดของแต่ละหัวข้อดังนี้

2.1 สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.1.1 สภาพและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก ตำบลเกาะช้างใต้

อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก มีสาระสำคัญดังนี้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ได้แก่ นางสังวร มิตรสมากร,นางสาคร ไกลมาศ, นางสลิด พัสนาพิน,นายตั้ง สุขเกษม,นางสำอองค์ พิมพ์ศิริ

กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านได้แก่ นายอุดร ผลกาจ,นายนภา หินขาว,นายอุทิศ กระจ่าจันท์,นายปรัชญา อินทรกานนท์,นายอุทิศ กระจ่าจันท์,นายนิ เกิดชัย,นางจ่วน ทรัพย์รัตน์,นายกันหา สุดใจ,นายบุญทัน ทรัพย์รัตน์, นายสังเวียน หินขาว,นายพงษ์ชัย กระจ่าจันท์, นายแต้ม ทรัพย์รัตน์,นายร่มไทร ทรัพย์รัตน์,นายบังเอิญ มิตรมากร

กลุ่มผู้นำชุมชนได้แก่ พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต, นางสาวจรรยา วิริยะวงษ์ นางอารีรักษ์ ทัศนภรณ์, นางสาวพัชรินทร์ เลี้ยงเคราะห์

กลุ่มชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน ได้แก่ นางพัชรินทร์ ผลกาจ, นายราชันย์ ภู่ทนิน , นายมานะ บัวบินนางสุวรรณา เหมินทสูตร, นายสมเกียรติ จันทสูตร

กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ นายสนั่น มงคลมะไฟ ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า

สภาพของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีตที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำค่อนข้างสมบูรณ์ เนื่องจากสมัยก่อนชาวบ้านทำประมงยังชีพแบบพอเพียงเท่านั้น ไม้ป่าชายเลนมีการตัดเพื่อนำไปใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ป่าชายเลนมีการเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอมีพื้นที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่น้ำท่วมถึงจะเป็นป่าชายเลนดั้งเดิมไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย

การจัดการในอดีต มีการปลูกป่าชายเลนเพิ่ม และภาครัฐออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำให้ชาวบ้านเคารพหรือปฏิบัติตามกฎหมาย

ปัจจุบันพันธุ์ไม้ที่มีการเติบโตอย่างเต็มที่และจำนวนปริมาณสัตว์น้ำที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ปลาตุ๊กทะเลจะมีมากในช่วงฤดูฝนตามลำคลองอ่าวสลักคอกและในส่วน of ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณที่ติดต่อกับทะเลจะมีคลื่นซัดจนทำให้เกิดสันทรายขึ้นในบริเวณปากอ่าวสลักคอก ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าชายเลน ประมาณ 650 ไร่

การจัดการในปัจจุบัน ใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนดูแลรักษาป่าชายเลนรวมทั้งมีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนรวมทั้งการวางแผนและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

2.1.2 ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก มีสาระสำคัญดังนี้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ได้แก่ นางสังวร มิตรสมากร, นางสาวกร ไกลมาศ, นางสลิด พัฒนาพิณ, นายตั้ง สุขเกษม, นางสาวอังค์ พิมพ์ศิริ

กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ได้แก่ นายอุดร ผลกาจ, นายนภา หินขาว, นายอุทิศ กระจ่าจันท์, นายปรัชญา อินทรกานนท์, นายอุทิศ กระจ่าจันท์, นายนิ เกิดชัย, นางจ่วน ทรัพย์เจริญรัตน์, นายกันหา สุดใจ, นายบุญทัน ทรัพย์เจริญรัตน์, นายสังเวียน หินขาว, นายพงษ์ชัย กระจ่าจันท์, นายเต็ม ทรัพย์เจริญรัตน์, นายร่มไทร ทรัพย์เจริญรัตน์, นายบังเอิญ มิตรมากร

กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต, นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์, นางอารีรักษ์ ทัศนากรณ์, นางสาวพัชรินทร์ เสียงเคราะห์

กลุ่มชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน ได้แก่ นางพัชรินทร์ ผลกาจ, นายราชันย์ ภู่ทนิน , นายมานะ บัวบินนางสุวรรณา เหมินทสูตร, นายสมเกียรติ จันทสูตร

กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้แก่ นายสนั่น มงคลมะไฟ ได้ให้ข้อมูลลักษณะของ
ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันดังนี้

ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีต รอบนอกที่น้ำท่วมถึงเป็นป่า
ชายเลนดั้งเดิม โดยที่ไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย

ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในปัจจุบัน ป่าชายเลนที่ผสมผสานกัน
ระหว่างพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการ
ปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม

ลักษณะป่าชายเลนบ้านสลักคอก แบ่งตามสภาพพื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำขึ้นน้ำลงได้เป็น 3
เขตได้แก่

- 1.เขตน้ำขึ้นน้ำลง
- 2.เขตน้ำขึ้นถึงบางเวลา
- 3.เขตที่ดอนในป่าชายเลน

จากการสังเกต เกี่ยวกับสภาพ ลักษณะและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลัก
คอก จากการสังเกตพบว่าเป็นป่าชายเลนที่ผสมผสานกันระหว่างพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตาม
ธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม สภาพป่า
ชายเลนปัจจุบันมีความสมบูรณ์ในส่วนของพันธุ์ไม้ที่มีการเติบโตอย่างเต็มที่ พันธุ์ไม้ป่าชายเลน
ส่วนใหญ่เป็นไม้โกงกางใบใหญ่และโกงกางใบเล็กรวมถึงพันธุ์ไม้อื่นอีกด้วย โดยแบ่งตามสภาพ
พื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำขึ้นน้ำลงได้เป็น 3 เขตได้แก่

1.เขตน้ำขึ้นน้ำลง ป่าที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีพันธุ์ไม้โกงกาง เป็นไม้ที่อยู่บริเวณ
น้ำเค็มท่วมถึง

2.เขตน้ำขึ้นถึงบางเวลา (เฉพาะช่วงน้ำขึ้นสูงสุด) ดินเป็นดินแข็ง พบไม้ขนาดใหญ่
ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะบูน เป็นต้น

3.เขตที่ดอนในป่าชายเลน น้ำท่วมไม่ถึงตลอดทั้งปี บริเวณนี้เป็นดินทราย และเลน
ปนทราย พบพันธุ์ไม้ทั่วไป ทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และพันธุ์ไม้บกอื่นๆ เช่น เสริม็ด เป็นต้น

สรุป เกี่ยวกับสภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก
จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมีสาระที่สอดคล้องกันดังนี้

1.สภาพในอดีตที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำค่อนข้างสมบูรณ์ส่วนป่าชายเลนมีการ
เจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ

การจัดการในอดีต การปลูกป่าชายเลนเพิ่ม และภาครัฐออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำ
ให้ชาวบ้านเคารพหรือปฏิบัติตามกฎหมาย

ปัจจุบันพันธุ์ไม้ที่มีการเติบโตอย่างเต็มที่และจำนวนปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะปลาตุ๊กทะเล

การจัดการทรัพยากรปัจจุบัน มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรรวมทั้งการวางแผนและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

2. ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีต รอบนอกที่น้ำท่วมถึงเป็นป่าชายเลนดั้งเดิม โดยที่ไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย

ในปัจจุบันเป็นป่าชายเลนที่ผสมผสานกันระหว่างพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม

ลักษณะป่าชายเลนบ้านสลักคอก แบ่งตามสภาพพื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำจืดน้ำลงได้เป็น 3 เขตได้แก่

1. เขตน้ำจืดน้ำลง ป่าที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีพันธุ์ไม้โกงกาง เป็นไม้ที่อยู่บริเวณน้ำเค็มท่วมถึง

2. เขตน้ำจืดถึงบางเวลา (เฉพาะช่วงน้ำขึ้นสูงสุด) ดินเป็นดินแข็ง พบไม้ขนาดใหญ่ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะบูน เป็นต้น

3. เขตที่ค่อนข้างในป่าชายเลน น้ำท่วมไม่ถึงตลอดทั้งปี บริเวณนี้เป็นดินทราย และเลนปนทราย พบพันธุ์ไม้ทั่วไป ทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และพันธุ์ไม้บกอื่นๆ เช่น เสมีด เป็นต้น

2.2 ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

2.2.1 ปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารแผนพัฒนาจังหวัดตราด ประจำปี พ.ศ.2553-2556 กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและนโยบายองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ 2554-2558

แผนพัฒนาจังหวัดตราด ประจำปี พ.ศ.2553-2556 (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ 2553:20) เกี่ยวกับปัญหาของบ้านสลักคอกซึ่งระบุว่า

ปัญหาของบ้านสลักคอกพบปัญหา 5 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

- 1) ปัญหาขยะจากการขยายตัวของเมืองและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
- 2) น้ำเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- 3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง
- 4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน เพื่อใช้ในครัวเรือน

5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ปัญหาของบ้านสลักคอกมีรายละเอียดดังนี้

ในการสัมภาษณ์นางสังวร มิตรสมากร อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาคร ไกลมาศ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาในสมัยก่อนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอแต่ไม่ได้ตัดเยอะ

ในการสัมภาษณ์นางสลิด พัสนาพิณ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาในสมัยก่อนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอแต่ไม่ได้ตัดเยอะ

ในการสัมภาษณ์ นายตั้ง สุขเกษม อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาวอังก์ พิมพิศิริ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาในสมัยก่อนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือนทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ

ในการสัมภาษณ์ พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต เจ้าอาวาสวัดวิชฌคามคชทวีป (วัดสลักคอก) หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาในสมัยก่อนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือนทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ

ในการสัมภาษณ์นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา บ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาขณะในป่าชายเลน

ในการสัมภาษณ์นางอารีรักษ์ ทัศนมากรณ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางพัชรินทร์ ผลกาจ อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 28/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนมีการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้าน เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ

ในการสัมภาษณ์นายมานะ บัวบิน อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา บ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนมีการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้าน เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลง ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ

ในการสัมภาษณ์นางสาวพัชรินทร์ เลียงเคราะห์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 7/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับปัญหา บ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาขยะในป่าชายเลน

ในการสัมภาษณ์นายราชันย์ ภูทนิน อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา บ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนมีการเปลี่ยนแปลง จำนวนปริมาณสัตว์น้ำและ หิ้งห้อยลดลงอย่างมาก เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่ยังไม่มีการบุกรุกทำลายป่าชายเลน

ในการสัมภาษณ์นางสุวรรณา เหมินทสูตร อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหา บ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาในสมัยก่อนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัด ไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ

ในการสัมภาษณ์นายสมเกียรติ จันทสูตร อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 20/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหาบ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาในสมัยก่อนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัด ไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ

ในการสัมภาษณ์ นายอุดร ผลกาจ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด และนายนภา หินขาว อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา บ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความ เสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นายอุทิศ กระจ่ายจันทร์ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด และนายปรัชชา อินทรกานนท์ อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ 13/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราดเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกครั้งนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยง สัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นายนิ เกิดชัย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 24/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นางจ่วน ทรัพย์รัตน์ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นายกันหา สุขใจ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 7/4 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นายบุญทัน ทรัพย์รัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม ในการสัมภาษณ์นายสังเวียน หินขาว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายพงษ์ชัย กระจ่างจันทร์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นายเต็ม ทรัพย์รัตน์ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายร่มไทร ทรัพย์รัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาป่าชายเลนบางส่วนในสมัยก่อนที่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกิดความเสื่อมโทรม แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายบังเอิญ มิตรมากร อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาส่วนที่ทำให้เกิดปัญหาป่าชายเลนเกิดความเสื่อมโทรมส่วนใหญ่

ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทำให้เกิดการเน่าเสียของน้ำ ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มเพื่อเข้าไปพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าวเพื่อหาทางแก้ไข และการใช้เครื่องมือทำการประมงที่เอาเปรียบธรรมชาติ และการทำประมงโดยขาดจิตสำนึกของการประมงขนาดใหญ่ (เรืออวนรุน เรืออวนลาก) แนวทางแก้ไขโดยทำการแจ้งข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ประมงในอำเภอให้รับทราบ

ในการสัมภาษณ์นายสนั่น มงคลมะไฟ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 43/13 หมู่ 4 ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านสลักคอกดังนี้ ปัญหาขยะในป่าชายเลน

2.2.2 ปัจจัยที่สาเหตุของปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

จากการศึกษาเอกสาร

แผนพัฒนาจังหวัดตราดประจำปี 2553-2556 กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและนโยบายองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ 2554-2558 ระบุว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งมี ดังนี้

1) ปัญหาขยะ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้, 2553:2)

1.1 เนื่องจากผลของการประกาศนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับนานาชาติ ทำให้คนหลังไหลเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาขยะจำนวนมาก

1.2 การลงทุนก่อสร้าง และบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นส่งผลให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น

2) ปัญหาน้ำเสีย

2.1 นโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างระบบทุนนิยมเสรี

3) ปัญหาระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง

3.1 ฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ

4) ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า

4.1 ชาวบ้านมีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก) ในการสัมภาษณ์นางสังวร มิตรสมากร วันที่ 15 มกราคม 2556 เนื่องจากเพราะสมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุงต้มและไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่

5.1 จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียง

5.2 การเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ปัจจัยที่สาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกมี รายละเอียดดังนี้

ในการสัมภาษณ์นางสังวร มิตรสมากร อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาคร ไกลมาศ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากเพราะสมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุง ต้มและไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์นางสลิด พัสนาพิณ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากเพราะสมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุงต้มและ ไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์ นายตั้ง สุขเกษม อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางลำอังก์ พิมพิศิริ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากเพราะสมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุง ต้มและไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์ พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต เจ้าอาวาสวัดวชิรคามคช ทวีป (วัดสลักคอก) หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากเพราะ สมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุงต้มและไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เกิดจากการเติบโตของชุมชนและ ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการเกินกว่าที่ธรรมชาติจะบำบัดได้ จึงทำให้ปัญหานี้ทวีความรุนแรง มากขึ้นเรื่อย ๆ

ในการสัมภาษณ์นางอารีรักษ์ ทัศนภรณ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางพัชรินทร์ ผลกาจ อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 28/5 หมู่ 4 ตำบล เกาะ ช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากสมัยก่อนนาุ้งมีการ จัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ และสารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้

จำนวนปริมาณหึ่งห้อยและสัตว์น้ำลดลงอย่างมาก เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่ยังไม่มีการบุกรุกทำลายป่าชายเลน เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาตินี้มีลักษณะเป็นทรัพย์สินร่วม ไม่มีผู้ใดมีกรรมสิทธิ์อย่างแท้จริง ทุกคนมีสิทธิ์และสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เมื่อพื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้าน เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ

ในการสัมภาษณ์นายมานะ บัวบิน อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกดังนี้ สาเหตุเนื่องจากสมัยก่อนนาถุ้งมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ และสารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณหึ่งห้อยและสัตว์น้ำลดลงอย่างมาก เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่ยังไม่มีการบุกรุกทำลายป่าชายเลนเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาตินี้มีลักษณะเป็นทรัพย์สินร่วม ไม่มีผู้ใดมีกรรมสิทธิ์อย่างแท้จริง ทุกคนมีสิทธิ์และสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เมื่อพื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้าน เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ

ในการสัมภาษณ์นางสาวพัชรินทร์ เสียงเคราะห์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 7/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกดังนี้ เกิดจากการเติบโตของชุมชนและปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการเกินกว่าที่ธรรมชาติจะบำบัดได้

ในการสัมภาษณ์นายราชันย์ ภูทนิน อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกดังนี้ สาเหตุเนื่องจากสมัยก่อนนาถุ้งมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างเห็นได้ชัด และสารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณสัตว์น้ำและหึ่งห้อยลดลงอย่างมาก เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่ยังไม่มีการบุกรุกทำลายป่าชายเลน ไม่มีไฟฟ้าและการใช้สารเคมีการเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

ในการสัมภาษณ์นางสุวรรณา เหมินทสุตร อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกดังนี้ เนื่องจากเพราะสมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุงต้มและไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์นายสมเกียรติ จันทสูตร อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 20/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากเพราะสมัยก่อนยังใช้ฟันในการหุงต้มและไม่มีแก๊สหุงต้มเหมือนปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์ นายอุคร ผลกาจ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายนภา หินขาว อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายอุทิศ กระจ่างจันทร์ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายปรัชชา อินทรกานนท์ อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ 13/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายนิ เกิดชัย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 24/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นางจ่วน ทรัพย์รัตน์ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายกันหา สุดใจ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 7/4 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายบุญทัน ทรัพย์รัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายสังเวียน หินขาว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายพงษ์ชัย กระจ่างจันทร์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายแฉ่ม ทรัพย์เจริญ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายร่มไทร ทรัพย์เจริญ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ สาเหตุเนื่องจากระบบจัดการยังไม่ดีทำให้เกิดผลกระทบกับป่าชายเลน ทำให้น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก

ในการสัมภาษณ์นายบังเอิญ มิตรมากร อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ ป่าชายเลนเกิดความเสื่อมโทรมส่วนใหญ่ติดกับพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทำให้เกิดการเน่าเสียของน้ำ ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มเพื่อเข้าไปพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าว และการใช้เครื่องมือทำการประมงที่เอาเปรียบธรรมชาติ และการทำประมงโดยขาดจิตสำนึกของการประมงขนาดใหญ่ (เรืออวนรุน เรืออวนลาก)

ในการสัมภาษณ์นายสนั่น มงคลมะไฟ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 43/13 หมู่ 4 ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาของบ้านสลักคอกครั้งนี้ เกิดจากการเติบโตของชุมชนและปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการเกินกว่าที่ธรรมชาติจะบำบัดได้ จึงทำให้ปัญหานี้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

2.2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

จากการศึกษาจากเอกสาร

จากการศึกษานโยบายองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ พ.ศ. 2554-2558 เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก(องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ 2553:2) โดยมีแนวทางดังนี้

1) มีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในด้านการจัดการมลภาวะโดยใช้จุลินทรีย์บดแก้ปัญหาน้ำเสียและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

2) มีแนวทางการแก้ไขสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน โดยการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าว และมีการจัดการน้ำที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริมเป็นบริเวณกว่า 10 ไร่ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก)

3) มีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการปลูกป่า

4) มีการใช้เครื่องมือจับพิศัยกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุกทำนาถุ้ง การจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ตั้งหน่วยเป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก)

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก มีรายละเอียดดังนี้

ในการสัมภาษณ์นางสังวร มิตรสมากร อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาคร ไกลมาศ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ เริ่มมีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎหมายห้ามตัดไม้จากหน่วยงานภาครัฐ

ในการสัมภาษณ์นางสลิด พัสนาพิณ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทาง

ในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ เริ่มมีการณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎหมายห้ามตัดไม้จากหน่วยงานภาครัฐ

ในการสัมภาษณ์ นายตั้ง สุขเกษม อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาวอังกค์ พิมพ์ศิริ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ เริ่มมีการณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎหมายห้ามตัดไม้จากหน่วยงานภาครัฐ

ในการสัมภาษณ์ พระครูศุภทวิปบริหาร ฐานจิตโต เจ้าอาวาสวัดวิชฌคามคชทวีป (วัดสลักคอก) หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ได้ให้ข้อมูลแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ เริ่มมีการณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎหมายห้ามตัดไม้จากหน่วยงานภาครัฐ

ในการสัมภาษณ์นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ ดังนั้นจึงมีแผนงานเพื่อรองรับปัญหาโดยมีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในด้านการจัดการมลภาวะโดยใช้จุลินทรีย์บอลแก้ปัญหาหน้าเสี่ยและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

ในการสัมภาษณ์นางอารีรักษ์ ทศมากรณ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางพัชรินทร์ ผลกาจ อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 28/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการสำหรับนาุ้งปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้นและมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี ใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเกราะป้องกันทุนนิยมจากภายนอก โดยการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลสวนที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริมเป็นบริเวณกว่า 10 ไร่ ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุก ทำนาุ้ง

รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอก

เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการทั้งหมด 15 คน เช่น ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ เจริญญิก เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่

ในการสัมภาษณ์นายมานะ บัวบิน อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกครั้งนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการสำหรับน้ำกึ่งปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี ใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเกราะป้องกันทุนนิยมจากภายนอก โดยการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลสวนที่ล้อมโอบเพื่อปลูกป่าเสริมเป็นบริเวณกว่า 10 ไร่ ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กั้นการบุกรุก ทำนากึ่ง

แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอก เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน และยังเป็นเกราะป้องกันนายทุนจากต่างถิ่นที่จะเข้ามาใช้ทรัพยากรของชุมชน เนื่องจากชุมชนช่วยกันดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์สืบต่อไป

ในการสัมภาษณ์นางสาวพัชรินทร์ เสี่ยงเคราะห์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 7/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกครั้งนี้ มีแผนงานเพื่อรองรับปัญหาโดยมีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในด้านการจัดการมลภาวะโดยใช้จุลินทรีย์บำบัดแก้ปัญหาน้ำเสียและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

ในการสัมภาษณ์นายราชันย์ ภูทอนิน อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการสำหรับน้ำจืดปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี ใช้การท่องเที่ยวนิเวศเป็นเกราะป้องกันทุนนิยมจากภายนอก โดยการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลพื้นที่ที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริมเป็นบริเวณกว่า 10 ไร่ ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุก ทำนากุ้ง

แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอก เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการทั้งหมด 15 คน เช่น ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ เจริญญิก เลขานุการ เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่

ในการสัมภาษณ์นางสุวรรณา เหมินทสุตร อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ เริ่มมีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎหมายห้ามตัดไม้จากหน่วยงานภาครัฐ

ในการสัมภาษณ์นายสมเกียรติ จันทสุตร อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 20/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ เริ่มมีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎหมายห้ามตัดไม้จากหน่วยงานภาครัฐ

ในการสัมภาษณ์ นายอุดร ผลกิจ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราดและนายณภา หินขาว อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว

มีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน ได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอกเป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่

ในการสัมภาษณ์นายอุทิศ กระจ่างจันทร์ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายปรัชญา อินทรกานนท์ อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ 13/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายนิ เกิดชัย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 24/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นางจ่วน กรัญญรัตน์ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายกันหา สุดใจ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 7/4 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายบุญทัน กรัญญรัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายสังเวียน หินขาว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายพงษ์ชัย กระต่ายจันทร์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายแต้ม กรีญญิรัตน์ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายร่มไทร กรีญญิรัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการส่งตัวแทนชาวบ้านเพื่อเขาไปทำการพูดคุยถึงปัญหาดังกล่าวและการจัดตั้งกลุ่มชมรมเพื่อบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายบังเอิญ มิตรมากร อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มเพื่อเข้าไปพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าวเพื่อหาทางแก้ไข และการใช้เครื่องมือทำการประมงที่เอาเปรียบธรรมชาติ และการทำประมงโดยขาดจิตสำนึกของการประมงขนาดใหญ่ (เรืออวนรุน เรืออวนลาก) แนวทางแก้ไขโดยทำการแจ้งข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ประมงในอำเภอให้รับทราบ

ในการสัมภาษณ์นายสนั่น มงคลมะไฟ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 43/13 หมู่ 4 ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกดังนี้ วางแผนงานเพื่อรองรับปัญหาโดยมีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในด้านการจัดการมลภาวะ โดยใช้จุลินทรีย์บดแก้ปัญหาน้ำเสียและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

จากการสังเกต เกี่ยวกับปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก จากการสังเกตพบว่า

1) ปัญหาขยะในป่าชายเลนเกิดจากการเติบโตของชุมชนและปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการเกินกว่าที่ธรรมชาติจะบำบัดได้ จึงมีแผนงานเพื่อรองรับปัญหาโดยมีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง

2) เนื่องจากสมัยก่อนนาุ้งมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างเห็นได้ชัด และสารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณสัตว์น้ำและหิ่งห้อยลดลงอย่างมาก การเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

แนวทางการจัดการสำหรับนาุ้งปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี ใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเกราะป้องกันทุนนิยมจากภายนอก โดยการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริม ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุก ทำนาุ้ง

สรุป เกี่ยวกับปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก จากการศึกษาจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมีสาระที่สอดคล้องกันดังนี้

2.2.1 ปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอกพบปัญหา 5 ประเด็นใหญ่ได้แก่

1) ปัญหาขยะ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้างใช้ระบบเศรษฐกิจแข่งขันเสรี

2) น้ำเสียจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างระบบทุนนิยมเสรี

3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ

4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน เพื่อใช้ในครัวเรือน

5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.2.2 ปัจจัยที่สาเหตุของปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

1) **ปัญหาขยะ** ผลจากการประกาศนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิดการลงทุนก่อสร้าง โรงแรม รีสอร์ท ร้านค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นส่งผลให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น

2) **ปัญหาน้ำเสีย** ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทูนิยมเสรีที่มีนายทุนเข้ามาลงทุนเป็นจำนวนมาก

3) **ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง** เนื่องจากฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ สารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณหิ่งห้อยและสัตว์น้ำลดลงอย่างมาก

4) **ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน** ในอดีตชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากไม่มีเตาแก๊สเหมือนปัจจุบัน

5) **ปัญหาการบุกรุกพื้นที่** ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับนานาชาติ ทำให้มีการบุกรุกที่สาธารณะ การเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

2.2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

1) มีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

2) ด้านการจัดการมลภาวะ โดยใช้จุลินทรีย์บอลแก้ปัญหา น้ำเสียและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

3) แนวทางการแก้ไขสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลสำรวจพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริม

4) มีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน

5) ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุกทำนาทุ่ง และได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอก

เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่

3. แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร

3.1 แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2544 สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและแผนยุทธศาสตร์จังหวัดตราด พ.ศ.2553-2556 กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก(องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้,2552:26) ระบุว่า

3.1.1 เน้นการปลูกจิตสำนึก กระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.1.2 ปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ

3.1.3 ควบคุมและบังคับใช้ระเบียบของชุมชน เป็นข้อบังคับให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน

3.1.4 ใช้รูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ในการสัมภาษณ์นางสังวร มิตรสมากร อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาคร ไกลมาศ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์คือปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์นางสลิด พัสนาพิณ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการ

อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์คือปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์ นายตั้ง สุขเกษม อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสำอังก์ พิมพิศิริ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์ พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต เจ้าอาวาสวัดวิชฌคามคชทวีป (วัดสลักคอก) หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการควบคุมและบังคับใช้ระเบียบของชุมชน เป็นข้อบังคับให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เช่น การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในการปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำเป็นระยะเวลา 6 เดือน

ในการสัมภาษณ์นางอารีรักษ์ ทศมากรณ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางพัชรินทร์ ผลกาจ อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 28/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์เน้นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นหลัง การปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ และการประชุมทุกวันที่ 15 ของเดือนในการแจ้งข่าวสารต่างๆ และการลงประชามติในเรื่องต่างๆของการประชุม ในการสัมภาษณ์นางสาวพัชรินทร์ เสียงเคราะห์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 7/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ใช้รูปแบบการ

ท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการท่องเที่ยวแบบพอเพียงค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ได้ให้การท่องเที่ยวมาทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่

ในการสัมภาษณ์นายราชันย์ ภูทอนิน อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลนเพื่อให้มีความสมบูรณ์และเอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชนและสามารถสร้างรายได้เสริมจากการจัดการทรัพยากรในชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายมานะ บัวบิน อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ใช้รูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการท่องเที่ยวแบบพอเพียงค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ได้ให้การท่องเที่ยวมาทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่

ในการสัมภาษณ์นางสุวรรณา เหมินทสูตร อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์นายสมเกียรติ จันทสูตร อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 20/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์ นายอุดร ผลกาจ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายนภา หินขาว อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำเป็นระยะเวลา 6 เดือน ในส่วนของบ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกห้ามทำการต่อ

เดิมหรือขยายบ้านเรือนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลน และช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายอุทิศ กระจ่างจันทร์ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายปรัชญา อินทรกานนท์ อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ 13/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำเป็นระยะเวลา 6 เดือน ในส่วนของบ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกห้ามทำการต่อเติมหรือขยายบ้านเรือนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลน และช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายนิ เกิดชัย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 24/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ การอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น การปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำ 6 เดือน

ในการสัมภาษณ์นางจ่วน กรัญญิรัตน์ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น การปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำ 6 เดือน

ในการสัมภาษณ์นายกันหา สุดใจ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 7/4 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และ 2. การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น การปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ 6 เดือน

ในการสัมภาษณ์นายบุญทัน กรัญญิรัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น การปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำ 6 เดือน

ในการสัมภาษณ์นายสังเวียน หินขาว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายพงษ์ชัย กระจ่างจันทร์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น การปิดอ่าว 6 เดือน

ในการสัมภาษณ์นายแต้ม กรีญญรัตน์ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายร่มไทร กรีญญรัตน์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำเป็นระยะเวลา 6 เดือน ในส่วนของบ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกห้ามทำการต่อเติมหรือขยายบ้านเรือนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลนและช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายบังเอิญ มิตรमार อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาและช่วยกันดูแลป่าชายเลนของชุมชนและเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์นายสนั่น มงคลมะไฟ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 43/13 หมู่ 4 ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์มีการควบคุมและบังคับใช้ระเบียบของชุมชน เป็นข้อบังคับให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เช่น การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในการปิดอ่าวในช่วงฤดูวางไข่ของสัตว์น้ำเป็นระยะเวลา 6 เดือน

3.2 การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

จากการค้นคว้าจากเอกสาร

จากรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2544 ของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการหาแนวทางเพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและพัฒนาเกาะช้างให้เป็นที่ไปอย่างยั่งยืน โดยได้จัดทำแนวทางการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กำหนดมาตรการ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของหมู่เกาะช้างอย่างยั่งยืน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2544:95) โดยระบุว่า

1) มาตรการทางกฎหมาย โดยเร่งรัดให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ใช้มาตรการทางกฎหมายในการดูแลรักษาและควบคุมการใช้ที่ดิน ควบคุมการก่อสร้างอาคารและบังคับใช้ผังเมืองบนเกาะช้างอย่างจริงจัง

2) มาตรการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน พัฒนาชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึก โดยให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาชุมชน

3) มาตรการบริหารด้านการจัดการ โดยให้มีการประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ รวมทั้งจัดระเบียบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและการทำประมงในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม

4) มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสนับสนุนให้จัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นเพื่อดูแลการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ แผนพัฒนาจังหวัดตราด (2553-2556) และนโยบายองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ 2554-2558(องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้, 2553 : 26) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยระบุว่า

1) ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2) ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน
3) จัดให้มีระบบการบำบัดน้ำเสีย การกำจัดขยะ และการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีจิตสำนึกหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5) ส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน

6) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการและสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง บ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนมีรายละเอียดดังนี้

ในการสัมภาษณ์นางสังวร มิตรสมากร อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางสาคร ไกลมาศ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการปลูกป่าในส่วนที่เสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นางสลิด พัสนาพิณ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการปลูกป่าในส่วนที่เสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์ นายตั้ง สุขเกษม อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางลำอังก์ พิมพิศิริ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการปลูกป่าในส่วนที่เสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์ พระครูคชทวีปบริหาร ฐานจิตโต เจ้าอาวาสวัดวิชฌคามคชทวีป (วัดสลักคอก) หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ได้ให้ข้อมูลแนวทางการพัฒนาส่งเสริมการปลูกป่าในส่วนที่เสื่อมโทรม

ในการสัมภาษณ์นางสาวจรรยา กิตติวิริยะวงษ์ อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการและสร้างองค์ความรู้ในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นางอารีรักษ์ ทศมากรณ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนางพัชรินทร์ ผลกาจ อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 28/5 หมู่ 4 ตำบล เกาะ ช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนามุ่งเน้นพัฒนาคนในท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นให้เยาวชนรุ่นหลังสืบทอดด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยควบคู่กับการดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์

ในการสัมภาษณ์นางสาวพัชรินทร์ เลียงเคราะห์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 7/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นรายได้เสริมของคนในชุมชน เช่น การแจวเรือมาดของสมาชิกชมรมนำเที่ยวบ้านสลักคอก

ในการสัมภาษณ์นายราชันย์ ภู่อิน อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาใช้ทรัพยากรป่าชายเลนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านขึ้นมาเพื่อใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืนและสามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายมานะ บัวบิน อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนาใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นรายได้เสริมของคนในชุมชน เช่น การแจวเรือมาดของสมาชิกชมรมนำเที่ยวบ้านสลักคอก

ในการสัมภาษณ์นางสุวรรณา เหมินทสูตร อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ การพัฒนาป่าชายเลนโดยการปลูกหรือซ่อมแซม

ในการสัมภาษณ์นายสมเกียรติ จันทสูตร อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 20/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ การพัฒนาป่าชายเลนโดยการปลูกหรือซ่อมแซม

ในการสัมภาษณ์ นายอุดร ผลกาจ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายนภา หินขาว อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนามีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายอุทิศ กระจ่ายจันทร์ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายปรัชญา อินทรกานนท์ อายุ 32 ปี

บ้านเลขที่ 13/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนามีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายนิ เกิดชัย อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 24/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนา มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร

ในการสัมภาษณ์นางจ่วน ทรัพย์เจริญ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนา มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร

ในการสัมภาษณ์นายกันหา สุดใจ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 7/4 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนามีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร

ในการสัมภาษณ์นายบุญทัน ทรัพย์เจริญ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนา มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร

ในการสัมภาษณ์นายสังเวียน หินขาว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 8/3 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายพงษ์ชัย กระจ่างจันทร์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนา มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร

ในการสัมภาษณ์นายแต้ม ทรัพย์เจริญ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด และนายร่มไทร ทรัพย์เจริญ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนามีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

ในการสัมภาษณ์นายบังเอิญ มิตรมากร อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบล เกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการ พัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ แนวทางการพัฒนา มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ เพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากร

ในการสัมภาษณ์นายสนั่น มงคลมะไฟ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 43/13 หมู่ 4 ตำบลห้วยกะปิ อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2556 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการ พัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนดังนี้ ส่วนของการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งให้ ชาวบ้านรู้จัก ู้ใช้ ูรักษาและรู้เพิ่มพูนทรัพยากร

จากการสังเกต เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง บ้านสลักคอกอย่างยั่งยืนจากการสังเกต พบว่ามีกิจกรรมที่ดีมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างจิตสำนึก ให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลนเพื่อให้มีความสมบูรณ์และเอื้อ ประโยชน์ต่อคนในชุมชนและสามารถสร้างรายได้เสริมจากการจัดการทรัพยากรในชุมชน เช่น การ ใช้ทรัพยากรป่าชายเลนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านขึ้นมาเพื่อใช้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยสามารถกระตุ้น ให้คนในชุมชนเกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน

สรุป เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลัก คอกได้อย่างยั่งยืน จากการศึกษาจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมีสาระที่สอดคล้อง กันดังนี้

3.1 แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืน

3.1.1 เน้นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและ ร่วมมือกันจัดการป่าชายเลน

3.1.2 ปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ

3.1.3 มีการประชุมทุกวันที่ 15 ของเดือนในการแจ้งข่าวสารต่างๆ และการ ลงประชามติในเรื่องต่างๆของการประชุม

3.2 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกอย่างยั่งยืน

3.2.1 มุ่งเน้นพัฒนาคน ให้เยาวชนรุ่นหลังสืบทอดด้านการอนุรักษ์และการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.2.2 ดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์

3.2.3 จัดการป่าชายเลน โดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนดูแลรักษาป่าชายเลน

3.2.4 จัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

3.2.5 บ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกควรห้ามทำการต่อเติมหรือขยายบ้านเรือนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลน

3.2.6 ช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ

3.1 สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1) สภาพในอดีตที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำก่อนข้างสมบูรณ์ส่วนป่าชายเลนมีการเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ

การจัดการทรัพยากรในอดีต การปลูกป่าชายเลนเพิ่ม และภาครัฐออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำให้ชาวบ้านเคารพหรือปฏิบัติตาม

สภาพในปัจจุบันพันธุ์ไม้ที่มีการเติบโตอย่างเต็มที่และจำนวนปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะปลาคูทะเล

การจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรรวมทั้งการวางแผนและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

2) ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีต รอบนอกที่น้ำท่วมถึงเป็นป่าชายเลนดั้งเดิมโดยที่ไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย ปัจจุบันเป็นป่าชายเลนที่ผสมผสานกันระหว่างพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม

ลักษณะป่าชายเลนบ้านสลักคอก แบ่งตามสภาพพื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำจืดน้ำลงได้เป็น 3 เขตได้แก่

1) เขตน้ำขึ้นน้ำลง ป่าที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีพันธุ์ไม้โกงกาง เป็น ไม้ที่อยู่บริเวณน้ำเค็มท่วมถึง

2) เขตน้ำขึ้นถึงบางเวลา (เฉพาะช่วงน้ำขึ้นสูงสุด) ดินเป็นดินแข็ง พบไม้ขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะบูน เป็นต้น

3) เขตที่ดอนในป่าชายเลน น้ำท่วมไม่ถึงตลอดทั้งปี บริเวณนี้เป็นดินทรายและเลนปนทราย พบพันธุ์ไม้ทั่วไป ทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และพันธุ์ไม้บกอื่นๆ เช่น เสม็ด เป็นต้น

3.2 ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

3.2.1 ปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอกพบปัญหา 5 ประเด็นใหญ่ได้แก่

1) ปัญหาขยะ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้างใช้ระบบเศรษฐกิจแข่งขันเสรี

2) น้ำเสียจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทุนนิยมเสรี

3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ

4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน เพื่อใช้ในครัวเรือน

5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

3.2.2 ปัจจัยที่สาเหตุของปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

1) ปัญหาขยะ ผลจากการประกาศนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิดการลงทุนก่อสร้าง โรงแรม รีสอร์ท ร้านค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นส่งผลให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น

2) ปัญหาน้ำเสีย ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทุนนิยมเสรีที่มีนายทุนเข้ามาลงเป็นจำนวนมาก

3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง เนื่องจากฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ สารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณหิ่งห้อยและสัตว์น้ำลดลงอย่างมาก

4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน ในอดีตชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากไม่มีเตาแก๊สเหมือนปัจจุบัน

5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับนานาชาติ ทำให้มีการบุกรุกที่สาธารณะ การเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

3.2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

1) มีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

2) ด้านการจัดการมลภาวะโดยใช้จุลินทรีย์บำบัดแก้ปัญหาน้ำเสียและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

3) แนวทางการแก้ไขสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลสำรวจพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริม

4) มีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน

5) ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุกทำนาถุ้ง และได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอกเป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่

3.3 แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

3.3.1 แนวทางการอนุรักษ์

1) เน้นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลน

2) ปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ

3) มีการประชุมทุกวันที 15 ของเดือนในการแจ้งข่าวสารต่างๆ และการลง
 ประชามติในเรื่องต่างๆของการประชุม

3.3.2 แนวทางการพัฒนา

1) มุ่งเน้นพัฒนาคน ให้เยาวชนรุ่นหลังสืบทอดด้านการอนุรักษ์และการ
 ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2) ดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์

3) จัดการป่าชายเลน โดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนดูแลรักษาป่า

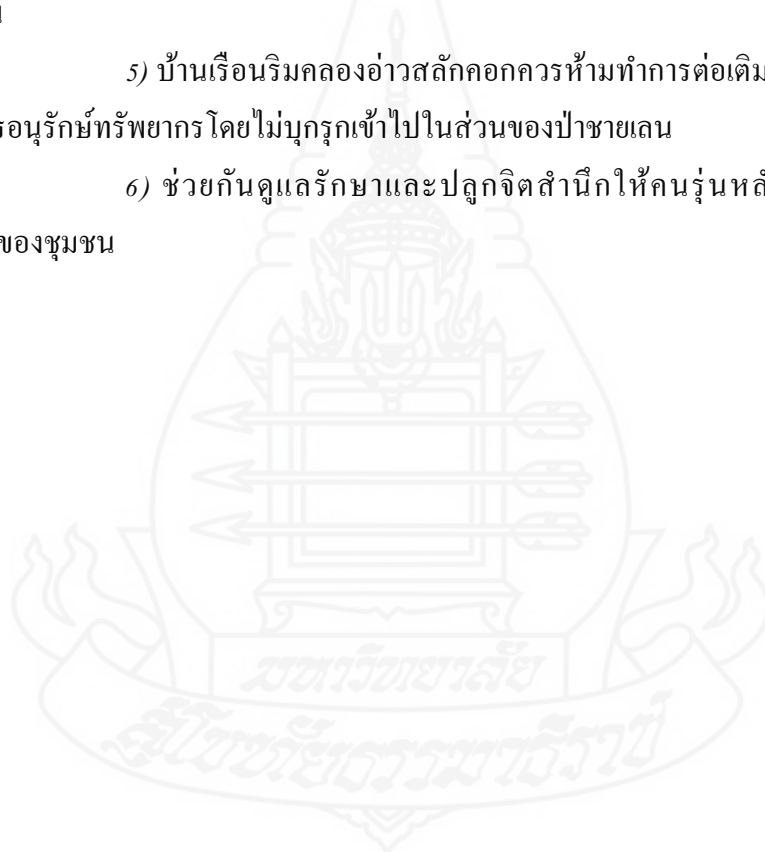
ชายเลน

4) จัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร

ของชุมชน

5) บ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกควรห้ามทำการต่อเติมหรือขยายบ้านเรือน
 ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลน

6) ช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหน
 ทรัพยากรของชุมชน

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1.1.2 เพื่อศึกษาปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1.1.3 เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการสำรวจชุมชน

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย

1) ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่)	จำนวน 5 คน
2) เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง	จำนวน 1 คน
3) ผู้นำชุมชน	จำนวน 4 คน
4) ชมนมน้ำที่เขตพื้นที่บ้านสลักคอก	จำนวน 5 คน
5) ชาวประมงในชุมชน	จำนวน 14 คน
6) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน 1 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 30 คน

1.2.2 เครื่องมือในการวิจัย

- 1) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
- 2) แบบสังเกต
- 3) แบบสำรวจชุมชน

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกตและแบบสำรวจชุมชน ที่พัฒนาขึ้นไปหาความจริงเชิงเนื้อหาก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์จำนวน 5 คน ประเมินตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปมัย

1.3 ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

1.3.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่)

สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 4 คน อายุเฉลี่ย 61 ปี การศึกษา ป.3-ป.4 อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 35-40 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

2) กลุ่มผู้นำชุมชน

สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 3 คน อายุเฉลี่ย 42 ปี การศึกษา ป.4-ม.6 อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) และประมงพื้นบ้านรวมถึงค้าขาย ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 35-40 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

3) กลุ่มชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน

สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 2 คน อายุเฉลี่ย 44 ปี การศึกษา ป.6-ม.6 อาชีพหลักเกษตรกร (ทำสวน) ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 8-29 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด

4) กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน

สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 14 คน อายุเฉลี่ย 44 ปี การศึกษา ป.3-ม.3 อาชีพหลักประมงชายฝั่งพื้นบ้าน อาชีพรองรับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, พายเรือมาดชมรมนำเที่ยว ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 5-40 ปี เป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิดและคนไทยเกาะกง

5) กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็น เพศชาย 1 คน อายุเฉลี่ย 33 ปี การศึกษาปริญญาตรี อาชีพหลักข้าราชการ ระยะเวลาการประกอบอาชีพ 7 ปี

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
2. ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
3. แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญดังนี้ คือ

1. สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1) สภาพในอดีตที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำค่อนข้างสมบูรณ์ส่วนป่าชายเลนมีการเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ

การจัดการทรัพยากรในอดีต การปลูกป่าชายเลนเพิ่ม และภาครัฐออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำให้ชาวบ้านเคารพหรือปฏิบัติตามกฎหมาย

สภาพในปัจจุบันพันธุ์ไม้ที่มีการเติบโตอย่างเต็มที่และจำนวนปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะปลาตุ๊กทะเล

การจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรรวมทั้งการวางแผนและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

2) ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีต รอบนอกที่น้ำท่วมถึงเป็นป่าชายเลนดั้งเดิมโดยที่ไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย ปัจจุบันเป็นป่าชายเลนที่ผสมผสานกันระหว่างพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม

ลักษณะป่าชายเลนบ้านสลักคอก แบ่งตามสภาพพื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำจืดน้ำลงได้เป็น 3 เขตได้แก่

- 1) เขตน้ำขึ้นน้ำลง ป่าที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีพันธุ์ไม้โกงกาง เป็น ไม้ที่อยู่บริเวณน้ำเค็มท่วมถึง
- 2) เขตน้ำขึ้นถึงบางเวลา (เฉพาะช่วงน้ำขึ้นสูงสุด) ดินเป็นดินแข็ง พบไม้ขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะบูน เป็นต้น
- 3) เขตที่ดอนในป่าชายเลน น้ำท่วมไม่ถึงตลอดทั้งปี บริเวณนี้เป็นดินทราย และเลนปนทราย พบพันธุ์ไม้ทั่วไป ทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และพันธุ์ไม้บกอื่นๆ เช่น เสม็ด เป็นต้น

2. ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

2.1 ปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอกพบปัญหา 5 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

- 1) ปัญหาขยะ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้างใช้ระบบเศรษฐกิจแข่งขันเสรี
- 2) น้ำเสียจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทุนนิยมเสรี
- 3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลงไม่เพียงพอแก่การยังชีพ
- 4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน เพื่อใช้ในครัวเรือน
- 5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.2 ปัจจัยที่สาเหตุของปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

- 1) ปัญหาขยะ ผลจากการประกาศนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้าง และพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิดการลงทุนก่อสร้าง โรงแรม รีสอร์ท ร้านค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น
- 2) ปัญหาน้ำเสีย ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทุนนิยมเสรีที่มีนายทุนเข้ามาลงเป็นจำนวนมาก
- 3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง เนื่องจากฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ สารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณหิ่งห้อยและสัตว์น้ำลดลงอย่างมาก

4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน ในอดีตชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากไม่มีเตาแก๊สเหมือนปัจจุบัน

5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้าง และพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับนานาชาติ ทำให้มีการบุกรุกที่สาธารณะ การเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

1) มีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

2) ด้านการจัดการมลภาวะ โดยใช้จุลินทรีย์บอลแก้ปัญหา น้ำเสียและดินโคลน ช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

3) แนวทางการแก้ไขสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลสำรวจพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริม

4) มีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน

5) ใช้เครื่องมือจับพิศเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุกทำนาถุ้ง และได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอกเป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นเมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่

3. แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

3.1 แนวทางการอนุรักษ์

- 1) เน้นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลน
- 2) ปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ
- 3) มีการประชุมทุกวันที่ 15 ของเดือนในการแจ้งข่าวสารต่างๆ และการลงประชามติในเรื่องต่างๆของการประชุม

3.2 แนวทางการพัฒนา

- 1) มุ่งเน้นพัฒนาคน ให้เยาวชนรุ่นหลังสืบทอดด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 2) ดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์
- 3) จัดการป่าชายเลน โดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนดูแลรักษาป่าชายเลน
- 4) จัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน
- 5) บ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกควรห้ามทำการต่อเติมหรือขยายบ้านเรือนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลน
- 6) ช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งผลการอภิปรายออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
2. ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
3. แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดในการอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพ ลักษณะและการจัดการของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4

ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล มีความหมายรวมถึงป่าชายเลน ป่าพรุ แนวหญ้าทะเล แนวปะการัง และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่มีผลสืบเนื่องมาจากทรัพยากรชายฝั่งทะเล ได้แก่ สัตว์ป่าของป่า หาดชายเลน สิ่งเหล่านี้จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้ (Renewable Resources) และถ้าหากมีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมก็จะเกิดการทดแทนขึ้นมาใหม่ และสามารถบำรุงรักษาสภาพให้คงอยู่ เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อไปไม่สิ้นสุด (มาโนช วงษ์สุริรัตน์ 2538:1)

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านนิเวศวิทยา ประกอบด้วยแนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล พื้นที่เกาะ และชายหาด รวมไปถึงสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นระบบนิเวศชายฝั่งทะเล (อำไพ หรรณูรักษ์ 2534:4) บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งสะสมธาตุอาหารจากบนบก จึงมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่วางไข่ เลี้ยงตัวอ่อน และเป็นแหล่งอาหารสำหรับสัตว์น้ำหลายชนิด มีความสำคัญในด้านการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น คลื่น พายุ ตลอดจนการกักเซาะพังทลายของชายฝั่ง (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2534:66) นอกจากนี้สภาพแวดล้อมชายฝั่งยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สะอาดและปราศจากมลพิษ(ประมุขแก้วเนียม 2529:4) ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลมีความสลับซับซ้อนความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งหนึ่งเกี่ยวเนื่องให้สิ่งหนึ่งดำรงอยู่ได้ ในทำนองเดียวกันความเสื่อมโทรมของสิ่งหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งหมด

1.1) สภาพในอดีตที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำก่อนข้างสมบูรณ์เนื่องจากชาวบ้านทำการประมงเพื่อยังชีพเท่านั้นและยังใช้อุปกรณ์หาปลาพื้นบ้านที่ทำขึ้นใช้เองจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนป่าชายเลนมีการเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอเพราะในอดีตมีการตัดไม้เพื่อใช้ในครัวเรือนแต่ไม่ได้ตัดเพื่อการค้าจึงทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำและไม้ป่าชายเลนยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ในส่วนการจัดการทรัพยากรในอดีตชาวบ้านได้มีการปลูกป่าชายเลนพื้นที่ใหม่ให้มีป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และภาครัฐออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำให้ชาวบ้านเคารพหรือปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ระบุว่า ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการรักษากำลังผลิตของประมงชายฝั่ง และนอกฝั่งให้มีศักยภาพสม่ำเสมอโดยตรง โดยป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับสัตว์น้ำนานาชนิดไม่ว่าจะเป็นพวกหอย กุ้ง ปู และปลา วงจรชีวิตของสัตว์น้ำเหล่านี้จะมีความสำคัญกับป่าชายเลนอย่างมาก ทั้งในด้านเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์การเจริญเติบโต และสอดคล้องกับ ทฤษฎีนิเวศวิทยา ระบุว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ย่อมเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ

ทั้งสิ้น นั่นคือ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุขนาดเล็ก ๆ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หรือใหญ่โตเพียงใด ย่อมจะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ

สภาพในปัจจุบันพันธุ์ไม้มีการเติบโตอย่างเต็มที่และจำนวนปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะปลาคูกทะเล การจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้าน สลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรรวมทั้งการวางแผนและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ป่าชายเลนนอกจากมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในด้านการประมง การป่าไม้ และการดำรงชีพของประชาชนที่อาศัยตามชายฝั่งทะเลซึ่งยังชีพอยู่ได้ด้วยการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก และใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเอื้ออำนวย บัจฉัยที่จำเป็นต่อดำรงชีวิต เช่น หลักไม้สำหรับอุปกรณ์จับปลา เปลือกไม้ชายเลนสำหรับข้อมวนและแหให้คงทน เครื่องมือจับปูจากไม้ป่าชายเลน น้ำผึ้งจากรังผึ้งในป่าชายเลน รวมทั้งการใช้ไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือนและสะพานทางเดินต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ระบุว่า สิ่งเหล่านี้จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้(Renewable Resources) และถ้าหากมีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมก็จะเกิดการทดแทนขึ้นมาใหม่ และสามารถบำรุงรักษาสภาพให้คงอยู่เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อไปไม่สิ้นสุดและสอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ระบุว่า การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่ การรับรู้ถึงสภาพปัญหา การร่วมคิด ร่วมวางแผนเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมปฏิบัติการแก้ปัญหาของชุมชน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ธนุ แพนเนียร จากวิทยานิพนธ์เรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านย่าหมี ตำบลเกาะยาวใหญ่ อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา (2550:136) กล่าวว่า ชุมชนมีการปรับตัวและการพัฒนาการต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ชุมชนจึงต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่เกิดขึ้น ตามที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

1.2) ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีต รอบนอกที่น้ำท่วมถึงเป็นป่าชายเลนดั้งเดิม โดยที่ไม่ได้มีการบุกรุกหรือทำลาย ปัจจุบันเป็นป่าชายเลนที่ผสมผสานกันระหว่างพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของป่าชายเลนที่เกิดขึ้นจากการปลูกซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม

ลักษณะป่าชายเลนบ้านสลักคอก แบ่งตามสภาพพื้นที่และอิทธิพลที่ได้รับจากน้ำขึ้นน้ำลงได้เป็น 3 เขตได้แก่

1) เขตน้ำขึ้นน้ำลง ป่าที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีพันธุ์ไม้โกงกาง เป็นไม้ที่อยู่บริเวณน้ำเค็มท่วมถึง

2) เขตน้ำขึ้นถึงบางเวลา (เฉพาะช่วงน้ำขึ้นสูงสุด) ดินเป็นดินแข็ง พบไม้ขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะบูน เป็นต้น

3) เขตที่คอนในป่าชายเลน น้ำท่วมไม่ถึงตลอดทั้งปี บริเวณนี้เป็นดินทราย และเลนปนทราย พบพันธุ์ไม้ทั่วไป ทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และพันธุ์ไม้บกอื่นๆ เช่น เสม็ด เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน ระบุว่า กลุ่มของสังคมพืชที่ขึ้นอยู่บริเวณปากอ่าว ชายฝั่งทะเลบริเวณเขตร้อนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกางเป็นไม้สำคัญ และมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่บ้าง ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานเขียนของ **สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน** เรื่อง การจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างยั่งยืน(2553) ระบุว่า ป่าชายเลน หมายถึง กลุ่มสังคมพืชซึ่งขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลในเขตน้ำทะเลลดต่ำสุดและน้ำทะเลขึ้นสูงสุด พบได้ในบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ อ่าว ทะเลสาบ และเกาะที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็มในมหาสมุทรและน้ำจืดจากแผ่นดิน รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้นน้ำลงทำให้พืชที่ขึ้นในป่าชายเลนมีลักษณะทางสรีรวิทยาและการปรับตัวทางโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมนี้ได้ พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่ประกอบด้วยไม้สกุลโกงกางเป็นสำคัญ และมีไม้สกุลอื่นปะปน

ทรัพยากรไม้ของป่าชายเลนบ้านสลักคอกยังอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้โกงกางใบใหญ่ใบเล็กเป็นส่วนมากแต่ก็มีพันธุ์ไม้ชนิดอื่นด้วย เช่น ตะบูน เป็นต้น การกระจายของพื้นที่ป่าชายเลนส่วนมากจะขึ้นอยู่บริเวณปากอ่าวสลักคอก พื้นที่ปากอ่าวสลักคอกได้รับอิทธิพลจากคลื่นและกระแสน้ำเกิดเป็นสันทรายกลางปากอ่าวสลักคอก ร่องน้ำเป็นดินเลน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ **วรรณธิดา พันธุ์พงษ์** จากวิทยานิพนธ์เรื่อง การปรับปรุงการจัดการทรัพยากรจัดการป่าชายเลนของคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ(2553:33) กล่าวว่า คลื่นและกระแสน้ำเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้มีการตกตะกอนบริเวณชายฝั่ง หรือเกิดสันทรายหรือหาดทรายตามบริเวณปากอ่าวหรือพื้นที่เหล่านี้จะมีพันธุ์ไม้ป่าชายเลนขึ้นอยู่ที่สุด

ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย วางไข่ หาอาหาร และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อนหลายชนิด โคนเฉพาะสัตว์น้ำเศรษฐกิจ เช่น กุ้ง ปูทะเล หอยนางรม ปลากระบอก ปลากะรัง นอกจากนี้ยังเป็นต้นกำเนิดของห่วงโซ่อาหารของท้องทะเล เป็นแหล่งผลิตอาหาร โดยการย่อยสลายซากพืชเป็นอินทรีย์สารที่มากถึง 1 ตันของน้ำหนักแห้งต่อขนาดพื้นที่ 1 ไร่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศอื่นอย่างใกล้ชิดทั้งปะการังและหญ้าทะเล

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่ค่อนข้างจะมีลักษณะเป็นเอกภาพ เนื่องจากป่าประเภทนี้ขึ้นอยู่เฉพาะในเขตร้อน และอยู่ตามชายฝั่งทะเลระหว่างบริเวณที่น้ำทะเลขึ้นสูงสุดและลดต่ำสุด

องค์ประกอบและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศป่าชายเลนประกอบด้วยส่วนที่เป็นโครงสร้างของระบบนิเวศและส่วนที่เป็นหน้าที่หรือกิจกรรมของระบบนิเวศ

ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน คือ (100 ปี กรมป่าไม้ , 2539)

3.1 ความสำคัญด้านป่าไม้ ผลผลิตที่ได้จากป่าชายเลนซึ่งช่วยเพิ่มเศรษฐกิจของประเทศได้มากคือ การนำไม้จากป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กันหลายรูปแบบที่นิยมกันมากอย่างกว้างขวางก็คือการเผาถ่าน โดยเฉพาะการนำไม้โกงกางมาทำเป็นถ่าน นำไปใช้เป็นเสาเข็ม ไม้ค้ำยัน สร้างบ้านเรือน เฟอร์นิเจอร์และไม้จากป่าชายเลนยังนำมาใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการกลั่นไม้หรือสกัดเอาสารเคมีที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะผลผลิตค้ำแทนนิน เมททิลแอลกอฮอล์ กรดน้ำส้ม และน้ำมันดิบ

3.2 ความสำคัญทางด้านประมง ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการรักษากำลังผลิตของประมงชายฝั่ง และนอกฝั่งให้มีศักยภาพสม่ำเสมอโดยตรง โดยป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับสัตว์น้ำนานาชนิดไม่ว่าจะเป็นพวกหอย กุ้ง ปู และปลา วงจรชีวิตของสัตว์น้ำเหล่านี้จะมีความสำคัญกับป่าชายเลนอย่างมาก ทั้งในด้านเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์การเจริญเติบโต ป่าชายเลนสามารถผลิตอาหารและแร่ธาตุหลายชนิด โดยได้จากการร่วงหล่นและสลายตัวของเศษไม้ใบไม้ ซากพืชเหล่านี้จะย่อยสลายกลายเป็นอาหารปฐมภูมิในระบบนิเวศป่าชายเลน ทำให้ป่าชายเลนเป็นแหล่งยังชีพของประชากรที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลซึ่งอาศัยรายได้จากการทำประมงขนาดเล็กและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

3.3 ความสำคัญในการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญในการป้องกันพื้นที่ชายฝั่งทะเลจากคลื่นลมแรง โดยจะช่วยลดความรุนแรงของลมพายุลงจนไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อระบบนิเวศ ช่วยป้องกันการกัดเซาะดินที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเลไม่ให้เกิดการพังทลาย เป็นแหล่งดักตะกอนสารปฏิชีวนะและสารมลพิษต่าง ๆ จากบนบกไม่ให้ลงสู่ทะเล โดยรากของต้นไม้ในป่าชายเลนที่งอกออกมาเหนือพื้นดิน ทำหน้าที่ตะแกรงธรรมชาติคอยกั้นกรองสิ่งของต่าง ๆ ที่มากับกระแสน้ำ

ป่าชายเลนนอกจากมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในด้านการประมง การป่าไม้ และการดำรงชีพของประชาชนที่อาศัยตามชายฝั่งทะเลซึ่งยังชีพอยู่ได้ด้วยการทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก และใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเอื้ออำนวย ปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ผลิตไม้สำหรับอุปกรณ์จับปลา เปลือกไม้ชายเลนสำหรับย้อมอวนและแหให้คงทน เครื่องมือจับปูจากไม้ป่าชายเลน น้ำผึ้งจากรังผึ้งในป่าชายเลน รวมทั้งการใช้ไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือนและสะพานทางเดินต่าง ๆ

2. ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

2.1) ปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอกพบปัญหา 5 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

- 1) ปัญหาขยะ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้างใช้ระบบเศรษฐกิจแข่งขันเสรี
- 2) น้ำเสีย จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทุนนิยมเสรี
- 3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นลดน้อยลง ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ
- 4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน เพื่อใช้ในครัวเรือน
- 5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.2) ปัจจัยที่สาเหตุของปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก พบว่า

- 1) ปัญหาขยะ ผลจากการประกาศนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิดการลงทุนก่อสร้าง โรงแรม รีสอร์ท ร้านค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น
- 2) ปัญหาน้ำเสีย ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและระบบทุนนิยมเสรีที่มีนายทุนเข้ามาลงเป็นจำนวนมาก
- 3) ปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนเปลี่ยนแปลง เนื่องจากฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีการจัดการคุณภาพน้ำไม่ดีพอ สารเคมีจากชาวบ้าน ทำให้เกิดน้ำเสียในป่าชายเลน และทำให้จำนวนปริมาณหิ่งห้อยและสัตว์น้ำลดลงอย่างมาก
- 4) ปัญหาการตัดไม้ป่าชายเลน ในอดีตชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกับป่าชายเลนก็มีการตัดไม้ไปเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้ไม้ในป่าชายเลนโตไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากไม่มีเตาแก๊สเหมือนปัจจุบัน
- 5) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ ผลจากนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับนานาชาติ ทำให้มีการบุกรุกที่สาธารณะการเข้ามาของทุนนิยมเสรีในเกาะช้าง ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเต็มที่

หมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด เข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในปี 2544 จากนโยบายรัฐบาลที่ต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ด้วยแนวคิดที่ว่าหากมี

ยุทธศาสตร์และแนวทางที่ชัดเจนจะช่วยเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจของประเทศ ไทยโดยจัดทำ กรอบการพัฒนาเกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียงจังหวัดตราดขึ้นและในวันที่ 24 กันยายน 2547 คณะรัฐมนตรี ได้ให้ความเห็นชอบและได้ประกาศเป็นพื้นที่พิเศษกำหนดแนวเขต พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อกำกับการบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน โดยกำหนดให้หมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงเป็นพื้นที่พิเศษแห่งแรกของประเทศไทย(ทยา ยันตะบุษย์, 2549 : 29)

การพัฒนาพื้นที่เกาะช้างเริ่มต้นอย่างเห็น ได้ชัดเจนในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และเป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในช่วงแรกนั้นมุ่งเน้น ไปในพื้นที่ท่องเที่ยวของตำบลเกาะช้าง เนื่องจากมีแหล่ง ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักและนิยมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ปัจจุบันการพัฒนาพื้นที่เพื่อการ ท่องเที่ยวยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ไปจนถึงพื้นที่ทางด้านใต้ของเกาะช้าง ปัญหาของการพัฒนา ในช่วงที่ผ่านมาคือ การบุกรุกพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน อันเป็นแหล่ง ผลิตอาหารเบื้องต้นที่สำคัญของสัตว์น้ำ ปัญหาดังกล่าวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ใน ป่าชายเลนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนที่มากเกินไปจะลดระดับความสามารถที่ธรรมชาติจะ สร้างทดแทนได้ก่อให้เกิดการลดลงและการเสื่อมโทรมลงของพื้นที่ป่าชายเลนอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่วน ใหญ่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ อภิสิทธิ์ เอี่ยมหนอ(อ้างในศิ ริวรรณ ศิริบุญ,2545) ที่ระบุว่าสาเหตุของความสูญเสียและความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าชายเลน เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน สิ่งปกคลุมดิน และทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นได้เองตาม ธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ที่ช่วยเร่งให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้บ่อยและรวดเร็ว มากขึ้น เมื่อป่าชายเลนมีปริมาณจำกัดเมื่อนำมาใช้จะเสื่อมลงและหมดไปอย่างรวดเร็ว การเสื่อมตาม ธรรมชาติจะมีการชดเชยหมุนเวียนอย่างช้าๆ ตามระบบของมันในระยะเวลาค่อนข้างคงที่ ซึ่ง สอดคล้องกับ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ระบุว่า กิจกรรม (Activities) คือ การ กระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ในสถานการณ์ที่กำหนดเพื่อมุ่งประสงค์รางวัล การกระทำระหว่างกัน (Interaction) เป็นกระบวนการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในหนึ่งหน่วยกิจกรรมเพื่อต้องการรางวัลและ หลีกเลี่ยงการลงโทษจากบุคคลอื่น ความรู้สึก (Sentiments) เป็นสภาพจิตภายในตัวบุคคลใน กิจกรรมและการกระทำระหว่างกันเช่น ความรู้สึกชอบไม่ชอบเป็นต้น และสอดคล้องกับ ทฤษฎี ภาวะทันสมัย (Modernization Theory) จุดเน้นของทฤษฎีภาวะทันสมัย สรุปได้ดังนี้ คือ

3.1 เน้นการสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา เช่น เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเป็นต้น

3.2 เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-Down Planning) ทั้งนี้เพื่อให้มีการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจ หรือผู้บริหารอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ

3.3 เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย อาทิ เน้นโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม โดยคาดหวังว่า ถ้าพัฒนาสังคมเมืองให้เจริญก้าวหน้าแล้ว ผลของการพัฒนาจะแพร่กระจาย (Trickle-down) ไปสู่สังคมชนบทอย่างทั่วถึง

3.4 เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงต้องใช้เครื่องจักรกลที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิต ผลที่ตามมาคือ การเป็นหนี้สินประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะประเทศที่ด้อยพัฒนามักไม่สามารถวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาใช้ได้เอง นอกจากนั้นยังทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในสังคมตามมาอีกด้วย

3.5 เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ คือ ประเทศที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมถ้าเป็นประเทศที่ร่ำรวยก็จะไม่เกิดผลกระทบมากนัก แต่สำหรับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยากจน เมื่อเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงต้องก่อหนี้สาธารณะหรือกู้ยืมเงินทุนจากต่างประเทศ

3.6 ขอมรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งในรูปแบบให้เปล่า การลงทุน การมีเงื่อนไขผูกพัน การช่วยเหลือทางวิชาการ ซึ่งบางครั้งทำให้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายต้องพึ่งพาหรือกลายเป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจกับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยไม่เจตนา

3.7 การวัดผลการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ จะยึดรายได้ประชาชาติ และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

อภิสัทธ์ เอี่ยมहनอ(อ้างในศิริวรรณ ศิริบุญ,2545) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน สิ่งปกคลุมดิน และทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ที่ช่วยเร่งให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้บ่อยและรวดเร็วมากขึ้น ป่าชายเลนมีปริมาณจำกัดเมื่อนำมาใช้จะเสื่อมลงและหมดไปอย่างรวดเร็ว การเสื่อมตามธรรมชาติจะมีการชดเชยหมุนเวียนอย่างช้าๆ ตามระบบของมันในระยะเวลาค่อนข้างคงที่

ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนที่มากเกินไปเกินกว่าระดับความสามารถที่ธรรมชาติจะสร้างทดแทนได้ก่อให้เกิดการลดลงและการเสื่อมโทรมลงของพื้นที่ป่าชายเลนอย่างรวดเร็วในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ หลายประการคือ

4.1 การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนอันเนื่องมาจากการเพิ่มของประชากร การพัฒนาและการนำความทันสมัยมาสู่ชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าเพื่อเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม ท่าเรือ แพลตา และการตัดถนน

4.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนเป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น นากุ้งและการเลี้ยงปลา โคนเฉพาะการตื่นตัวในการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนาในช่วงหลังปี พ.ศ.2522 ซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้พบมากในจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม จันทบุรี สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

4.3 การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า ซึ่งพบในเกือบทุกจังหวัดที่มีป่าชายเลน การเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินและพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศป่าชายเลน โดยตรงและระบบนิเวศประเภทอื่นที่เกี่ยวข้องกับบริเวณชายฝั่ง การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เกิดการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ การสูญเสียแนวป้องกันคลื่นลมและแนวป้องกันการพังทลายของพื้นที่ชายฝั่ง รวมทั้งการเพิ่มปริมาณของมลพิษต่าง ๆ และตะกอนที่ไหลลงสู่ชายฝั่งทะเลและแม่น้ำ ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศโดยรวม

จากนโยบายรัฐบาลที่ต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหมู่เกาะช้างทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในปริมาณที่ระบบนิเวศไม่สามารถฟื้นตัวได้ และใช้เกินความสามารถในการผลิตทดแทน ในรูปแบบต่างๆ หลายประการคือ จากการพัฒนาและการนำความทันสมัยมาสู่ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนเป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรทิพย์ หาผล จากวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนบ้านเปรี๊ตใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด (2544 : 146) ระบุว่า นโยบายของรัฐเป็นสาเหตุให้บุคคลภายนอกมีโอกาสดำเนินการแข่งและแย่งชิงการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน ซึ่งนำมาสู่ปัญหาความขัดแย้ง ที่ชุมชนต้องเกิดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหา

ศุวิทย์ บุญช่วย (2544:11-12) ได้กล่าวถึง ปัญหาความขัดแย้ง โดยกล่าวว่าระบบการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนในทุกพื้นที่ ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้แรงกดดันและเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ และความเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ได้แก่ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรไปเป็นสินค้านรูปแบบต่าง ๆ (Com-modification of Natural Resources) เช่น การที่สัตว์น้ำถูกกอบโกยเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ การลอบล้าง การยกเลิก

และปฏิเสชระบบ หรือแนวคิดลัทธิตามธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ผลต่อเนื่องจากชุมชนในท้องถิ่นลดทอนแรงจูงใจที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม เช่น นโยบายพัฒนาประเทศ การเพิ่มประชากร กระบวนการใช้ทรัพยากรเชิงพาณิชย์ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ซึ่งมักจะส่งผลให้ระบบและวิธีการจัดการทรัพยากรชุมชนต้องปรับเปลี่ยนหรือไม่ก็ต้องยกเลิกสูญหายไปเลย แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่เกิดผลกระทบจากความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรไม่เสมอภาค เช่น การนำเครื่องมือในการทำประมงที่มีขนาดใหญ่กว่าเข้ามาถูกล่า ก็ได้มีการแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีวิธีการและยุติธรรมด้วย การกำกับดูแลจัดการทรัพยากรควบคุมการใช้ทรัพยากรด้วยชุมชน กระบวนการที่คนในชุมชนมีสิทธิและโอกาสในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง จึงได้เกิดแนวคิดในการรวมตัวของชาวบ้าน เกิดเป็นกลุ่มชุมชนองค์กรอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรอันเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการร่วมกัน

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2546:139) กล่าวถึง ปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการใช้ประโยชน์นั้นมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทรัพยากรอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมร่อยหรอและหมดไปในที่สุด เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนและสังคมหลายพื้นที่ พยายามคิดหาวิธีการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรประมงขึ้นมา ด้วยวิธีการจัดการระบบการจัดการโดยชุมชนประกอบด้วยหลักเกณฑ์ เช่น คุณสมบัติ การเป็นสมาชิกกลุ่มและผู้มีสิทธิในการใช้และครอบครองทรัพยากรรูปแบบและกระบวนการ ประชุมตกลงหาข้อยุติและหาความเห็นร่วมกัน ใช้หลักการสืบทอดหรือโอนถ่ายสิทธิ การกำหนดผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ วิธีการบังคับใช้กฎกติกาที่ตกลงร่วมกัน การควบคุมและลงโทษ การละเมิดกติกาซึ่งวิธีการแก้ปัญหาขัดแย้งและกรณีพิพาทที่เกิดขึ้น

2.3) แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสลักคอก

1) มีการจัดตั้งธนาคารขยะที่โรงเรียนวัดสลักคอกและวัดสลักเพชร ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ด้านการจัดการขยะ รู้จักแยกขยะทั้งขยะเปียกและแห้ง อีกทั้งมีธนาคารขยะที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

2) ด้านการจัดการมลภาวะ โดยใช้จุลินทรีย์บอดแก้ปัญหาหน้าเสี่ยและดินโคลนช่วงน้ำลงมีกลิ่นเหม็นได้เป็นอย่างดี

3) แนวทางการแก้ไขสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน มีระบบการจัดการที่มีคุณภาพมากขึ้น และมีการเข้าร่วมประชุมประชาคมกับหมู่บ้านทุกเดือน และการใช้พลังงานไฟฟ้าจากโซลาเซลล์ และมีการลดปริมาณการใช้สารเคมี นอกจากนี้ทางชุมชนยังช่วยกันดูแลรักษาพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อปลูกป่าเสริม

4) มีการรณรงค์ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อน

5) ใช้เครื่องมือจับพิศัยเพื่อกำหนดแนวป่าที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและปลูกป่าเพื่อเป็นกันชน กันการบุกรุกทำนาถ้าง

6) ได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอก เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอย่างยั่งยืน กล่าวว่ กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืนคือการปรับปรุงกระบวนการทศน์สำหรับผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารประเทศ ต้องตระหนักว่ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุน การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรเท่ากับเพิ่มทุนทางธรรมชาติ และต้องให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ การใช้อย่างประหยัดและรับภาระต้นทุนค่าใช้จ่าย การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังต้องยึดหลักบริหารการจัดการเชิงนิเวศเปลี่ยนรูปแบบ “การจัดการตามเขตปกครอง” เป็น “การจัดการภายใต้ระบบนิเวศ” เช่น ระบบลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดการบูรณาการ และมีการจัดการต้องหลากหลายตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ประการที่แรก ทรัพยากรธรรมชาติชีวภาพ ใช้ย่อย่างคุ้มค้ำและหมุนเวียนกลับมำใช้ใหม่

ประการที่สอง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและมลภาวะเป็นพิษ ต้องเน้นการป้องกันมากกว่าแก้ไข

ประการสุดท้าย สิ่งแวดล้อมทางมนุษย์และสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ต้องอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป และสอดคล้องกับแนวคิด แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ กล่าวว่ เกษม จันทร่แก้ว (2536:255) ให้ความหมายว่ “การจัดการ” หมายถึง ขบวนการจัดรูปแบบที่มีขนาดและทิศทาง การใช้ แก้ไข ปรับปรุง ซ่อมแซม บำบัด ทำลาย และควบคุมทรัพยากรในระบบ สิ่งแวดล้อมให้สามารถเอื้อประโยชน์ของมนุษย์อย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง เช่นเดียวกับแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2549:235-236) คือ เป็นการจัดการให้เกิดมากขึ้นใช้ได้มากที่สุดเสียแรงหรือลงทุนน้อยที่สุด ให้ทุกคนได้ใช้มากที่สุดโดยมีเป้าหมายหลักคือ ให้ทุกคนได้ใช้ทรัพยากรพร้อมกัน เปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปใช้ทรัพยากร มีการจัดการเพื่อใช้ทรัพยากร มีกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากร ที่กระจายกันได้อย่างดี สามารถใช้ได้อย่างยั่งยืนเมื่อหมดเปลืองไปมีโอกำสงอกงยกกลับขึ้นใหม่

ดังนั้นเพื่อเป็นการลดสภาพปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสมรัดกุมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมีแนวคิดพื้นฐานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ วิจัย เทียนน้อย (2543 : 20-22) สรุปได้ดังนี้

1. การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์

เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพราะจากปัญหาและสาเหตุของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่า มีพื้นฐานมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่เคารพในกฎเกณฑ์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองมากที่สุด ซึ่งกฎระเบียบนี้ควรที่ผู้รับผิดชอบ จะต้องมีการสร้างปรับปรุงให้มีความเหมาะสมต่อสถานะภาพและสถานการณ์ของทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภท รวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่กำกับดูแล การใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ ต้องปฏิบัติอย่างจริงจังและเข้มงวด

2. การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูง

ในปัจจุบันวิทยาการของโลก ในสาขาต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาก้าวไกลมากขึ้น ดังนั้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงสมควรนำเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงมาใช้เพื่อลดปัญหามลพิษ ที่เกิดขึ้นตามมา เช่น ในปัจจุบัน มีการพัฒนาเทคโนโลยี ในการที่จะนำเอาพลังงานแสงแดด มาใช้ทดแทนพลังงานจาก ฟอสซิล ได้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ต้นทุนจะสูงกว่า แต่เชื่อว่าในอนาคตถ้ายังคงมีการพัฒนาที่ก้าวหน้าขึ้นไปที่สุด ก็จะสามารถนำมาใช้ทดแทนได้อย่างสมบูรณ์

3. การสร้างระเบียบวินัย

ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าได้มีกลุ่มองค์กร ตลอดจนหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน ได้เริ่มให้ความสนใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น นับเป็นโอกาสอันดีในการที่จะอาศัยกลุ่มผู้สนใจเหล่านี้เป็นผู้นำในการสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้น โดยการจัดตั้งเป็นชมรม หรือสมาคม จะเป็นตัวช่วยเสริมสร้าง ความมีระเบียบวินัยในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้าง

4. การให้ความรู้ให้การศึกษา

การจัดการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ให้กับประชาชนในทุกระดับ ทุกกลุ่ม ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งการให้ความรู้ควรจะเน้นเกี่ยวกับ การทำให้เกิดทักษะความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้เกิดขึ้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไป ตลอดจนการเผยแพร่โดยอาศัยผ่านทางสื่อสารมวลชน ในทุกแขนงสาขา ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการที่จะเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้บังเกิดผลที่ดีขึ้น ทั้งนี้ ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก สมควรได้รับการดูแลรักษา ประเทศชาติ จะเจริญก้าวหน้าและมีความ

มั่นคงทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด และเหมาะสม การที่มนุษย์ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดการ จะก่อให้เกิดผลดีต่อการบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจัดเป็นเรื่องที่สำคัญเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการเพราะในปัจจุบันจะเห็นว่าทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาด่วนแต่ต้องเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติด้วยทั้งสิ้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ธนู แบนเนียร์ จากวิทยานิพนธ์เรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านย่าหมี ตำบลเกาะยาวใหญ่ อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา (2550:1) ระบุว่า การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งเพื่อเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของภาคเอกชน ด้วยแรงกระตุ้นจากภายนอกทำให้ชุมชนต้องลุกขึ้นมาจัดการทรัพยากรของตนเอง โดยใช้สิทธิชุมชนตามหลักรัฐธรรมนูญ เพื่อเตรียมชุมชนให้เท่าทันกับกระแสการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้มีผู้ศึกษาและเสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

ชำนาญ พิทักษ์ (2540:78-79) ได้เสนอแนวทางแก้ไข ให้ชุมชนประยุกต์ใช้แนวคิดและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน เช่น การส่งเสริมและผลักดันให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการยอมรับ เชื่อในศักยภาพและความสามารถของชาวบ้าน สนับสนุนในการให้การเรียนรู้การใช้ประโยชน์สูงสุดจากความรู้และทักษะของชาวบ้าน ระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยชุมชนไม่ได้เป็นการปฏิเสธบทบาทและอำนาจรัฐ แต่เป็นรูปแบบการร่วมมือกัน ประเด็นสำคัญคือ การใช้อำนาจร่วมกันในการวางแผนและการดำเนินการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ไม่ใช่รูปแบบการประชุมชาวบ้าน เพื่อมารับฟังแผนงานหรือนโยบายของรัฐ แต่รูปแบบการทำงานด้านทรัพยากรของชุมชนจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แม้ว่าสภาพปัญหาความขัดแย้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและประสบการณ์ของชุมชนจะเอื้อต่อการเผยแพร่ความคิดในการจัดการควบคุมดูแลทรัพยากรและสภาพแวดล้อมโดยชุมชน แต่ความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรชาวบ้านและขยายฐานสนับสนุนในชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งเหล่านี้จะได้มาด้วยการเสริมสร้างศักยภาพในด้านความคิด การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการจัดการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการพูดคุย วิเคราะห์หาสาเหตุและค้นหาแนวทางแก้ปัญหา ตัดสินใจเลือกตลอดจนทบทวนหาข้อสรุปทั้งความสำเร็จ และความล้มเหลวอย่างสม่ำเสมอ

จักรมนต์ ผาสุกวนิช(2546:51-54) ศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรในชุมชน การดำเนินการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทั่วถึงได้นั้น กรณี

ถ้าพึงภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวจะไม่สามารถดูแลได้ จำเป็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมควรมีบทบาทร่วมกัน ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในเชิงบวกและทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) จะสามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นและนำไปสู่สำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการทำหน้าที่ดูแลรักษา รวมทั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ก็มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุมถึงภาคประชาชน และยังคงสอดคล้องกับ นโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งระดับชาติและระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2555-2559 (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ ,2554:4) ที่ระบุว่า

1. หลักการและเหตุผล

พื้นที่ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและมีความสวยงาม เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และยังเหมาะสำหรับกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมาจึงมีการใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การทำการประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาชุมชน ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่บริเวณชายฝั่ง มีการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และแนวกันชนตามธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มากขึ้นจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ทำให้ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ได้แก่ ป่าชายเลน ชายหาด แหล่งหญ้าทะเล แนวปะการัง และสัตว์ทะเล สัตว์น้ำรวม ทั้งการเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรสิ่งมีชีวิตทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งได้ส่งผลเสียและคุกคามต่อสภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนตามชายฝั่งทะเล

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม และประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงมีความสำคัญและจำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงาน หรือยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของประเทศ เพื่อใช้เป็นแผนหลักในการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ความเชื่อมโยงกับนโยบายและแผนระดับชาติ

เพื่อให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับกรอบและทิศทางของการพัฒนาประเทศ ในกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2555-2559 ได้นำนโยบายและแผนระดับชาติ ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นโยบายรัฐบาลและแผนบริหารราชการแผ่นดิน นโยบายและ

แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 นโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนโยบายและแผน มาตรการต่างๆ ของภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มาวิเคราะห์ประกอบกับปัจจัยสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และมาตรการในการบริหารจัดการทรัพยากรทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งซึ่งจะนำไปสู่การบูรณาการในกระบวนการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. กรอบแนวคิดและหลักการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กำหนดเป็นกรอบทิศทางในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในระยะปานกลางคือ 5 ปี (พ.ศ.2555-2559) ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยมุ่งเน้นที่การแก้ไขและบรรเทาสภาพปัญหาในพื้นที่ที่วิกฤติ ไปพร้อมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้คืนสู่สมดุลของระบบนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการนำองค์ความรู้มาประกอบการตัดสินใจและดำเนินการ

4. วิสัยทัศน์

“ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้รับการจัดการเพื่อความสมบูรณ์และยั่งยืน”

5. ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 กลุ่มครอง อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย พัฒนาระบบฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และองค์ความรู้ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

6. เป้าประสงค์

เป้าประสงค์ที่ 1 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน

เป้าประสงค์ที่ 1 ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแบบบูรณาการ

เป้าประสงค์ที่ 3 มุ่งองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการบริหารจัดการ
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่
เปลี่ยนแปลง

7. กลยุทธ์ตามประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 คุ้มครอง อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 1.1 ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ไม่ให้เสื่อมโทรมลงมากกว่าสถานภาพในปัจจุบัน

กลยุทธ์ที่ 1.2 ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

กลยุทธ์ที่ 1.3 สร้างทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งใหม่เพื่อทดแทนที่สูญเสียไป

กลยุทธ์ที่ 1.4 ประกาศเขตพื้นที่อนุรักษ์ระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 1.5 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างคุ้มค่า

กลยุทธ์ที่ 1.6 กำหนดมาตรการ กฎ ระเบียบ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืนรวมทั้งกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 2.1 ส่งเสริมการจัดตั้งภาคีเครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 2.2 สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

กลยุทธ์ที่ 2.3 สนับสนุนพัฒนาระบบโครงสร้างการทำงานเชิงบูรณาการของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

กลยุทธ์ที่ 2.4 สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนชายฝั่ง โดยมีคณะกรรมการทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชนท้องถิ่น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย พัฒนาระบบฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และองค์ความรู้ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 3.1 ส่งเสริมการศึกษาวิจัยเชิงลึกและต่อยอดการวิจัยพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กลยุทธ์ที่ 3.2 สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน และเข้าถึงได้ง่าย

กลยุทธ์ที่ 3.3 สนับสนุนการพัฒนาาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่ 3.4 ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้และองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างทั่วถึง

8. การแปลงแผนสู่การปฏิบัติ กลไก และการติดตามประเมินผล

การผลักดันให้ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำเป็นต้องมีกลไกและกระบวนการในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

8.1 รณรงค์สร้างความรู้และความเข้าใจในยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้กับหน่วยงานและองค์การภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ รวมทั้งสาธารณะชนทั่วไป เพื่อร่วมเป็นเจ้าภาพและมีส่วนร่วมดำเนินการในกระบวนการต่างๆ

8.2 เสริมสร้างศักยภาพให้แก่หน่วยงานและองค์การภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8.3 สร้างระบบการกำกับ ติดตาม และประเมินผล การดำเนินงานตามกลยุทธ์และมาตรการ โดยกำหนดตัวชี้วัด เป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลาดำเนินการ หน่วยงานรับผิดชอบ และรูปแบบการรายงานความก้าวหน้า ที่ชัดเจน

แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราด (ระดับจังหวัด)

แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดและแนวทางการพัฒนา โดยจังหวัดตราดได้กำหนดวิสัยทัศน์ ดังนี้ “ ตราดเมืองสวรรค์แห่งตะวันออก ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ระดับนานาชาติ และความร่วมมือทางสังคมและเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างยั่งยืน ” ทั้งนี้โดยเป้าประสงค์หลักของจังหวัดเพื่อมุ่งสร้างสรรค์ตราดให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ สิ่งแวดล้อมดี ชุมชนเข้มแข็ง ครอบครัวอบอุ่นเคียงคู่กับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน พัฒนากลไกการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดปี เสริมสร้างมิตรภาพทางการค้าและการลงทุน ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน

สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ สร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยตราดร่วมมือร่วมใจด้วยวิธีแห่งประชาธิปไตยปลูกจิตสำนึกกระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดแบ่งเป็นสี่ประเด็นยุทธศาสตร์ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์แรก ได้แก่ การพัฒนาเมืองตราดให้น่าอยู่ มั่นคง เข้มแข็ง

ภายใต้การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล(ตราดสวรรค์แห่งความมั่นคงและยั่งยืน : Paradise of Wealthy and Sustainable) โดยมียุทธศาสตร์ย่อยที่สามเป็นยุทธศาสตร์วิถีตราดวิถีแห่งความยั่งยืนประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการรักษาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนปลูกจิตสำนึก กระตุ้นกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนร่วมรณรงค์ ร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนวนประเด็นยุทธศาสตร์ที่เหลือเป็นการส่งเสริมและการพัฒนาด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัด

(http://www.trat.go.th/45db/s_trat.pdf)

จะเห็นได้ว่าทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10-11 และแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดมีความสอดคล้องกันในเรื่องส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งด้านการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวและการพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรประมง ผลักดันยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติทางทะเล บรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่รุนแรงและการกัดเซาะชายฝั่ง โดยส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน ฟื้นฟูแนวปะการัง อนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลและสาหร่ายทะเล ส่งเสริมการจัดการพื้นที่ชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและการทำการประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับนโยบายและแผนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งได้ระบุถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภทไว้อย่างชัดเจน ที่สำคัญจังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายทะเลที่มีทรัพยากรชายฝั่งที่ได้รับความสนใจในลำดับต้น

บ้านสลักคอกได้มีการจัดตั้งชมรมนำเที่ยวที่บ้านสลักคอก เพื่อใช้บริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งหน่วยในการดูแลป่าชายเลนของชุมชนบ้านสลักคอก เป็นการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ การดูแล และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและทำให้มีระบบการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เมื่อภาครัฐมีโครงการเข้ามาเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน คณะกรรมการก็ต้องประชุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน จัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมและได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง และได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติเพื่อจะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรทิพย์ หาผล จากวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัด

ตราด(2544:145) ระบุว่า สมาชิกของชุมชนมีการเรียนรู้การทำงานในลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหา ไปสู่การเรียนรู้การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาความเจริญของชุมชน การให้ความสำคัญกับการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ก่อให้เกิดพลังเป็นแรงผลักดันยึดหลักการเป็นชุมชน คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าจะเป็นการสั่งการ

3.3 แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกได้อย่างยั่งยืน

3.3.1 แนวทางการอนุรักษ์

- 1) เน้นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลน
- 2) ปิดอ่าวในช่วงฤดูสัตว์น้ำวางไข่ ระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ
- 3) มีการประชุมทุกวันที่ 15 ของเดือนในการแจ้งข่าวสารต่างๆ และการลงประชามติในเรื่องต่างๆของการประชุม

การเน้นการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและร่วมมือกันจัดการป่าชายเลนเพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์และเอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชนและสามารถสร้างรายได้เสริมจากการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์** กล่าวว่าการสอนวิชาสิ่งแวดล้อมมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมก่อนจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนในทางที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและเพื่อให้มนุษย์สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข โดยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ ดังนั้นการสอนวิชาสิ่งแวดล้อมให้ได้ผลดีนั้นจะต้องเข้าใจในเรื่องของทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือเจตคติไว้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **พิสิษฐ์ พงศาปรมัตต์** จากวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์และการพัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งทะเลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านปลา หมู่ 8 บ้านหินดาต ตำบลคลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด(2552:255) ระบุว่า ในการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน โดยให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง โดยรู้จักเก็บ รักษา และการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสูญเสียน้อยที่สุดเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักและหวงแหนทรัพยากรชายฝั่งโดยไม่จับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่และตัวยังไม่เต็มวัย

เกษม จันทรแก้ว (2530:8) ให้คำจำกัดความ “การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้อย่างสมเหตุต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อจะเอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงสุดในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป ”

โดยที่การอนุรักษ์ เป็นคำที่มีความหมายเน้นหนักในการเก็บ รักษา สงวน ซ่อมแซมปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการมีชีวิตอยู่ของมวลมนุษย์นั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงการที่ต้องมีใช้ตลอดไป ไม่ใช่เป็นการใช้ในช่วงระยะเวลาสั้น รวมทั้งการใช้ที่กระบวนการใช้ต้องไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรนั้นและทรัพยากรที่อยู่รอบๆด้วย โดยการใช้ต้องเป็นการใช้เพื่อผลยั่งยืน

หลักการอนุรักษ์วิทยา ได้มีข้อเสนอแนะไว้ 3 ประเด็น คือ

1. ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

2. ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายากควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ ก็ต้องใช้อย่างประหยัด อย่าฟุ่มเฟือย

3. หาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น (ซ่อมแซม ปรับปรุง) กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามที่มีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเปล่าหรือจะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ควรอย่างยิ่งที่จะได้หาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

ในการที่จะบรรลุเป้าหมายตามหลักการของ การอนุรักษ์ ทั้ง 3 ประเด็น ควรที่จะดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดการใช้ที่ไม่จำเป็นหรือมีแนวโน้มที่เกิดความสูญเปล่านี้ เพราะการตัดปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นแล้ว เท่ากับเป็นการประหยัดทรัพยากรที่มีให้มีใช้ตลอดไป

2. ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อย ให้อยู่ในสถานะที่มากพอเสียก่อนจึงจะให้ได้ ทรัพยากรนั้นๆ ได้ หรือถ้าทรัพยากรนั้นกำลังจะสูญพันธุ์หรือหมดไปจากโลกนี้จำเป็นที่จะต้อง สงวนไว้อย่าให้สูญสลายไป

3. ผู้ใช้ทรัพยากรทั้งหลายควรตระหนักอยู่เสมอว่า ทรัพยากรแต่ละอย่างจะมีความสัมพันธ์ต่อกันยากที่จะแยกจากกันได้ ถ้ามีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อทรัพยากรอย่างหนึ่ง จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งเป็นปัญหาลูกโซ่เสมอ ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นทางตรงและทางอ้อมก็ได้ ดังนั้นการใช้ทรัพยากรอย่างใดอย่างหนึ่งต้องพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดต่อทรัพยากรอื่นอย่างรอบคอบ เช่น การทำลายป่าทำให้เกิดอุทกภัย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าสูญพันธุ์ เป็นต้น

4. การเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่งควรจะต้องทำ โคนเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันมีประชากรเกิดขึ้นอย่างมาก เพราะการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่จะทำให้เกิดดุลทางธรรมชาติในด้านอื่น มีอาหารเพียงพอต่อความต้องการของประชากร ปัญหาทางสังคมด้านอื่นๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น

5. ต้องพยายามอำนวยความสะดวกให้สภาวะต่าง ๆ ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้มีพืชและสัตว์เจริญเติบโตได้ตลอดไป โดยที่สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการป้องกันภัยธรรมชาติทั้งทางด้านความแห้งแล้งและอุทกภัยรวมทั้งมลพิษสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ

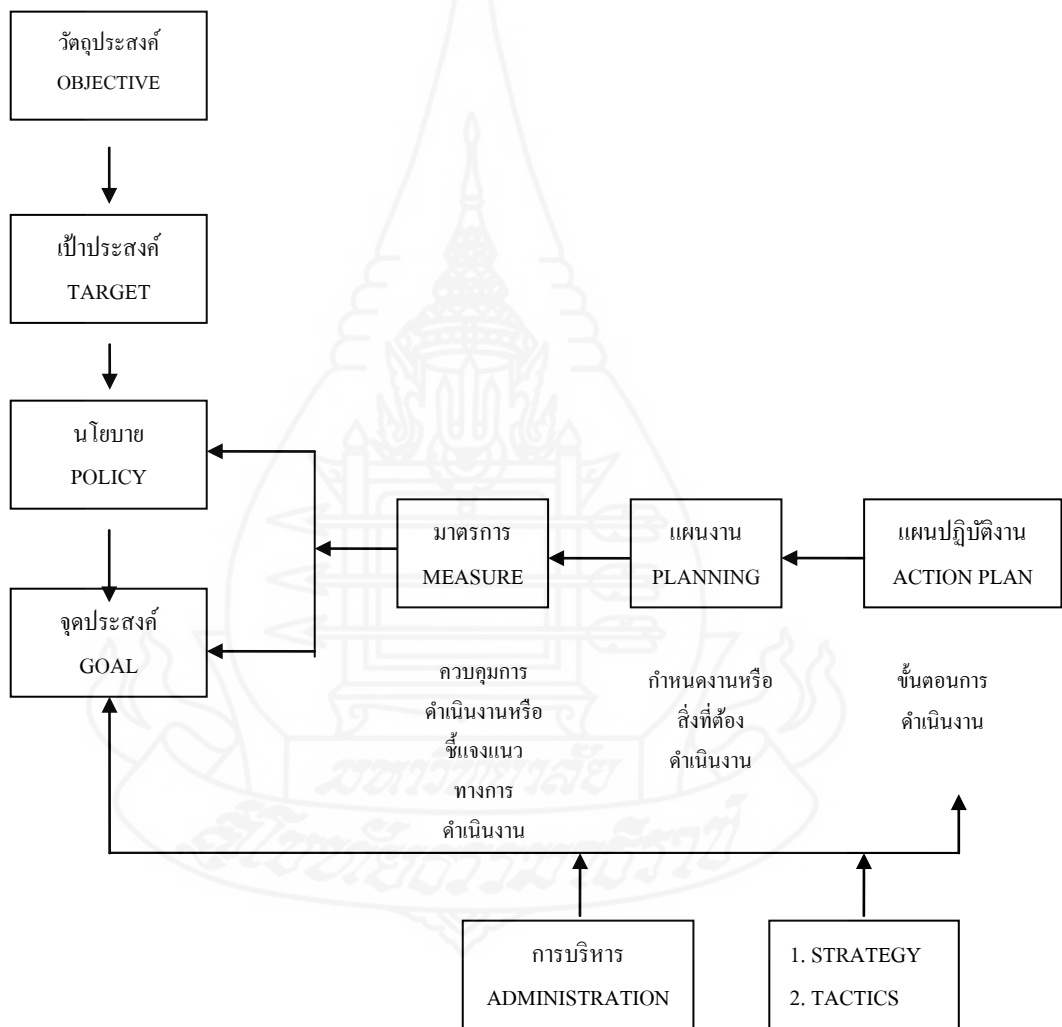
ซึ่งทั้ง 5 ประการข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ได้ผลตามเจตนารมณ์ และต้องไม่ลืมว่า วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์คือ ต้องทำให้โลกนี้ดี (rich) และให้ผลผลิต (Productive) เหมือนกับเมื่อพบครั้งแรก อย่าพยายามให้โลกนี้มีสภาพทรุดโทรมหรือยากจนขาดแคลนทรัพยากร

รูปแบบการอนุรักษ์

การที่การอนุรักษ์มีความหมายรวมไปถึงการใช้ทรัพยากรทั้งหลายในโลกนี้อย่างมีเหตุผลและเป็นไปตามหลักอนุรักษ์วิทยา ทั้งนี้เพื่อจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในลักษณะที่ดี มนุษย์ที่อยู่อาศัยจะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพที่ดีตลอดไป เพราะสิ่งแวดล้อมนั้นมีผลกระทบต่อสุขภาพและพละานามัยของมนุษย์ซึ่งเกษม จันทรแก้ว (2530:104) ได้อธิบายว่า หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นความคิดรวบยอดคล้ายๆ กับการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพิจารณา “การจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ” ก็คือ การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะทำอะไรก็ได้ แต่ต้องไม่ให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ” หรืออีกนัยหนึ่ง การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการกำหนดกิจกรรมที่จะทำซึ่งจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้ และกิจกรรมเหล่านั้นต้องไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อดำเนินการไปแล้วสิ่งแวดล้อมทั้งระบบนั้นๆ สามารถจะเอื้ออำนวยให้มวลมนุษย์พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอื่นอย่างถาวรต่อไป โดยไม่ขัดสนหรือเป็นปัญหาแต่อย่างใด ดังที่ เกษม จันทรแก้ว(2530:297) ได้ให้ความหมายของ “การจัดการสิ่งแวดล้อม” ไว้ว่าหมายถึง ขบวนการดำเนินการอย่างมีระบบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสนองความต้องการของมนุษย์ โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อการมีใช้ในอนาคตตลอดไป ซึ่ง ขบวนการดำเนินการอย่างมีระบบ คือ แผนการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management Planning) หมายถึง ขบวนการกำหนดรูปแบบ ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รูปแบบการอนุรักษ์ จึงมีที่มาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นและรูปแบบการอนุรักษ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังที่เกษม จันทรแก้ว (2530:315) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเป็นรูปแบบการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม (รูปแบบการอนุรักษ์จึงเป็นหนึ่งในรูปแบบการ

ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม) ต้องมีขนาด ทิศทาง และเวลา โดยรูปแบบนั้นต้องแสดงถึง ขนาดหรือ ปริมาณงานแต่ละอย่าง รวมไปถึงทรัพยากรที่จะใช้ เช่น คน เงิน พื้นที่ และเครื่องมือ ซึ่งต้องทำให้ เป็นรูปธรรม ส่วนทิศทาง นั่นคือ การกำหนดแนวทางดำเนินการว่าจะทำไปในทางใด ซึ่งอาจจะ เป็นไปในทำนองวิธีการดำเนินการก็ได้ และประการสุดท้ายคือเวลาซึ่งหมายถึงว่าเวลาที่ใช้ทั้ง โครงการหรือทั้งแผนงานหรือแต่ละงานนานเพียงใด ตั้งแต่เวลาใด เหล่านี้ เป็นต้น

ภาพที่ 2.7 แสดงรูปแบบการอนุรักษ์

รูปแบบการอนุรักษ์ ที่ยึดหลักการทางระบบนิเวศ ซึ่งระบบทั้งหลายจะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญสองส่วนคือ โครงสร้างและหน้าที่ และหลักการนี้จะสามารถอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของแผนการจัดการหรือขบวนการกำหนดรูปแบบการอนุรักษ์และการทำงานตามรูปแบบโดยสังเขป ดังนี้

1. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์เป็นองค์ประกอบแรกที่เกิดขึ้นในการกำหนดแผนงาน เปรียบเสมือนแผนงานที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2. เป้าประสงค์

หมายถึง เป้าหมายที่บอกขนาดและทิศทางหรือแสดงรูปธรรมไว้อย่างเด่นชัด เช่น ต้องการให้มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในเวลา 5 ปี เป็นต้น ทั้งนี้โดยเป้าประสงค์ก็เหมือนกับวัตถุประสงค์ที่อาจไม่มีในแผนการจัดการแต่จะไปรวมกับ “นโยบาย” ก็ได้

3. นโยบาย

เป็นส่วนที่สำคัญของแผนการจัดการซึ่งอาจจะรวมวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ไว้ด้วยก็ได้หรือเป็นส่วนที่ต่อจากเป้าประสงค์ก็ได้ โดยนโยบายหมายถึง หลักการหรือแผนงานหรือแนวทางดำเนินงานทางสิ่งแวดล้อมให้ถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นโยบายเปรียบเสมือนกรอบของงานในการทำงานหรือดำเนินงานว่ามีจุดหมายปลายทางที่ใด มีข้อสังเกตว่านโยบายอาจมีหลายๆนโยบายหรือหลายๆข้อก็ได้หรือมีนโยบายหลักและนโยบายรอง ก็ได้โดยนโยบายนั้นมีหน้าที่สำคัญที่ต้องระบุถ้อยคำให้แสดงลักษณะที่เป็นกรอบของงานอย่างชัดเจน ซึ่งนโยบายอาจมีหลายๆ มาตรการก็ได้

4. มาตรการ หมายถึง แนวทางในการควบคุมการดำเนินงาน ตามนโยบายที่กำหนดไว้ การมีมาตรการจะช่วยทำให้นโยบายได้บรรลุจุดประสงค์ตามที่ต้องการในทางสิ่งแวดล้อม มาตรการเป็นองค์ประกอบของนโยบาย โดยมาตรการหนึ่ง ๆ จะต้องมีการดำเนินงานหนึ่งมากกว่าหนึ่งแผนงานได้ มิฉะนั้นแล้วมาตรการต่าง ๆ ก็คงทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เช่นเดียวกับนโยบาย

5. แผนงาน หมายถึง การกำหนดงานหรือสิ่งที่ต้องทำ แผนงานเป็นการกำหนดงานที่จะทำว่ามีอะไรบ้างในแต่ละมาตรการ อาจมีหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งแผนงานก็ได้ ซึ่งแผนงานหนึ่ง ๆ นั้นจำเป็นต้องมีหลายโครงการหรือหลายแผนปฏิบัติงานก็ได้

6. แผนปฏิบัติการ หมายถึง การกำหนดกิจกรรมของงานและขั้นตอนการดำเนินการ โดยระบุผู้รับผิดชอบ งบประมาณ เวลา และสถานที่ แผนปฏิบัติการต้องระบุกิจกรรมในแต่ละงาน ตลอดจนขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ พร้อมทั้งต้องมีผู้รับผิดชอบ งบประมาณ เวลาและสามารถ

กำหนดสถานที่ได้ด้วย แผนปฏิบัติการเป็นหัวใจของแผนปฏิบัติการทั้งหมดซึ่งจะทำให้เห็นนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตั้งจุดประสงค์ไว้ประสบความสำเร็จโดยแผนปฏิบัติการเป็นส่วนสุดท้ายของแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งในแผนการจัดการนี้ก็คือ ขบวนการกำหนดรูปแบบการจัดการหรือการอนุรักษ์นั่นเอง นอกจากนี้แผนปฏิบัติการต้องมีการออกแบบ การปฏิบัติเป็นไปได้อย่างคล่องตัวของกิจกรรม โดยกำหนดขั้นตอนการทำงานซึ่งเมื่อถึงขั้นดำเนินการ ก็สามารถก็สามารถทำได้เลยเช่นกัน สุดท้ายอาจต้องเข้าไปสู่จุดที่ต้องการเสนอแนะให้ทำ Post-Audit ของการวิเคราะห์ระบบและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้ข้อมูลใหม่ในการปรับปรุงแผนการจัดการใหม่ก็ได้

วิธีการอนุรักษ์

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2534:100-101) ได้กล่าวถึง วิธีการอนุรักษ์ไว้ว่าจะใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีก็ได้ ดังนี้

1. การป้องกันรักษา โดยการรักษาในสภาพต่างๆ ของธรรมชาติให้คงเดิมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพให้ยั่งยืนตลอดไป เช่น ทิวทัศน์ธรรมชาติ ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้และดิน เป็นต้น
2. การบูรณะฟื้นฟู เป็นการซ่อมแซมบำรุงปฏิสังขรณ์ให้ฟื้นตัวขึ้นใหม่ เช่น ป่าไม้ถูกโค่นทำลายต้องฟื้นฟูปลูกป่าไม้ขึ้นใหม่ สัตว์มีจำนวนลดลงต้องเพาะพันธุ์เพิ่มขึ้น
3. การปรับปรุงให้ดีขึ้น คือ พยายามใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติ เช่น การปรับปรุงคุณภาพทรัพยากรดินเพื่อให้ใช้ประโยชน์จากการทำนาปีละครั้งเป็นปีละสองครั้ง
4. การใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วสิ้นเปลืองหมดไปไม่อาจฟื้นฟูกลับมาได้อีก เช่น ทรัพยากรแร่ธาตุต้องมีวิธีการพัฒนาแร่ขึ้นมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดการสูญเสียให้น้อยที่สุด และต้องคำนึงถึงช่วงเวลาในการใช้ที่เหมาะสม ลำดับก่อนหลังในการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภท
5. การนำมาใช้ใหม่ ทรัพยากรบางอย่างเมื่อใช้แล้วอาจจะนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก เช่น เศษเหล็กนำมาถลุงใหม่ เศษกระดาษ พลาสติก เป็นต้น
6. การนำเอาสิ่งอื่นมาใช้แทน คือ การคิดค้นหาสิ่งอื่นมาใช้แทนทรัพยากรที่หายากหรือกำลังจะหมดไป เช่น ใช้พลาสติกแทนภาชนะบรรจุน้ำ ซึ่งต้องใช้เหล็กชุบตีบุก ใช้ปูนซีเมนต์แทนไม้ในการก่อสร้างบ้าน ใช้พลาสติกหรือวัสดุสังเคราะห์แทนไม้ในการทำเครื่องเรือน
7. การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาใช้แทน โดยอาศัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ค้นหาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ขึ้นมาใช้แทนทรัพยากรประเภทที่หายากหรือกำลังจะหมดไปเช่น น้ำมัน เป็นต้น

8. การสำรวจตรวจค้น ทรัพยากรบางอย่างอาจถูกปล่อยทิ้งไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ควรตรวจค้นหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น พลังงานแสงแดด หรือ กระแสน้ำในแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น

แนวทางการอนุรักษ์

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2534:98-100) กล่าวว่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีแนวทางและหลักการ ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด นานที่สุดและโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกกาลเทศะ

2. ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกอย่างกว้าง ๆ ออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชหญ้า และกำลังงานมนุษย์กับทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น น้ำมัน และแร่ต่าง ๆ เป็นต้น

3. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

4. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

5. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จ นอกเสียจากผู้ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกันด้วย

6. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่นคง สุขสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ และยิ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎีทัศนคติ** ที่กล่าวว่า

ทัศนคติหรือเจตคติ (Attitude) คือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

องค์ประกอบของทัศนคติจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. ส่วนที่เป็นความรู้สึกนึกคิด (Affective Components) เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นทันทีที่ได้พบเห็นสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นความรู้สึกชอบไม่ชอบ หรืออาจเรียกว่าความรู้สึกที่เป็นในทางบวกหรือทางลบ (Positive or Negative Feelings) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. ส่วนที่เป็นวิจรรณญาณ (Cognitive Components) ทัศนคติในแนวนี้เกิดจากการที่บุคคลได้ใช้กระบวนการพินิจพิเคราะห์ จะด้วยเหตุด้วยผลอย่างไรก็ตามภายในความคิดของเขาเองแล้วสรุปเอาว่าความคิดของเขาอย่างนั้นน่าจะเป็นที่ยอมรับจากคนอื่น ๆ

3. ส่วนที่เป็นพฤติกรรม (Behavioral Components) ทัศนคติในแนวนี้ออกมาในลักษณะของการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คนที่ไม่ทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารลงบนพื้นถนนก็ย่อมชี้ได้ว่าเพราะเขามีทัศนคติในลักษณะของความรู้สึกนึกคิด (Affective Components) หรือวิจรรณญาณ (Cognitive Components) ว่าการทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารลงบนพื้นถนนเป็นการไม่รับผิดชอบต่อสังคมที่เขาอยู่ทำให้เขาไม่ทิ้งสิ่งของลงบนถนน ทัศนคติที่สะท้อนออกมาทางพฤติกรรมอย่างนี้มักจะมีข้อบกพร่องที่ว่า คนบางคนนั้น “ทำอย่างหนึ่งแต่คิดอีกอย่างหนึ่ง” ได้เสมอ

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดเจตคติ (The Function of Attitudes)

การที่คนเรามีเจตคติหรือทัศนคติอย่างนั้นจะต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดอย่างนั้นขึ้นมาได้ เดวิด ดวง รัตนทัศนีย์ (2534:218-219) กล่าวว่า ทัศนคติ หรือ เจตคติมีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยให้เกิดทัศนคติหรือเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยในการปรับตัว (Adaptive Functions) คนที่เคยได้กลิ่นยาฆ่าแมลงแล้วมีอาการเวียนศีรษะ เมื่อเขาคอนอื่นใช้ยาฆ่าแมลงหรือเมื่อเริ่มได้กลิ่นยาฆ่าแมลง ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ชอบการใช้ยาฆ่าแมลงอย่างนั้นเลย หรือคนที่มาทำงานในกลุ่มผู้ที่มีความคิดในการอนุรักษ์สัตว์ป่า ครั้งแรกอาจยังไม่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า แต่เมื่อทำให้เขาสามารถอยู่ในกลุ่มคนดังกล่าวได้ ทัศนคติของเขาก็มีโอกาที่จะเห็นคล้อยตามกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าไปในที่สุด

2. ปัจจัยในการใช้วิจรรณญาณ (Cognitive Functions) ปัจจัยในการเกิดทัศนคติในข้อนี้คือการส่งถ่าย (Transfer) ทัศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งอื่นๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มหรือลักษณะอย่างเดียวกับสิ่งอื่น ๆ เช่น คนที่เลี้ยงแมวไว้ในบ้าน เมื่อไปพบแมวอื่น ๆ ไม่ว่าที่ใดก็จะมีความรักใคร่เอ็นดูเช่นเดียวกับแมวของเขา

3. ปัจจัยที่เป็นความต้องการ (Need Gratification Functions) ทัศนคติที่เกิดขึ้นในลักษณะคล้าย ๆ กับเป็นความต้องการที่เป็นธรรมชาติทั่วไป เช่น ผู้ชายมักจะมีทัศนคติที่ดีต่อผู้หญิง ทัศนคติที่ดีต่ออาหารที่อร่อยและน่ารับประทาน เป็นต้น

4.ปัจจัยในการป้องกันตัว (Eco-Defence Function) คือ ทักษะที่เกิดจากอันตรายหรือประสบการณ์ในทางไม่ดี เมื่อไปพบหรืออยู่ในสถานการณ์เดิมอย่างนั้นอีก ทักษะก็ยังคงมีต่อสิ่งใหม่นั้นอีก เช่น คนที่เคยถูกแมลงต่อย เมื่อไปพบแมลงชนิดดังกล่าวในทีใด ๆ อีกก็จะเกิดความกลัวว่าจะถูกต่อยอีก นั่นคือเขามีทักษะที่ไม่ดีต่อแมลงนั้น และ **ทฤษฎีการเปลี่ยนทัศนคติ**

เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2543:219-220) ระบุว่าทัศนคติของคนเรานั้นถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่แรกเกิด ตั้งแต่เมื่อประสาธเริ่มทำงานได้สมบูรณ์ ก็เริ่มมีการสร้างสมทัศนคติติดต่อกันเรื่อยมา ในช่วงชีวิตของคนหนึ่ง ๆ นั้น ทัศนคติจะถูกเปลี่ยนอยู่เสมอ ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวว่า การศึกษาคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น นั่นคือ ทัศนคติ เป็นสิ่งที่สามารถที่จะสร้างขึ้นได้ในลักษณะที่เราต้องการ แต่อย่างไรก็ตาม ในการเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นยังคงต้องการข้อมูลอีกมาก เช่น การจะสร้างทัศนคติให้คนรักต้นไม้ นั้น จะต้องสอนเกี่ยวกับเรื่องต้นไม้เล็กน้อยเพียงใด สอนเมื่อใดและนานเท่าใด เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ทัศนคติที่จะรักต้นไม้อย่างแท้จริงจนถึงขั้นนำไปปฏิบัติได้นั้นเกิดขึ้น

ทฤษฎีการเปลี่ยนทัศนคติมีอยู่หลายทฤษฎี ดังนี้

1.ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Operant Theories) ทฤษฎีของการเปลี่ยนทัศนคตินี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ทัศนคติผลให้เกิดพฤติกรรมตามมา หรือสามารถทำให้เปลี่ยนได้โดยการจูงใจ (Reinforcement) หรือการอาศัยเงื่อนไขบางประการเป็นปัจจัยหลักในทฤษฎีนี้ โดยถือว่าทัศนคติของคนเราสามารถที่จะสังเกตได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา วิธีการเปลี่ยนทัศนคติโดยทฤษฎีนี้ เช่น การรอให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นออกมาว่าต้นไม้มีประโยชน์ในการให้ความร่มรื่น ผู้สอนได้อธิบายถึงคุณค่าของป่าไม้ในด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งเป็นการเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อต้นไม้ในขณะที่ผู้เรียนเริ่มมีสภาพ (Condition) ที่จะรอรับข้อมูลได้แล้ว

นอกจากนี้ การเปลี่ยนทัศนคติโดย Reinforcement Theory ในอีกแง่หนึ่ง คือ การให้ทำรายงานหรือบรรยายในหัวข้อที่มีทัศนคติตรงข้ามกับทัศนคติของเขา เช่น ผู้ที่มีความเห็นสนับสนุนการสร้างโรงงานพลังงานปรมาณู แสดงความคิดเห็นหรือรายงานในลักษณะที่ต่อต้านการสร้างโรงงานดังกล่าว เป็นต้น

2.ทฤษฎีของความขัดแย้ง (Cognitive Dissonance Theory) กล่าวว่า เมื่อบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ขัดแย้งกับความเชื่อในเรื่องเดียวกันนี้กับบุคคลอื่น ๆ ที่มีความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นเกิดความคิดรวนเรขึ้นมาในใจ ด้วยความไม่แน่ใจว่าทัศนคติของเขาที่มีอยู่นั้นจะถูกต้องหรือควรจะยังคงอยู่หรือไม่ อันอาจเป็นผลให้ทัศนคติของเขาต้องเปลี่ยนไปได้ เช่น ผู้ที่สูบบุหรี่จะกล่าวว่าการสูบบุหรี่ของเขาไม่ทำให้เขาได้รับอันตรายเกี่ยวกับสุขภาพใด ๆ และในขณะที่เดียวกันถ้าผู้สูบบุหรี่ไปพบแพทย์ที่เคยรักษาและแพทย์

กล่าวว่าการสูบบุหรี่เป็นอันตรายต่อปอด ย่อมทำให้เกิดความคิดที่จะรวนเรขึ้นมาในใจของผู้สูบบุหรี่ได้

อีกแง่หนึ่งของทฤษฎีนี้คือ เมื่อบุคคลคาดว่า การเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่เมื่อเข้ามาอยู่จริงๆ กลับหางานทำไม่ได้หรือได้รับความขัดสนด้วยประการต่าง ๆ ก็อาจทำให้ทัศนคติเดิมของเขาที่มีต่อการอยู่ในกรุงเทพมหานครเปลี่ยนไม่ได้

3. ทฤษฎีการยอมรับตนเอง (Self Perception Theory) ทฤษฎีนี้มีหลักอยู่ว่า บุคคลย่อมมีความเชื่อเกี่ยวกับตนเอง เช่น เกี่ยวกับการที่ผู้อื่นมองตน นั่นคือ บุคคลมักจะอิงความคิดของตนหรือการกระทำของตนว่าดี ใดถูกหรือผิดอยู่กับความคิดของคนอื่น ๆ อยู่มาก เช่น ในการบรรยายของวิทยากรผู้หนึ่ง มีผู้กล่าวว่า การบรรยายของเขาในวันนี้เป็นการบรรยายที่ดีที่สุดเท่าที่เขาเคยมีประสบการณ์มา คำชมเชยอย่างนี้ย่อมทำให้วิทยากรผู้นั้นเกิดความภาคภูมิใจและมีความเพียรในการทำงานนั้นต่อไป ดังนี้เป็นตัวอย่างของ “ทฤษฎีการยอมรับตนเอง” ที่ทำให้เห็นว่า วิทยากรผู้นั้นเกิดการเปลี่ยนทัศนคติขึ้นแล้วนั่นเอง

4. ทฤษฎีการสื่อความหมาย (Communication Theory) การสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพย่อมทำให้ผู้ฟังเห็นคล้อยตามและกลายเป็นความเชื่อหรือทัศนคติใหม่เกิดขึ้นมาได้ เช่น นักการเมืองที่มีความสามารถในการพูด สามารถที่จะหยิบยกเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาพูดให้ผู้ฟังคล้อยตามได้ แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนทัศนคติโดยทฤษฎีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้พูด วิธีการพูดที่สามารถแยกแยะหรือรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างชัดเจนและขึ้นอยู่กับตัวผู้ฟังเองว่ามีความตั้งใจที่จะฟัง เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ เพียงใด

5. ทฤษฎีการซึมซับของข้อมูล (Information Integration Theory) ทฤษฎีนี้เป็นการนำเอาความรู้หรือข้อมูลที่ได้รับใหม่เข้าไปผสมกลมกลืนกับความรู้เดิม ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้น เช่น ผู้ที่มีความคิดต่อต้านการใช้ยาฆ่าแมลงต่อเมื่อเกษตรกรที่ใช้ยาฆ่าแมลงบอกกับเขาว่าเป็นความจำเป็นที่ต้องใช้ ถ้าไม่มียาพวกนี้ใช้แล้วพืชผักของเขา ก็จะเสียหายหมดในกรณีเช่นนี้ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ยาฆ่าแมลงอาจเปลี่ยนทัศนคติของตนหรือไม่เปลี่ยนก็ได้ การเปลี่ยนทัศนคติ ตามทฤษฎีนี้ย่อมขึ้นอยู่กับหลาย ๆ ปัจจัย เช่น ความรู้ใหม่ที่เขาได้รับนั้นมีมากพอหรือไม่หรือการที่จะเปลี่ยนทัศนคติต้องใช้เวลาหลังจากการได้รับข้อมูลอยู่บ้างเป็นต้นและ **กฎของนิเวศวิทยา** เด็มดวง รัตนัทศนีย์ (2534 : 214) อธิบายว่า Barry Communer นักสิ่งแวดล้อมชาวอเมริกา ได้เขียนกฎของนิเวศวิทยาไว้ในหนังสือ “The Closing Circle” ในปี ค.ศ. 1969 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของวิชาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันไว้ ดังนี้

1. ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ย่อมเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ ทั้งสิ้น นั่นคือ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุธาตุเล็ก ๆ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หรือใหญ่โตเพียงใด ย่อมจะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่ง

อื่น ๆ เช่น ต้นไม้จะต้องอาศัยแร่ธาตุ น้ำ คาร์บอนไดออกไซด์ และพลังงานจากแสงแดด จึงจะทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตหรือดำรงชีวิตอยู่ได้ น้ำที่ใช้เป็นตัวละลายแร่ธาตุเมื่อเข้าไปอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของพืชบางส่วนก็จะถูกคายออกทางใบ ที่เหลืออยู่ในพืชก็จะอยู่ในส่วนที่เป็นกิ่ง ลำต้น ใบ ดอกและผลของต้นไม้ นั่น ๆ

2. ทุกสิ่งทุกอย่างมิได้หายไปไหน ของทุกสิ่งทุกอย่างที่มีหรือเห็นอยู่บนโลกนี้มีได้สูญหายไปไหน เพียงแต่แปรสภาพจากสิ่งหนึ่งไปเป็นสิ่งหนึ่งเท่านั้น เช่น เมื่อนำเอากระดาษมาจุดไฟเผา นั้น มิได้หมายความว่า กระดาษสูญหายไป แต่เป็นเพียงกระดาษกลายสภาพไปเป็นก๊าซและเถ้าถ่านไปเท่านั้น

3.3.2 แนวทางการพัฒนา

1) มุ่งเน้นพัฒนาคน ให้เยาวชนรุ่นหลังสืบทอดด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2) ดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์

3) จัดการป่าชายเลนโดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนดูแลรักษาป่า

ชายเลน

4) จัดตั้งชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

5) บ้านเรือนริมคลองอ่าวสลักคอกควรห้ามทำการต่อเติมหรือขยายบ้านเรือนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยไม่บุกรุกเข้าไปในส่วนของป่าชายเลน

6) ช่วยกันดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักและหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

บ้านสลักคอกมุ่งเน้นพัฒนาคนในท้องถิ่น ให้เยาวชนรุ่นหลังสืบทอดด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยควบคู่กับการดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์ใช้องค์ความรู้ในท้องถิ่นมาดูแลรักษาป่าชายเลนโดยเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนในการดูแลรักษาซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตราที่ 46 กล่าวว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน” ซึ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ ดร.เอนสมิงเงอร์** กล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาว่าคือ การพัฒนาคน รองลงมาเป็นสถาบันหรือที่เข้าใจกันว่า “สิ่งแวดล้อมคน” ทฤษฎีนี้ให้ประโยชน์ 3 ประการ คือ

1.บอกเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาว่าคือ การพัฒนาคน รองลงมาเป็นสถาบัน หรือที่เข้าใจกันว่า “สิ่งแวดล้อมคน”

2.บอกกระบวนการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน มีการจัดลำดับก่อนหลัง เช่น ต้องพัฒนาเศรษฐกิจก่อนแล้วจึงตามด้วยการพัฒนาอย่างอื่น

3.ให้สาเหตุของการพัฒนาสังคมใหม่ ๆ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาแบบผสมผสาน การปฏิรูปที่ดิน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พจนานง ทรัพย์ประเสริฐ จากวิทยานิพนธ์เรื่อง การจัดการป่าชายเลนคลองท่าเลื่อน เรื่องเด่นที่ยากเล่าต่อ ตำบลตะกวด อำเภอเมือง จังหวัดตราด ระบุว่า การพัฒนา สามารถป้องกันปัญหาการบุกรุกการจัดการป่าชายเลนก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่คนในชุมชนทำให้ท้องถิ่นมีคุณภาพที่ดีขึ้น สร้างความสามัคคีและความร่วมมือ ร่วมใจของคนในชุมชนในท้องถิ่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550:81-83) อธิบายว่า หลักการพัฒนา คือ แนวปฏิบัติที่จะต้องยึดถือในการดำเนินการพัฒนาสังคมให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จากการพิจารณาจากเอกสารและผลงานการพัฒนาด้านต่าง ๆ พอจะสรุปหลักการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงยึดถือเป็นแนวทางในการทำงานของพระองค์ ดังนี้

1.การช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ทรงปลูกฝังหลักการนี้ให้อยู่ในความรู้สึกของคนที่พระองค์พัฒนา ไม่ว่าจะในหมู่คนปกติหรือคนไม่ปกติ ตัวอย่างเช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการพัฒนาการศึกษาในระดับอื่นก็ตาม

2.การเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่ โดยที่ชาวบ้านหรือเด็กเคยมีชีวิตอยู่อย่างไร มีความรู้หรือฐานะอย่างไรให้เริ่มจากตรงนั้นแล้วจึงค่อย ๆ ปรับปรุงการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นให้สูงขึ้น พระองค์ทรงไม่นิยมให้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่นำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ในเมืองเข้ามาใช้ในชนบทอย่างทันทีทันใด ดังตัวอย่างที่ครูชนบทขออุปกรณ์การสอนพระองค์และพระองค์ไม่ทรงพระราชทานให้ตามที่ขอ

3.การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว ชาวบ้านย่อมรู้จักดี จึงนำมาใช้ได้ทันทีไม่ต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจใหม่ ไม่ต้องรอกจากภายนอกซึ่งไม่รู้ว่าจะใช้เวลานานเท่าใด ตัวอย่างที่เลียงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ให้สาวชาวบ้านที่นำไปอบรมเรื่องเด็กมาทำงานเสริมด้วยแม่บ้านมาเข้าเวรช่วยกันดูแลลูกแทน ช่างสร้างศูนย์ก็ใช้คนท้องถิ่น ผัก พันธุ์สัตว์ใช้ของในท้องถิ่น

4.การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น มีตัวอย่างดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โครงการพัฒนาทุกโครงการต้องพยายามนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเขาจะได้เรียนรู้และมีความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น นั่นคือ การพัฒนา

5. วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น กล่าวคือ ทรงยึดความเป็นไทยไว้อย่างมั่นคง นำความเจริญจากภายนอกเข้าผสมผสานหรือเพิ่มเติม ทำให้ความเป็นไทยเดิมดีขึ้น งานอนุรักษ์มรดกไทย เช่น คนตรีไทย ศิลปะไทย สถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น

6. ความมีประสิทธิภาพ การดำเนินการพัฒนาต้องมีโครงการทำงานต้องมีการการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมาก แต่ใช้เวลา น้อย คนน้อยและเงินน้อย ตัวอย่างอ้างได้จากทุกงานของพระองค์ โดยเฉพาะ โครงการเพิ่มคุณภาพการศึกษา โครงการปฏิสังขรณ์วังและวัด

7. การประสานงาน งานพัฒนาแต่ละ โครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะมีลักษณะของการร่วมมือประสานงานกันระหว่างหลายหน่วยงาน ทั้งที่เป็นราชการและเอกชน เช่น การช่วยเหลือ โรงเรียนคนตาบอดที่จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือ คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค กองทัพบก กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนมัธยมสามัญ เป็นต้น โครงการอนามัยเด็กที่จังหวัดนครราชสีมา เป็นการร่วมมือกันระหว่างสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและกระทรวงศึกษาธิการ ที่เรียกว่า 4 กระทรวงหลัก

8. การทำงานเชิงรุก ตัวอย่างคือเสด็จเยี่ยมราษฎรของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงแนะนำการทำมาหากิน การฝึกอาชีพ หรือการรักษาสุขภาพอนามัย และการป้องกันการทำลายธรรมชาติแวดล้อม ด้านงานของสภากาชาดไทยให้มีการศึกษาหาข้อมูลไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดสาธารณภัย การฝึกอบรมคนทั่วไปและเจ้าหน้าที่ให้รู้จักรักษาและป้องกันตัวจากภัยต่าง ๆ การเสริมสร้างเครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งการขยายหน่วยงาน เพิ่มศูนย์ปฏิบัติงานให้มากขึ้น เช่น สภากาชาดไทยสาขาภาคใต้สาขาภาคใต้ที่กำลังดำเนินการก่อสร้างที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะมีขนาดของการบริการใกล้เคียงกับสภากาชาดไทย กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

9. การมีคุณธรรมและศิลปะ เป็นลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนา ไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ความสามารถแต่อย่างเดียว แต่จะต้องควบคู่กับคุณธรรมและความดีที่ได้ประพฤติพระองค์เป็นตัวอย่าง สนับสนุนส่งเสริมด้านศาสนา กตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ ชื้อสตัย ขยันหมั่นเพียร ดังที่ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศาสนสุภาษิต เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันงานพัฒนาของพระองค์ ไม่ได้มุ่งเฉพาะด้านเศรษฐกิจ วัตถุนิยม แต่ให้มีความสวยงาม ความไพเราะไปด้วย เช่น แม้ลายมือก็ให้คัด การอ่านถูกต้องก็ให้คัด ไปเรื่อยไปจนถึงวรรณคดี ศิลปะด้านต่าง ๆ รวมถึงเพลง การร้องรำและดนตรีไทย

10. การเชื่อมประสานเวลา เป็นหลักการทำงานพัฒนาอีกประการหนึ่งที่ทรงยึดคือ ทรงเอาพระทัยใส่ทั้งงาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ทรงศึกษาและอนุรักษ์โบราณสถานและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยซึ่งเป็นเรื่องในอดีต พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาการศึกษา ให้โอกาสชีวิตแก่ผู้ด้อยโอกาส ในปัจจุบันที่ทรงทำกับเด็กชาวเขาและชนบท เด็กนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนหรือให้เด็กพิการหรือกำพร้า เด็กพิการ ได้มีโอกาสศึกษาและฝึกอาชีพ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ทรงสนพระทัยในเรื่องอนาคต นำความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ เริ่มจากพระองค์ทรงใช้คอมพิวเตอร์ในงานส่วนพระองค์เช่น งานนิพนธ์ทางวิชาการและสารคดีให้แก่สภากาชาดไทย หน่วยงานที่พระองค์ทรงรับผิดชอบโดยตรง ให้ใช้เครื่องมือทันสมัยต่าง ๆ ในการป้องกัน เตรียมตัวรับและปฏิบัติการเมื่อเกิดสาธารณภัย ตลอดจนการนำเอาภาพถ่ายจากดาวเทียมมาใช้ในการตรวจสอบดินเพื่อการเกษตรหรือเพื่อการศึกษาทางโบราณคดี เป็นต้น งานพัฒนาพระองค์จึงครอบคลุมสามกาลเวลา

โดยสรุป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยึดหลัก 10 ประการ คือ หลักช่วยตนเอง พึ่งตนเอง หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักวัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น หลักประสิทธิภาพ หลักการประสานงาน หลักการทำงานเชิงรุก หลักคุณธรรมและศิลปะ และหลักเชื่อมประสานด้านเวลา โดยที่หลักการเหล่านี้จะเป็นกรอบให้กับการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานพัฒนาที่เรียกว่า “วิธีการพัฒนา” อันจะก่อผลสุดยอดคือ “คนพัฒนา”

วิธีการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536:24-27) อธิบายว่า วิธีการพัฒนาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงนิยมใช้ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาของพระองค์มีโดยสังเขป ดังนี้

1. วิธีการให้การศึกษา ทรงเน้นและทรงใช้วิธีการนี้ในการพัฒนาเป็นอย่างมาก โดยเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีการที่สำคัญที่สุด เพราะพระองค์ทรงใฝ่พระทัยด้านนี้เป็นพระนิสสัยอยู่แล้ว อนึ่งย่อมทราบว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงใช้คำว่าศึกษาในความหมายกว้างนับตั้งแต่การอ่านออกเขียนได้ไปจนถึงมหาวิทยาลัย อันเป็นการศึกษาแบบทางการ รวมไปถึงการศึกษาไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนเรื่องอาชีพต่าง ๆ การเรียนรู้เรื่องการปลูกผัก ฆ่าฟัน ขุดดิน คายหญ้า หรือค้าขาย นับเป็นการศึกษาในความหมายทั้งสิ้น พระราชนิพนธ์และพระราชดำรัสที่ทรงเน้นเรื่องการศึกษา เช่น

“...การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ควรทำ วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุด คือ การให้การศึกษา.....”

“...นอกจากนั้น จะต้องให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี ช่วยรักษาพยาบาล อุปการะผู้เจ็บป่วย การเจ็บป่วยที่ทำให้เกิดปัญหาหมอก บางคนต้องรักษาตัวจนหมดเนื้อหมดตัวก็มี ต้องช่วยให้ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษา มีความรู้อย่างน้อยให้อ่านออกเขียนได้ สามารถอ่านเอกสารของทางราชการได้...”

“...การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ตลอดจนความประพฤติและคุณงามความดีของบุคคล ใ้บุคคลดำรงตนอยู่ในสังคมในโลกได้อย่างมั่นคงและมีความสงบร่มเย็นได้ แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วเพียงใดก็ตาม...”

การเน้นวิธีการพัฒนาด้วยการศึกษาของสมเด็จพระรัตนราชสุตา แสดงออกในรูปปริมาณ โครงการและกิจกรรมการพัฒนาในรูปการศึกษาและการเน้นย้ำให้นักพัฒนาของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นครู ผู้ดูแลเด็ก ตำรวจ หรือ นักส่งเสริมเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ให้การศึกษอบรม ให้ผู้รับการพัฒนาได้เข้าใจเรื่องที่เรียนโดยฝึกฝนจนมีความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ พอควรและสามารถนำความรู้ที่ไปใช้ในชีวิตของตนได้

2. วิธีการทำงานกับกลุ่มคน

กลุ่มคนในเชิงวิชาการสังคมศาสตร์ไม่ได้หมายความถึง เพียงการรวมตัวกันของ คนจำนวนหนึ่งหนึ่งในเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้นแต่ความหมายไปถึง การที่กลุ่มคนนั้นจะมีเป้าหมายร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างและจะต้องมีระเบียบสังคม ควบคุมการคิดการกระทำของสมาชิกกลุ่มด้วยและกลุ่มคนมีหลายประเภทเริ่มจาก กลุ่มเพื่อน ชุมชน ชนชั้น กลุ่มคนขนาดใหญ่ และซับซ้อนและสังคมมนุษย์

การทำงานกับกลุ่มมีประโยชน์แก่การพัฒนาหลายอย่าง เช่น สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนได้เป็นจำนวนมาก การเรียนเป็นกลุ่มทำให้ได้ช่วยกันทำความเข้าใจ ช่วยกันจำและทำให้เกิดกำลังใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเดิม และมีพลังในการทำงานพัฒนา

การทำงานกับกลุ่มคนให้ได้ผลมีวิธีการและขั้นตอนหลายอย่าง ซึ่งสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ ทรงเข้าพระทัยดี ดังพระราชดำรัสของอัญเชิญมาลง

“...ผู้ที่ทำงานพัฒนาให้บรรลุสำเร็จได้ จะต้องทราบตระหนักรู้ว่าปัญหาซึ่งเกิดขึ้นในที่ต่างกันและในสถานการณ์ต่าง ๆ กันนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันตามเหตุที่แวดล้อมและการที่จะนำวิชาการหรือวิธีการใด ๆ ไปใช้ให้ได้ผล ก็จำเป็นที่จะต้องปรับให้เหมาะสมกับภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ ดังนั้น การทำความเข้าใจ การทำความเข้าใจในสถานการณ์และในตัวปัญหาที่เป็นอยู่ให้ถ่องแท้งจึงเป็นกิจสำคัญเบื้องต้นแห่งการบริหารงานพัฒนา เพราะความรู้ ความเข้าใจอันแน่ชัดนั้นจะทำให้ทราบว่าอะไร คือ สาเหตุแห่งปัญหา อะไรคือผลที่จะติดตามมา และควรจะทำปฏิบัติ

กับปัญหาอย่างไร หากปราศจากความเข้าใจอย่างถ่องแท้ดังกล่าว การบริหารงานทั้งปวงอาจไม่บรรลุผลตามที่ต้องการอย่างครบถ้วนได้ ในการพิจารณาทำความเข้าใจกับสถานการณ์และปัญหาทุกอย่างนั้นจำเป็นจะต้องกระทำด้วยความคิดจิตใจที่เที่ยงตรงเป็นกลาง ปราศอคติ ต้องอาศัยหลักวิชาการและเหตุผลที่ถูกต้องหนักแน่นเป็นเครื่องวินิจฉัย ต้องยึดถือประโยชน์ที่แท้จริงตามวัตถุประสงค์ของงานเป็นเป้าหมาย ไม่พิจารณาตัดสินปัญหาตามความพอใจของตนหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นสำคัญแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องรับฟังความคิดเห็นจากแง่มุมอื่นๆ ด้วยแล้วนำมาพิจารณาพิจารณาประกอบกัน จนเกิดเป็นความรู้อันกระจ่างแจ่มใส ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการต่อไป ก็จะทำให้การปฏิบัติบริหารงานบรรลุผลสมบูรณ์บริบูรณ์ได้ในที่สุด ...”

ประโยชน์ของกลุ่มสำหรับการศึกษาคณะมนตรีที่ทรงเน้นไว้ว่า “...การเล่นดนตรีเป็นกลุ่มๆ จะช่วยในการสร้างวินัยให้ทำงานร่วมกันได้ คือ รู้จังหวะ รู้ทำนอง รู้จักส่วนที่ตัวควรในการเล่น ...”

นอกจากนั้น การที่ทรงใช้ประโยชน์จากกระทรวงทบวงกรม หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนคณะกรรมการขนาดและระดับต่าง ๆ ในกิจกรรมการพัฒนาของพระองค์ก็แสดงถึงการเห็นความสำคัญของการทำงานกับกลุ่มคนที่กล่าวมานี้

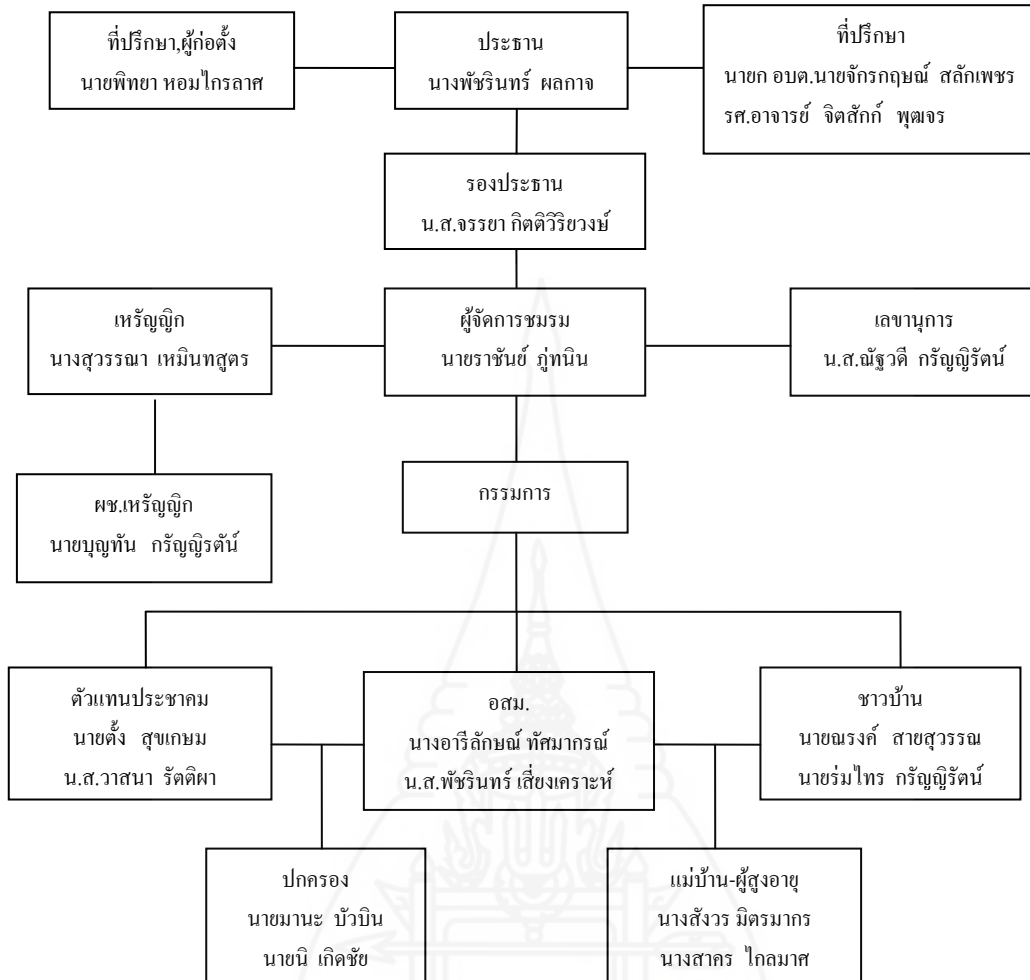
หากจะถือว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นศิษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและทรงยึดหลักและวิธีการพัฒนาของครูอย่างเคร่งครัดแล้ว สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ส.ก.ปร.) ได้สรุปขั้นตอนขบวนการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในที่นี้ได้นำเฉพาะหัวข้อมาลงไว้ ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูล ก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ใด ๆ
2. การหาข้อมูลในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน จาก
 - 2.1 ประชาชน
 - 2.2 ตำรวจพื้นที่
 - 2.3 เจ้าหน้าที่
3. การศึกษาข้อมูลและการจัดทำโครงการ เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการหลังจากรับพระราชดำริแล้ว
4. การดำเนินงานตามโครงการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการโดยสำนักงานเลขาธิการ กปร.ประสานงาน

5. การติดตาม ดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยปฏิบัติโดยตรงและสำนักงานเลขานุการ กปร. ที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จกลับไปพื้นที่นั้น ๆ ด้วยทุกครั้งเมื่อมีโอกาส

นอกจากนี้ อาจมีวิธีการพัฒนาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงใช้อีกแต่เท่าที่ชัดเจนในเบื้องต้นนี้มีสองวิธีการดังกล่าวมานี้ คือ วิธีการให้การศึกษาและวิธีการทำงานกับกลุ่มคน ซึ่งหลักการและวิธีการเหล่านี้จะสัมพันธ์กับพระลักษณะการทรงเป็นปราชญ์แห่งการพัฒนาของพระองค์

การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนชุมชนบ้านสลักคอก จะดำเนินการภายใต้การทำงานของชมรมชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก มีการกำหนด กฎระเบียบการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน กำหนดมาตรการตรวจสอบ ป้องกันรวมทั้งแก้ปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าชายเลน ตลอดจนเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากร เช่น การซ่อมแซมในส่วนที่เสื่อมโทรม การจัดการเรื่องขยะ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม กล่าวคือ พฤติกรรมอันก่อปรไปด้วยการร่วมและสมยอมตามพฤติกรรมที่คาดหวังของกลุ่มทางการและไม่ใช่ทางการ หรือในความหมาย ก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2528:288) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรทิพย์ หาผล จากวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนบ้านเปรี๊นใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด(2544:145) ระบุว่า สมาชิกของชุมชนมีการเรียนรู้การทำงานในลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหา ไปสู่การเรียนรู้การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาความเจริญของชุมชน การให้ความสำคัญกับการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ก่อให้เกิดพลังเป็นแรงผลักดันยึดหลักการเป็นชุมชน คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าจะเป็นการสั่งการ

ภาพที่ 2.8 โครงสร้างชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก

ประเภทของการมีส่วนร่วม

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545:21-22)จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1.การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- 2.การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ทุกเวลา

ไพร์ตัน เคเซอร์นทร์ (2527:12) ได้จัดประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาในระดับต่างๆ ดังนี้

1. องค์กรประชาชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ กลุ่มประชาชนที่มีความสนใจในการพัฒนาชุมชนและสังคม มีการรวมตัวกันเองเป็นกลุ่มขนาดเล็กในระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล อำเภอในตัวเมือง เพื่อรวมกันทำประโยชน์ต่อส่วนร่วม เช่น อาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่นอีกมากมายตามลักษณะอาชีพหรือกิจกรรมที่ทำร่วมกัน

2. องค์กรประชาชนที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ องค์กรเหล่านี้มีการจดทะเบียนในรูปสมาคม มูลนิธิตามกฎหมาย สหกรณ์ชาวไร่ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมาย คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการสภาพัฒนาและป้องกันตนเอง คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรภาคประชาชน เหล่านี้จะทำกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนหรือตามที่กฎหมายกำหนดบทบาทและหน้าที่ไว้ ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนของประชาชนหรือสมาชิกในการตัดสินใจดำเนินการพัฒนาร่วม กับหน่วยงานราชการหรือจัดทำเองตามบทบาทและหน้าที่

3. ตัวแทนบุคคลหรือตัวแทนองค์กรเอกชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการนโยบาย คณะกรรมการเฉพาะกิจ เป็นต้น ภารกิจและหน้าที่ของผู้ที่เข้ามาเป็นตัวแทนในรูปแบบของคณะกรรมการ อาจรับไปดำเนินการในองค์กรที่ตนสังกัดหรือเข้าร่วมในฐานะส่วนบุคคลทั้งในด้านความคิด ทรัพยากรและการจัดการ

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981) รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งมีรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่

ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับระยะยาวและจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

สถาบันพระปกเกล้า (2549:2-53) กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมโดยตัวบุคคล ถือเป็น การมีส่วนร่วมโดยตรง
2. การมีส่วนร่วมโดยองค์การจัดตั้งของประชาชน อาจถือว่าการมีส่วนร่วมโดยตรงได้อีกวิธีการหนึ่ง

3. การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทนที่มีลักษณะทั่วไป ถือเป็น การมีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงเท่านั้น

นพดล สุวรรณภักดี (2550:1) แบ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีรัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้เป็นการมองจากเบื้องบนหรือการมองจากรัฐ (Top Down Approach) โดยประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตามเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูง ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนที่จะดำเนินการหรือเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยมีรัฐเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้นและถือว่าการมองจากเบื้องล่าง (Bottom-Up Approach)

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545:24) เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริง จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและการตัดสินใจ

2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหาร

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

4. การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวในสังคมหรือวัตถุก็ได้

กรรณิกา ชมดี (2524:13) สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม

- 2.การมีส่วนร่วมออกเงิน
- 3.การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
- 4.การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
- 5.การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
- 6.การมีส่วนร่วมชักชวน
- 7.การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
- 8.การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
- 9.การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
- 10.การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ผู้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมได้เสนอแนะไว้ ดังนี้

สุชาติ อรุณวุฒิวงศ์ (2541:22-23) เสนอว่า ปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 การมองเห็นว่าตนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็น เรื่องกระตุ้นให้เกิดสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมาก จะเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับผลดังที่คาดคิดไว้ เนื่องจากการเข้ามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน ภาวะเบียบแบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามาร่วมจึงควรมีลักษณะ

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

2.2 ควรกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้ร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่ง แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วมแต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรมเพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

จารุวรรณ ชาวศรีทอง (2543:31) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความเป็นความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม การวางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงและมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนสาวนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545:27-28) ได้กล่าวถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ลักษณะส่วนบุคคลต่าง ๆ คือ

1. อายุ
2. เพศ
3. สถานภาพทางสังคม
4. อาชีพ
5. การศึกษา
6. ถิ่นที่อยู่อาศัย
7. ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น

8. ปัจจัยอื่นๆ เช่น การอาศัยในเมืองหรือชนเมือง ค่านิยมและทัศนนิยมนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2531:20) ได้เสนอปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้เกิดความเกรงใจที่จะทำ

3. อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

มาตราวัดระดับการมีส่วนร่วม

ชำนาญ วงศ์วินิจศร (2545 : 27) ได้เสนอมาตราวัดระดับการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1. การกระทำโดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้เกิดการวิเคราะห์หรือข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการการมีส่วนร่วมนั้นจะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือกริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมก็คือ กริยาที่มีต่อการแสดงต่อผลของการกระทำนั้นโดยตรงของแต่ละบุคคล

2. ความหนาแน่นของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ

3. คุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งดูจากผลและผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับ ความสามารถและความคิดเห็น มีการทำการประเมินผล

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ศึกษากรณีบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือส่วนแรกเป็นข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และส่วนที่ 2 เป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลในการนำเสนอต่อคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและการวางแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอนาคต

3.1.2 ผลการวิจัยครั้งนี้จะใช้เป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นศึกษาและเป็นแบบอย่างในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

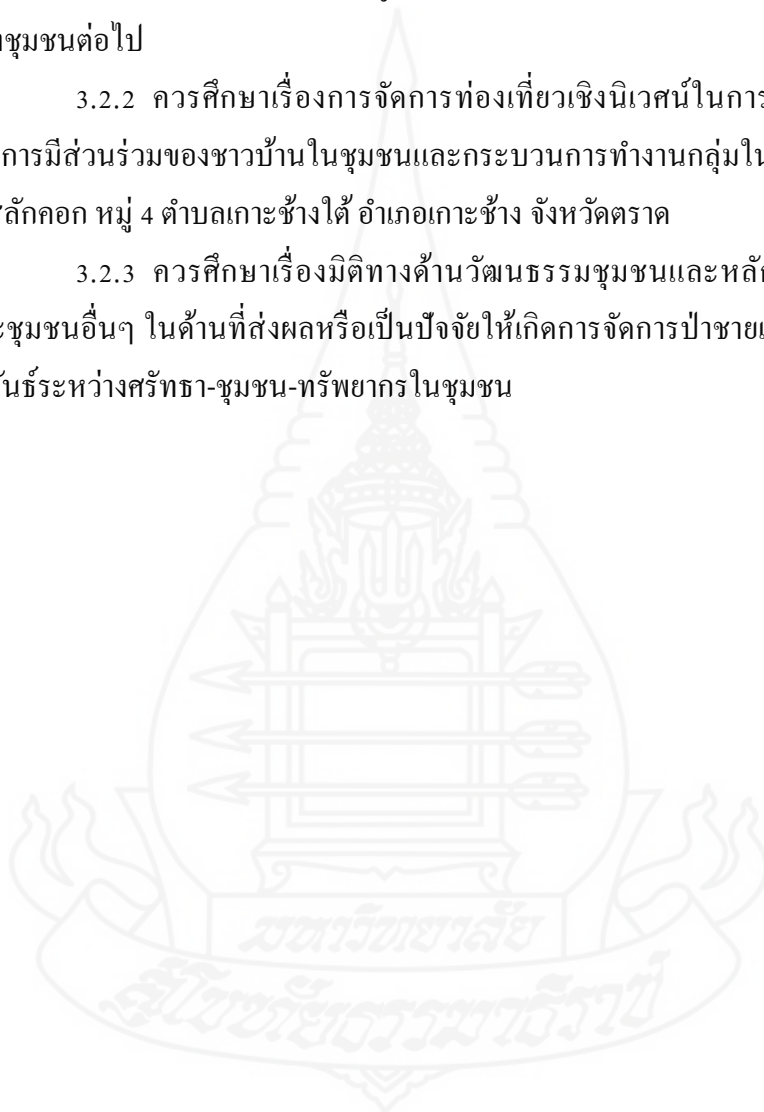
3.1.3 เป็นข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญทรงเกียรติของรัชกาลที่ 5

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาเรื่องระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียว่าจะมีระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันหรือไม่ อะไรเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความเหมือนหรือแตกต่าง เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวนโยบายในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนต่อไป

3.2.2 ควรศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนและกระบวนการทำงานกลุ่มในชุมชนของกลุ่มต่างๆในบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

3.2.3 ควรศึกษาเรื่องมิติทางด้านวัฒนธรรมชุมชนและหลักปฏิบัติศรัทธาของชุมชนและชุมชนอื่นๆ ในด้านที่ส่งผลหรือเป็นปัจจัยให้เกิดการจัดการป่าชายเลนในชุมชนรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธา-ชุมชน-ทรัพยากรในชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกษม จันทร์แก้ว (2525) *วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม* วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม อักษรสยามการพิมพ์
กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2552) *แผนแม่บทการจัดการป่าชายเลนประเทศไทย* กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2550) *ป่าชายเลนรากฐานเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนชายฝั่ง*
สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรุงเทพมหานคร หจก.ประสุขชัยการพิมพ์
- โครงการวิจัยการศึกษาการจัดการป่าชายเลนภาคตะวันออกเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืน (2554)
ปฏิมา มั่นศิลป์ ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 1 สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่า
ชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดตราดแบบบูรณาการ "แผนพัฒนาจังหวัดตราด พ.ศ.2553-2556"
ณ วันที่ 21 มิถุนายน 2555 จาก http://www.trat.go.th/45db/s_trat.pdf
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา* กรุงเทพมหานคร
ศักดิ์โสภากการพิมพ์
- ชำนาญ วงศ์วินิจสร (2545) "ความรู้ เจตคติ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วน
ตำบลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเขาหินปูน: กรณีศึกษาอำเภอเนินมะปราง จังหวัด
พิษณุโลก" *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหาร
สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- เต็มดวง รัตนทัศนีย์ (2543) "มนุษย์ สิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษา" *โครงการศึกษาต่อเนื่อง
มหาวิทยาลัยมหิดล*
- ดวงพร จันทร์แก้ว (2550) "แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัด
นราธิวาส" *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผน
สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล*
- มานิช วงศ์สุริยรัตน์ (2538) "การอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง" *เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิง
ปฏิบัติการ หลักสูตรการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ กรุงเทพมหานคร*
- ธนู แนนเนียร (2550) "การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านย่าหมี

ตำบลเกาะยาวใหญ่ อำเภอกะยง จังหวัดพังงา" วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พรนาจ ทรัพย์ประเสริฐ (2552) "การจัดการป่าชายเลนคลองท่าเลื้อน เรื่องเด่นที่อยากเล่าต่อ ตำบลตะกวด อำเภอเมือง จังหวัดตราด" การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครอง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พรทิพย์ หาผล (2544) "ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด" วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิสิษฐ์ พงศาปรมัตต์ (2552) "รูปแบบการอนุรักษ์และการพัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งทะเลโดยการใช้มีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านปลา หมู่ 8 บ้านหินลาด ตำบลคลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

วรรณธิศา พันธุ์พงษ์ (2553) "การปรับปรุงการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ" การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครอง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550-2554" ค้นวันที่ 21 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.nesdb.go.th/?tabid=139>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559" ค้นวันที่ 21 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.nesdb.go.th/?tabid=139>

สำนักงานนโยบายและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ "แผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549" ค้นวันที่ 21 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.onep.go.th/>

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (2549) *คู่มือความรู้เรื่องป่าชายเลน* กรุงเทพมหานคร
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (2555) *พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในประเทศไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) *การพัฒนาชุมชน* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช

- _____. (2536). *สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี* กับการพัฒนา
โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุภางค์ จันทวานิช (2529) "รายงานผลการศึกษาศาสนาสังคม-วัฒนธรรมของพื้นที่ชายฝั่งทะเล
ตะวันออก" โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง
ทะเลตะวันออก สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี
สถาบันพระปกเกล้า (2549) "รายงานการวิจัย การศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบ
บริหารการจัดการที่ดี" เสนอสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ "แผนยุทธศาสตร์ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้
ประจำปี 2554-2558" อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
- อภิษฎา คุณาพรธรรม (2551) "จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายองค์กร
ชุมชน ภูมิศึกษา กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็รีดใน จังหวัดตราด"
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อ
พัฒนาชุมชนและชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- อภิศักดิ์ เผือกจันทิก (2550) "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งชุมชน
เกาะมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต" วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

ราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ศษ 0522.15(1)/ ๗๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๖ ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1.โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

2.แบบสัมภาษณ์/แบบสำรวจชุมชน จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย นางสาวธิดา กุสุธรรมย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาย่านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อริสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/๗1

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๙ ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1.โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด
2.แบบสัมภาษณ์/แบบสำรวจชุมชน จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย นางสาวธิดา กุสะรัมย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาย่านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

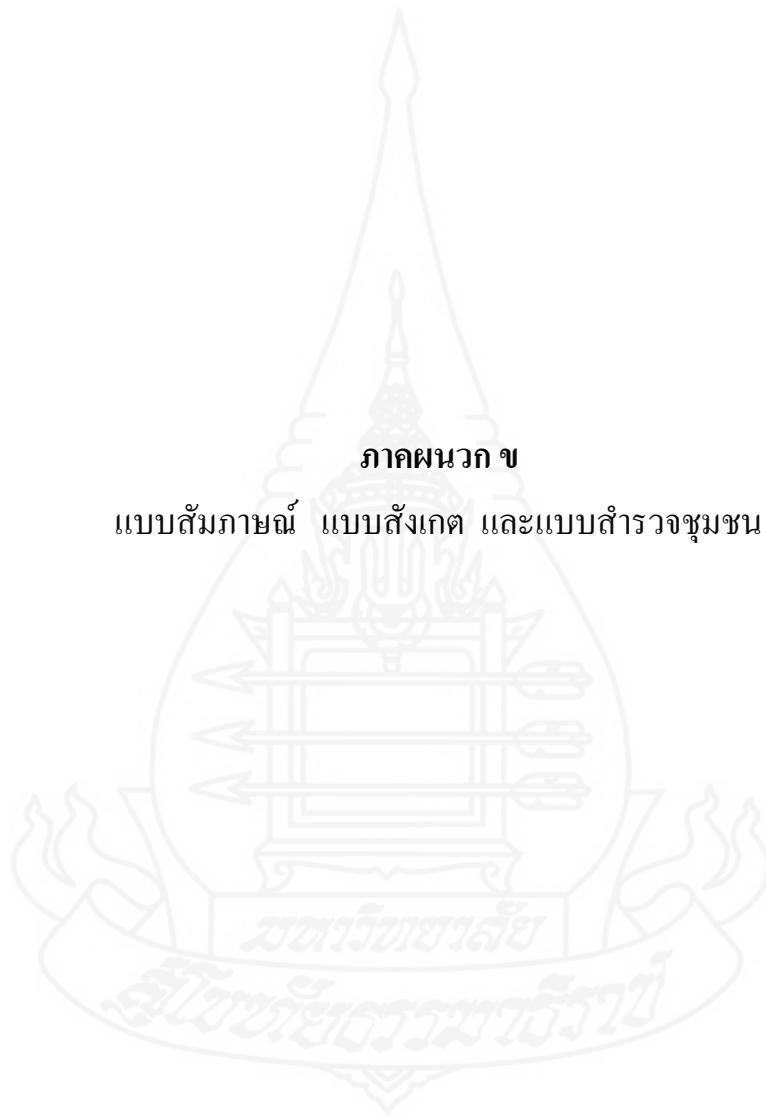
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจชุมชน

ศธ 0522.15(1)/๕๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑๑ ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาทดลองเครื่องมือการวิจัย

เรียน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง เจ้าหน้าที่ผู้แทนกองทัพเรือ

เนื่องด้วย นางสาวธิดา กุสะรัมย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร. สราวุธ ยหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องทดลองใช้เครื่องมือการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง เจ้าหน้าที่ผู้แทนกองทัพเรือ ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ทั้งนี้ จะหลีกเลี่ยงมิให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานตามปกติภายในหน่วยงานของท่าน อันเป็นการรบกวนเวลามากเกินควร โดยผลการวิจัยที่ได้จะยังประโยชน์แก่งานวิชาการสืบไป สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาได้ทดลองเครื่องมือตามวัน เวลาและรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งจะได้รับความกรุณาจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๖๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๖๖ ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาทดลองใช้เครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้นำชุมชน ชมรมอนุรักษ์และนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ชาวประมงในชุมชน

เนื่องด้วย นางสาวฉิรดา กุสุรัมย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องทดลองใช้เครื่องมือการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชมรมอนุรักษ์และนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ชาวประมงในชุมชน ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ทั้งนี้ จะหลีกเลี่ยงมิให้ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานตามปกติภายในหน่วยงานของท่าน อันเป็นการรบกวนเวลามากเกินควร โดยผลการวิจัยที่ได้จะยังประโยชน์แก่งานวิชาการสืบไป สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาได้ทดลองเครื่องมือตามวัน เวลาและรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งจะได้รับความกรุณาจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/๔๕

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาริราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๘ ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง เจ้าหน้าที่ผู้แทนกองทัพเรือ

เนื่องด้วย นางสาวฉวีรดา กุสะรัมย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาริราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้แทนกรมประมง,เจ้าหน้าที่ผู้แทนกองทัพเรือ ในเรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ในช่วงวันที่ 10 มกราคม 2556 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2556 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยตามวัน เวลา และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๖๔

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้นำชุมชน ชมรมอนุรักษ์และนาเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ชาวประมงในชุมชน

เนื่องด้วย นางสาวธิดา กุสุรัมย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด Sustainable Management of Coastal Resources: A Case Study of Salakkork Village Moo 4, Koh Chang Tai Sub-District, Koh Chang District, Trad Province โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุดจิต เจนนพกาญจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชมรมอนุรักษ์และนาเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก ผู้รู้ (ผู้เฒ่า ผู้แก่) ชาวประมงในชุมชน ในเรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ในช่วงวันที่ 10 มกราคม ๒๕๕๖ ถึง ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขออนุญาตจากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยตามวัน เวลา และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร.0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

แบบสัมภาษณ์สำหรับชาวบ้าน

ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้

อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

.....
สำหรับนักวิจัย

ชื่อนักวิจัย

.....
วันที่สัมภาษณ์

.....
เริ่มสัมภาษณ์เวลา

.....
สัมภาษณ์เสร็จเวลา

.....
แนวสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ(นาย นาง นางสาว).....นามสกุล.....

ที่อยู่ปัจจุบันเลขที่.....หมู่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ภูมิลำเนาเดิม.....

สาเหตุที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้เป็นเวลา.....ปี อายุ.....ปี

การศึกษา.....สถานภาพการสมรส.....

จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน

อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
 ระยะเวลาการประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน.....ปี ตำแหน่ง.....
 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลา.....ปี
 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในฐานะอะไร.....
 ระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเวลา.....ปี

ส่วนที่ 2 สภาพและลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

2.1 สภาพและลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้

2.1.1 สภาพของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

.....

2.1.2 ลักษณะของทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

.....

2.1.3 การจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกในอดีตและปัจจุบัน(การจัดการทรัพยากรของชุมชน)

.....

2.2 ปัญหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหา

2.2.1 ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอกเป็นอย่างไร

.....

2.2.2 มีอะไรเป็นสาเหตุและปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาทรัพยากรชายฝั่งและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบ้านสลักคอก

.....

.....
.....
.....

2.2.3 แนวทางในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.3 แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง

2.3.1 แนวทางในการอนุรักษ์

ชาวบ้าน

.....
.....
.....

ผู้นำชุมชน

.....
.....
.....

อบต

.....
.....
.....

ภาครัฐ ประมง

.....
.....
.....

ภาคเอกชน

.....
.....
.....

2.3.2 แนวทางในการพัฒนา(แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน)

ชาวบ้าน

.....
.....
.....

ผู้นำชุมชน

.....
.....
.....

อบต

.....
.....
.....

ภาครัฐ ประมง

.....
.....
.....

ภาคเอกชน

.....
.....
.....

2.4 ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

ข้อคิดเห็น

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

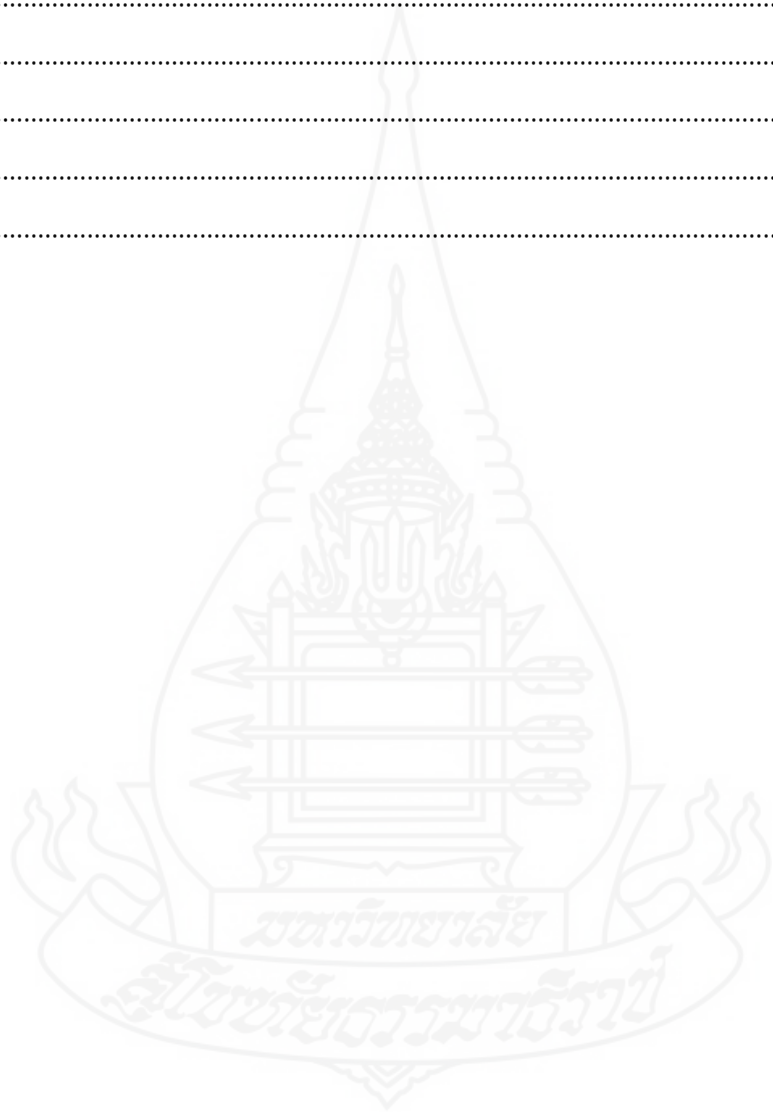
.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

แบบสังเกต

ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้

อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ชื่อผู้สังเกต..... ชื่อผู้ถูกสังเกต.....อายุ.....เพศ..... สถานที่สังเกต.....ช่วงเวลาที่สังเกต..... กิจกรรมที่สังเกต..... พฤติกรรมที่สังเกต.....	
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ข้อคิดเห็น เสนอแนะ
	

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช

แบบสำรวจชุมชน
ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านสลักคอก หมู่ 4 ตำบลเกาะช้างใต้
อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1. ชุมชนที่สำรวจ

ชื่อชุมชน.....

ตำบล.....

อำเภอ.....

ผู้ใหญ่บ้าน.....

ประวัติความเป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

2. ลักษณะทั่วไปของตำบล

ที่ตั้งของตำบล.....

ลักษณะภูมิประเทศ.....

ขนาด.....

ประชากร.....

ลักษณะสำคัญ.....

3. แบบแผนการเศรษฐกิจ

ระบบคมนาคม.....

แบบแผนการเกษตร.....

ฤดูกาล.....

ลักษณะที่ดิน.....

อากาศ.....

ฤดูกาล.....

พืชผล.....

วิธีการเกษตร.....

4. ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ แบบแผนอาชีพ แหล่งที่มาของรายได้

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. สถานการณ์สิ่งแวดล้อม น้ำดื่ม น้ำใช้ แหล่งน้ำ การกำจัดขยะ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบการทำวิจัย

ภาพประกอบการทำวิจัย

ป่าชายเลน หมู่ 4 บ้านสลักคอก

บ้านเรือนชาวประมงหมู่ 4 บ้านสลักคอก

การประชุมประชาคมหมู่บ้าน ทุกวันที่ 10 ของเดือน

ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก

สัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านสลักคอก

สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนบ้านสลักคอก

สัมภาษณ์กลุ่มชมรมนาฬิกาพื้นบ้านสลักคอก

สัมภาษณ์กลุ่มผู้เฒ่า ผู้แก่ บ้านสลักคอก

สัมภาษณ์กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวฉิรดา กุสะรัมย์
วัน เดือน ปีเกิด	8 กุมภาพันธ์ 2527
สถานที่เกิด	บุรีรัมย์
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (ประมง) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก จันทบุรี พ.ศ.2549
สถานที่ทำงาน	บริษัท อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล แอสตัง โปรดักส์ จำกัด (สมบรูณ์กรู๊ป) 7/299 หมู่6 ตำบลมาบยางพร อำเภอลวกแดง จังหวัดระยอง 21140
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่ข้อมูล ERP แผนก DESIGN&DEVELOPMENT ENGINEERING

